

SOSIALISMIN KIRJASTO VI

ROSA LUXEMBURG

REFORMISMI VAI VALLANKUMOUS?

SOSIALISMI.NET

2010

ROSA LUXEMBURG
REFORMISMI VAI
VALLANKUMOUS?

Sosialismin kirjasto VI
1796-928x
SOSIALISMI.NET
Tampere 2010
Suomennos Brita Polttila

SISÄLTÖ

<i>Esipuhe</i>	6
 <i>Ensimmäinen osa</i>	
1. Opportunistinen metodi	10
2. Kapitalismin sopeutuminen	15
3. Sosialismiin siirtyminen reformien avulla	27
4. Tullipolitiikka ja militarismi	34
5. Revisionismin yleinen luonne ja käytännölliset seuraukset	40
 <i>Toinen osa</i>	
1. Taloudellinen kehitys ja sosialismi	50
2. Ammattiyhdistykset, osuustoiminta ja poliittinen demokratia	59
3. Poliittisen vallan valtaaminen	71
4. Luhistuminen	81
5. Opportunismi teoriassa ja käytännössä	86

REFORMISMI VAI VALLANKUMOUS?¹

ESIPUHE

Käsillä olevan kirjoituksen otsikko saattaa ensi näkemältä hämmästyttää. Reformismi *vai* vallankumous? Voisiko sosiaalidemokratia todella olla yhteiskunnallisia uudistuksia *vastaan*? Vai voiko se asettaa yhteiskunnallisen vallankumouksen, vallitsevan järjestyksen kumoamisen, joka muodostaa sen lopullisen päämäärän, yhteiskunnallisten uudistusten *vastakohdaksi*? Epäilemättä ei. Päinvastoin sosiaalidemokratialle jatkuva käytännön taistelu yhteiskunnallisten uudistusten puolesta, työtätekevän kansan olosuhteitten parantamisen puolesta vallitsevan järjestyksen pohjalla, taistelu instituutioiden demokratisoimisen puolesta, on ainoa keino johtaa proletaarista luokkataistelua ja tehdä työtä lopullisen päämäärän, poliittisen vallan saavuttamiseksi ja palkkajärjestelmän lakkauttamiseksi. Sosiaalidemokratian kannalta vallitsee erottamaton yhteys yhteiskunnallisten uudistusten ja yhteiskunnallisen vallankumouk-

1. Tässä julkaisussa alkuperäisen suomennoksen otsikko *Yhteiskunnallinen uudistustyö vai vallankumous?* on muutettu. Kirjoituksesta on olemassa kaksi erilaista, kirjoittajan itsensä muokkaamaa versiota, ensimmäinen vuodelta 1900, toinen vuodelta 1908. Ne poikkeavat toisistaan eräissä yksityiskohdissa. Pääasiassa on kysymys kahdesta seikasta. Toiseen painokseen on tehty tiettyjä korjauksia, jotka pohjautuvat uusiin käytännön antamiin kokemuksiin esim. talouskriisien kohdalla. Lisäksi toisesta painoksesta on jätetty pois kohdat, joissa vaadittiin reformistien erottamista tai viitattiin tähän vaatimukseen. Erottamisvaatimus oli menettänyt kaiken mielekkyytensä kun Rosa Luxemburg julkaisi kirjansa toistamiseen, 10 vuotta Bernsteinin kanssa käydyn julkisen väittelyn jälkeen, jolloin opportunistit olivat vallanneet kaikki tärkeimmät asemat puolueessa. Tässä julkaisussa toisesta painoksesta poisjätetyt tekstit on merkitty aaltosulkein ja siihen lisätyt hakasulkein. *Julkaisijan huomautus.*

sen välillä, siten että taistelu yhteiskunnallisten uudistusten puolesta on *keino*, yhteiskunnallinen kumous sitä vastoin päämäärä.

Näiden kahden seikan vastakkainasettelu työväenliikkeessä tapahtuu ensimmäistä kertaa vasta Ed. Bernsteinin teoriassa, jonka hän on esittänyt artikkeleissaan »Sosialismin ongelmia» lehdessä »Neue Zeit» 1897/98 ja erityisesti kirjassaan *Socialismin edellytyksiä*. Itse asiassa koko tämä teoria johtaa käytännössä vain yhteen kehotukseen, olisi luovuttava sosiaalidemokratian lopullisesta päämäärästä, yhteiskunnallisesta kumouksesta, ja sen sijaan tehtävä yhteiskunnallisista uudistuksista luokkataistelun keinon sijasta sen päämäärä. Bernstein on itse osuvimmin ja terävimmän muotoillut käsityksensä kirjoittaessaan: »Päämäärä oli se mikä tahansa, ei merkitse minulle mitään, liike merkitsee kaikkea.»

Mutta koska sosialistinen päämäärä on ainoa ratkaiseva seikka, joka erottaa sosiaalidemokraattisen liikkeen porvarillisesta demokratiasta ja porvarillisesta radikalismista, ainoa seikka joka muuttaa koko työväenliikkeen veltosta paikkuutyöstä kapitalismin pelastamiseksi luokkataisteluksi kapitalistista järjestelmää *vastaan*, tämän järjestelmän lopettamiseksi, niin kysymys »Reformismi vai vallankumous?» on bernsteiniläisessä mielessä sosiaalidemokratialle sama kysymys kuin ollako vai eikö olla? Välien selvittelyssä Bernsteinin ja hänen kannattajiensa kanssa on jokaisen puolueessa oltava selvillä siitä, että ei ole kysymys tästä tai tuosta taistelumedodista, ei tästä tai tuosta *taktiikasta*, vaan koko sosiaalidemokraattisen liikkeen *olemassaolosta*. {Tämä voi vaikuttaa liioittelulta, jos tutustuu Bernsteinin teoriaan pintapuolisesti. Eikö sitten Bernstein kohta kohdalta puhu sosiaalidemokratiasta ja sen päämäärästä, eikö hän kerta kerralta nimenomaisesti toista, että myös hän tavoittelee sosialistista päämäärää, vain tapa on toinen, eikö hän painokkaasti korosta, että hän hyväksyy sosiaalidemokratian tämänhetkiset menettelytavat melkein sellaisenaan? Tosin tämä kaikki pitää paik-

kansa, mutta yhtä lailla pitää paikkansa, että teorian ja politiikan kehityksessä kautta aikojen jokainen uusi suuntaus alkuvaiheissaan tukeutuu vanhaan, vaikka olisikin ytimeltään sille täysin vastakkainen, ja että se sopeuttaa itsensä jo olemassaoleviin muotoihin, puhuu kieltä, jota puhuttiin jo sitä ennen. Vasta ajan kuluessa tulee uusi ydin esille vanhasta kuoresta, ja uusi suunta löytää omat muotonsa, oman kielensä.

Tieteellisen sosialismin aliarvioimista olisi odotus, että oppositio tieteellistä sosialismia vastaan alusta pitäen itse ilmaisisi sisimmän olemuksensa kirkkaasti ja selvästi viimeistä johtopäätöstä myöten, että se avoimesti ja jyrkästi *kieltäisi* sosiaalidemokratian teoreettisen perustan. Sen joka tahtoo julistaa sodan Marxin opille, tämän vuosisadan ajattelun suurenmoisimmalle saavutukselle ja joka silti haluaa käydä socialistista, sen on aluksi kaikessa tietämättömyydessään vannottava opin nimeen, tunnustauduttava ennen kaikkea opin kannattajaksi ja etsittävä itse opista tukikohdat sen vastustamiseksi ja nimitettävä tätä opin edelleen kehittämiseksi. Antamatta näitten ulkoisten muotojen harhauttaa, on kuorittava esille bernsteiniläisen teorian ydin, se on ehdottoman välttämätöntä meidän puolueemme laajoille teollisuusproletariaatin joukoille.

Työväestöä ei voi loukata tai herjata karkeammin kuin väittämällä, että teoreettiset välienselvittelyt ovat yksinomaan »akateemikojen» asia. Jo Lassalle sanoi kerran: vasta kun tiede ja työläiset, nämä yhteiskunnan vastakkain asetetut navat yhtyvät, ne voivat rautaisella otteella murskata kaikki kulttuuriesteet. Nykyaikaisen työväenliikkeen koko voima perustuu teoreettiselle tiedolle.}

Käsiteltävänä olevassa tapauksessa on tieto työläisille kaksin verroin tärkeää, koska tässä on kysymys juuri heistä ja heidän vaikutusvallastaan liikkeessä, koska tässä kaupitellaan heidän omaa nahkaansa. Bernsteinin teoreettisesti muotoilema opportunistinen virtaus puolueessa ei ole mitään muuta kuin tiedostamaton pyrki-

mys varmistaa puolueeseen liittyneille pikkuporvarillisille aineksille valta-asema, muotoilla uudelleen heidän hengessään puolueen käytäntö ja päämäärä. Kysymys yhteiskunnallisista uudistuksista ja vallankumouksesta, päämäärästä ja liikkeestä, on toisaalta kysymys *työväenliikkeen pikkuporvarillisesta tai proletaarisesta luonteesta*. {Siksi juuri puolueen proletaarisen joukon edun mukaista on aloittaa vireä ja seikkaperäinen teoreettinen välienselvittely nykyisen opportunismien kanssa. Niin kauan kuin teoreettinen tieto on etuoikeus joka puolueessa kuuluu vain kouralliselle »akateemikkoja», uhkaa puoluetta jatkuvasti harhateille joutumisen vaara. Vasta kun suuret työläisjoukot itse ottavat tieteellisen sosialismin terävän ja luotettavan aseensa käsiinsä, vasta silloin kaikki pikkuporvarilliset ja opportunistiset virtaukset valuvat hiekkaan. Silloin liikekin on lujalla, varmalla pohjalla. »Joukot tulevat sen tekemään.»}

Berliini, 18. huhtikuuta 1899

Rosa Luxemburg

ENSIMMÄINEN OSA²

1. OPPORTUNISTINEN METODI

Jos teorat ovat ulkopuolisen maailman peilikuvia ihmisen aivoissa, niin ainakin Bernsteinin teorioitten kohdalla on lisättävä – toisinaan pääläelleen asetettuja peilikuvia. Kuten teoria sosialismiin siirtymisestä yhteiskunnallisten uudistusten avulla – sen jälkeen kun yhteiskunnallinen uudistustoiminta Saksassa on lopullisesti vaipunut uneen, tai teoria ammattiyhdistysten harjoittamasta tuotantoprosessin kontrollista – sen jälkeen kun Englannin konetyöläiset ovat kärsineet tappion, tai teoria sosiaalidemokraattisesta parlamenttienemmistöstä sen jälkeen kun Saksissa on suoritettu perustuslakirevisio ja on tehty attentaatteja yleistä äänioikeutta vastaan! Käsittääksemme Bernsteinin esityksen varsinainen painopiste ei olekaan hänen käsityksissään sosiaalidemokratian käytännön tehtävistä, vaan siinä mitä hän sanoo kapitalistisen yhteiskunnan objektiivisen kehityksen kulusta, mikä tosin liittyy tiiviisti edellisiin käsityksiin.

Bernsteinin mielestä on yhä vähemmän todennäköistä, että kapitalismi kehittyessään luhistuisi, koska toisaalta kapitalistinen järjestelmä osoittaa yhä suurempaa kykyä sopeutua, toisaalta tuotanto erilaistuu yhä enemmän. Kapitalismin sopeutumiskyky ilmenee Bernsteinin mielestä ensiksi siinä että yleiset *kriisit* katoavat seurausena luottojärjestelmän, yrittäjäjärjestöjen, liikenteen ja uutisvälityksen kehittymisestä, toiseksi siinä, että tuotannon haarat jatkuvasti erilaistuessaan johtavat keskiluokan lujittumiseen ja laajo-

2. Kirjan ensimmäinen osa viittaa Eduard Bernsteinin artikkelisarjaan »Sosialismin ongelmia», julkaistu lehdessä *Neue Zeit*, Zürich 1897–1898.

jen proletaarikerrosten keskiluokkaistumiseen, kolmanneksi siinä, että ammattiyhdistystaistelu vihdoinkin johtaa proletariaatin olojen taloudelliseen ja poliittiseen nousuun.

Sosiaalidemokratian käytännön taistelua varten on tästä johdettavissa seuraava yleinen ohje: taistelua työväenluokan olosuhteitten parantamiseksi ja sosialismiin siirtymiseksi ei tulisi käydä tavoitteena poliittisen valtiovallan haltuunotto yhteiskunnallisessa ja poliittisessa kriisivaiheessa, vaan taistelua työväenluokan olosuhteitten parantamiseksi ja sosialismiin siirtymiseksi tulisi käydä laajentamalla asteittain yhteiskunnallista kontrollia ja toteuttamalla portaittain osuuskuntaperiaatetta.

Bernstein ei itse näe käsityksissään mitään uutta, hän päinvastoin on sitä mieltä että ne ovat sopusoinnussa sekä Marxin että Engelsingin tiettyjen käsitysten kanssa, samoin sosiaalidemokratiassa tähän asti vallinneen yleisen suuntauksen kanssa. Meidän kannaltamme ei kuitenkaan voi kieltää, että Bernsteinin käsitykset ja tieteellisen sosialismin ajattelu ovat jyrkässä periaatteellisessa ristiriidassa keskenään.

Jos Bernsteinin koko revisio päättyisi toteamukseen, että kapitalismin kehitys on huomattavasti hitaampaa kuin on totuttu ajattelemaan, niin se merkitsisi pelkästään proletariaatin valtaantulon siirtymistä, josta korkeintaan seuraisi käytännön johtopäätös, että taistelun tempo voisi olla verkkaisempi.

Näin ei asia kuitenkaan ole. Bernstein ei ole asettanut kyseenalaiseksi kapitalistisen järjestelmän kehityksen vauhtia, vaan itse kehityskulun ja siirtymisen sosialistiseen järjestelmään sen yhteydessä.

Kun nykyinen sosialistinen teoria olettaa, että sosialistisen kumouksen lähtökohta tulisi olemaan yleinen tuhoisa kriisi, niin käsitteäksemme siinä on erotettava kaksi seikkaa: asiaan sisältyvä perusajatus ja sen ulkoinen muoto.

Ajatus perustuu olettamukseen, että kapitalistinen järjestelmä lähtökohdistaan käsin, omien ristiriitojensa voimasta saavuttaisi pisteen, jossa se suistuisi raiteiltaan ja yksinkertaisesti kävisi mahdottomaksi. Varmasti oli vahvat syynsä siihen, että tämä käännekohta kuviteltiin yleiseksi järkyttäväksi talouskriisiksi; siitä huolimatta se perusajatuksen kannalta on epäolennainen sivuseikka.

Kuten tiedetään tieteellisen sosialismin perustelu nojaa *kolmeen* tekijään kapitalistisessa kehityksessä: ennen muuta kapitalistisen talouden kasvavaan *anarkiaan* joka väistämättä johtaa kapitalismin tuhoon, toiseksi tuotantoprosessin lisääntyvään *yhteiskunnallistumiseen*, joka luo positiiviset lähtökohdat tulevalle yhteiskunnalliselle kehitykselle, ja kolmanneksi proletariaatin kasvavaan *järjestäytymiseen ja luokkatietoisuuteen*, joka muodostaa edessä olevan kumouksen aktiivisen tekijän.

Bernstein sivuuttaa *ensimmäisen* mainituista tieteellisen sosialismin kulmakivistä. Hän nimittäin väittää, että kapitalismin kehitys ei johda kohti yleistä taloudellista luhistumista.

Täten hän ei hylkää vain kapitalismin tuhoutumisen tiettyä muotoa, vaan itse tuhoutumisen. Hän sanoo nimenomaan: »Tähän voisi huomauttaa, että kun puhutaan nykyisen järjestelmän luhistumisesta, tarkoitetaan enemmän kuin entistä voimakkaampaa yleistä talouskriisiä, nimittäin kapitalistisen järjestelmän totaalista luhistumista omiin ristiriitoihinsa.» ja hän vastaa: »Nykyisen tuotantojärjestelmän suunnilleen samanaikainen totaalinen luhistuminen ei yhteiskunnan kehittyessä ole yhä enemmän todennäköistä vaan yhä vähemmän todennäköistä, koska järjestelmä toisaalta kehittää sopeutumiskykyään, toisaalta samanaikaisesti teollisuuden erilaistumista.»³

Mutta nyt syntyy suuri ongelma: Miksi ja millä tavalla meidän yleensä pitäisi saavuttaa pyrkimystemme päämäärä? Tieteellisen

3. *Neue Zeit*, 1897/9 – 8, n:o 18, s. 555. *Luxemburgin viite*.

sosialismin kannalta johtuu sosialistisen kumouksen historiallinen välttämättömyys ennen kaikkea kapitalistisen järjestelmän kasvavasta anarkiasta, joka vie sen peruuttamattomaan umpikujaan. Mutta jos Bernsteinin lailla olettaa ettei kapitalistisen kehityksen suunta johda sitä kohti tuhoa, silloin sosialismi lakkaa olemasta *objektiivisesti välttämätön*. Sen tieteellisen perustelun kulmakivistä jää silloin jäljelle kapitalistisen järjestelmän kaksi muuta tekijää: yhteiskunnallistettu tuotantoprosessi ja proletariaatin luokkatietoisuus. Tähän myös Bernstein kiinnittää huomionsa kun hän sanoo: »Sosialistinen ajatusmaailma ei menetä yhtään mitään vakuuttavasta voimastaan. Sillä mitä ovat tarkemmin tutkittaessa kaikki tässä luetelemamme vanhoja kriisejä poistavat tai lieventävät tekijät? Kaikki seikkoja, jotka samanaikaisesti ovat edellytyksiä ja osaksi jopa lähökohtia tuotannon ja tavaravaihdon yhteiskunnallistamiselle.»⁴

Mutta myös tämä on virhepäätelmä, sen osoittaa jo lyhyt tarkastelu. Mihin perustuu niiden ilmiöiden merkitys jotka Bernstein luonnehtii kapitalistisiksi sopeutumiskeinoiksi: kartellien, luottojärjestelmän, parannettujen liikennevälineitten työväenluokan elintason nousun jne. Ilmeisesti siihen, että ne raivaavat tieltä tai ainakin pyöristävät kapitalistisen talousjärjestelmän sisäiset ristiriidat ja estävät niiden kehittymisen ja kärjistymisen. Siten kriisien pois raivaaminen merkitsee kapitalismille perustuvan tuotannon ja tavarainvaihdon välisen ristiriidan kumoamista, siten työväenluokassa itsessään ja osittain sen keskiluokkaistumisena tapahtuva elintason nousu merkitsee pääoman ja työn välisen ristiriidan pyöristämistä. Kun siis kartellit, luottolaitos, ammattiyhdistykset jne. lakkauttavat kapitalistiset ristiriidat, siis pelastavat kapitalistisen järjestelmän tuholta, säilövät kapitalismin – juuri siksi Bernstein nimittää niitä »sopeutumiskeinoiksi» – miten ne samanaikaisesti voisivat merkitä »edellytyksiä ja osittain jopa lähökohtia sosialis-

4. Sama, s. 554.

mille»? Ilmeisesti vain siten, että ne entistä voimakkaammin korostavat tuotannon yhteiskunnallista luonnetta. Mutta samassa määrin kuin ne säilyttävät tuotantotavan kapitalistisen muodon, ne tekevät turhaksi tämän yhteiskunnallisen tuotannon siirtymisen sosialistiseen muotoonsa. Siksi ne voivat olla sosialistisen järjestyksen lähtökohtia ja edellytyksiä ainoastaan käsitteellisessä, ei historiallisessa mielessä, ts. ilmiöitä joista *tiedämme*, että ne ovat sukua sosialismille sen kuvitelman pohjalta joka meillä on sosialismista, tosiasiaassa ne kuitenkin eivät vain ole johtamatta sosialistiseen kumoukseen, vaan tekevät sen vieläpä tarpeettomaksi. Sosialismin perusteista jää siis jäljelle ainoastaan luokkatietoisuus. Mutta kyseisessä tapauksessa ei sekään ole heijastumaa kapitalismin yhä kärjistyivistä ristiriidoista ja sen lähestyvistä tuhosta – senhän sopeutumiskeinot ehkäisevät – vaan pelkkä ideaali, jonka kyky vakuuttaa riippuu sen omasta oletetusta täydellisyydestä.

Lyhyesti: se, minkä tätä tietä saamme, on sosialistisen ohjelman perustelu »puhtaan tiedon» avulla, yksinkertaisesti sanottuna idealistinen perustelu, sitä vastoin objektiivinen välttämättömyys, so. yhteiskunnan aineellisen kehityksen kulkuun nojaava perustelu jää syrjään. Revisionistisella teorialla on edessään tietty joko–tai. Joko sosialistien muutos seuraa, kuten edellä on mainittu, kapitalistisen järjestelmän sisäisistä ristiriidoista, jolloin järjestelmän kehittyessä myös sen ristiriidat kehittyvät, ja väistämättömänä tuloksena tietynä ajankohtana on järjestelmän luhistuminen; tässä tapauksessa siis »sopeutumiskeinot» ovat tehottomat ja luhistumisteoria pitää paikkansa. Tai sitten »sopeutumiskeinot» kykenevät todella estämään kapitalistisen järjestelmän luhistumisen, tekevät siis kapitalismista elinkelpoisen, lakkauttavat sen ristiriidat, tässä tapauksessa sosialismi kuitenkin lakkaa olemasta historiallinen välttämättömyys, ja se on silloin mitä muuta tahansa, mutta ei yhteiskunnallisen kehityksen tuote. Tämä pulma johtaa toiseen pulmaan: joko revisio-

nismi on oikeassa mitä tulee kapitalismin kehityksen kulkuun, jolloin yhteiskunnan sosialistisesta muutoksesta tulee utopia; tai sitten sosialismi ei ole utopia, jolloin taas »sopeutumiskeinojen» teoria ei pidä paikkaansa. *That is the question*, siinä kysymys.

2. KAPITALISMIN SOPEUTUMINEN

Bernsteinin käsityksen mukaisesti ovat tärkeimmät keinot kapitalistisen talouden sopeutumiseen luottolaitos, parannetut kommunikaatiovälineet ja yrittäjäjärjestöt.

Alkaaksemme *luotosta*, niin sillä on kapitalistisessa taloudessa useita tehtäviä, tärkein on kuitenkin kuten tunnettua tuotannon laajentumiskyvyn lisääminen sekä tavaravaihdon välittäminen ja helpottaminen. Siellä missä kapitalistisen talouden sisäinen tendenssi kohti rajatonta laajenemista törmää yksityisomaisuuden rajoihin, yksityisen pääoman rajalliseen määrään, siellä luotto osoittautuu keinoksi ylittää nämä rajat kapitalistisin toimenpitein, sulattaa yksityispääomat yhdeksi – osakeyhtiöt – ja antaa kapitalistille oikeus vieraan pääoman käyttöön – teollisuuden luotot. Toisaalta kapitalistiset luotot kiihdyttävät myös tavaravaihtoa, siis pääoman virtaamista takaisin tuotantoon, siis koko tuotantoprosessin kiertokulkua. Se vaikutus mikä näillä luoton kahdella tärkeimmällä funktiolla on kriisien muodostumiseen, on helppo havaita. Jos kriisit, kuten on sanottu, syntyvät ristiriidasta tuotannon laajenemiskyvyn, laajenemistendenssin sekä kulutuskyvyn välillä, niin luottojärjestelmä on sen mukaisesti suoranainen keino tämän ristiriidan synnyttämiseksi mahdollisimman usein. Ennen muuta luottojärjestelmä kohottaa suunnattomasti tuotannon laajenemiskykyä ja muodostaa sisäisen käyttövoiman joka jatkuvasti ajaa tuotannon yli markkinoiden rajojen. Mutta se on kaksiteräinen ase. Kun se tuotantoprosessin osana

on vaikuttanut ylituotannon muodostumiseen, niin se sitä perusteellisemmin tavaravaihdon välineenä kriisin aikana lyö maahan sen itsensä esille nostamat tuotantovoimat. Laman ensi oireiden ilmaantuessa luottojärjestelmä kiristyy, jättää pulaan tavaravaihdon siellä missä se todella olisi tarpeen, osoittautuu tehottomaksi ja tarpeettomaksi siellä missä luottoa vielä on tarjolla ja vähentää näin kulutuskyvyn kriisinaikana pienimpään mahdolliseen.

Näiden kahden tärkeimmän tuloksen lisäksi luottojärjestelmä vaikuttaa monella muullakin tavalla kriisin muodostumisessa. Se ei ainoastaan tarjoa teknistä keinoa vieraan pääoman antamiseksi kapitalistin käyttöön, vaan lisäksi se on kapitalistille kannustin vieraan omaisuuden julkeaan ja häikäilemättömään käyttämiseen, uhkarohkeisiin spekulatioihin. Se ei ainoastaan kärjistä kriisiä petollisena tavaravaihdon keinona vaan edistää kriisin alkamista ja leviämistä muuttamalla koko vaihdon erittäin monimutkaiseksi ja keinotekoiseksi koneistoksi, jonka perustana on vähimmäismäärä metallirahaa, ja näin se pienimmästäkin syystä aiheuttaa häiriöitä.

Täten luottojärjestelmä ei suinkaan ole keino kriisien hävittämiseksi tai edes lievittämiseksi, vaan päinvastoin erittäin voimakas tekijä kriisien muodostumisessa. Muu ei olisi edes mahdollista. Sillä luottojärjestelmän erityinen tehtävä – yleisesti sanottuna – on nimenomaan karkottaa vakavuuden rippeetkin kaikista kapitalistisista suhteista ja tehdä ne mahdollisimman joustaviksi, tehdä kaikki kapitalistiset voimat niin venyviksi, suhteellisiksi ja herkiksi kuin mahdollista. On selvää että tämä edistää ja kärjistää kriisitilanteita jotka eivät muuta kuin kapitalistisen talouden ristiriitaisten voimien jaksoittaisia yhteentörmäyksiä.

Tämä johtaa meidät seuraavaan kysymykseen: miten luottojärjestelmä yleensä voi esiintyä kapitalismin »sopeutumiskeinona». Missä suhteessa ja missä muodossa »sopeutumista» luottojärjestelmän avulla ajatellaankin, se kaiketi voi ilmetä vain jonkin kapi-

talistisen järjestelmän vastakohtaisuuden tasaamisena, jonkin ristiriidan lakkauttamisena tai lieventämisenä ja näin vapaamman liikkumatilan luomisena jossakin kohdassa patoutuneille voimille. Mutta jos nykyisessä kapitalistisessa talouselämässä löytyy keino kaikkien ristiriitojen kärjistämiseksi huippuunsa, niin se on juuri luottojärjestelmä. Se kärjistää *tuotantotavan* ja *vaihdon* välisen ristiriidan pingottamalla tuotannon äärimmilleen, mutta lamauttamalla vähimmästäkin syystä vaihdon. Se kärjistää *tuotanto-* ja *ansiota-* välistä ristiriitaa erottamalla tuotannon omaisuudesta, muuttamalla tuotannossa pääoman yhteiskunnalliseksi, mutta osan voittoa pääoman koroksi, siis puhtaaksi yksityisomaisuudeksi. Se kärjistää *omaisuus-* ja *tuotantosuhteiden* välistä ristiriitaa yhdistämällä pienkapitalisteihin kohdistuvilla pakkolunastuksilla suunnattomat tuotantovoimat harvoin käsiin. Se kärjistää tuotannon *yhteiskunnallisen* luonteen ja kapitalistisen *yksityisomaisuuden* välistä ristiriitaa, koska se tekee välttämättömäksi valtion sekaantumisen tuotantoon (osakeyhtiöt).

Lyhyesti, luottojärjestelmä moninkertaistaa kaikki kapitalistisen maailman pääristiriidat, se kärjistää ne huippuunsa ja kiihdyttää kehitystä, joka johtaa sen omaan tuhoon – luhistumiseen. Suhteessa luottojärjestelmään pitäisi siis kapitalismin ensimmäisen sopeutumiskeinon olla luottojärjestelmän *poistaminen*, sen peruuttaminen. Nykyisellään luottojärjestelmä ei ole mikään sopeutumiskeino vaan päinvastoin varsin vallankumouksellisesti vaikuttava tuhokeino. Juuri tämä, itse kapitalismin yli johtava luottojärjestelmän vallankumouksellinen luonne, on jopa johdattanut sosialismille vivahtaviin reformisuunnitelmiin, ja saanut luottojärjestelmän suuret puolijat, kuten Isaac Péreiren Ranskassa näyttämään puoliksi profeetalta, puoliksi roistolta niin kuin Marx sanoo.

Yhtä kestävämmältä näyttää lähemmin tarkastellessa kapitalistisen tuotannon toinen »sopeutumiskeino» – *yrittäjälitot*.⁵

Bernsteinin käsitys on että ne tuotantoa säännöstelemällä hillitsevät anarkiaa ja torjuvat kriisejä. Kartellien ja trustien kehitys on tosin moninaisine taloudellisine vaikutuksineen vielä tutkimaton ilmiö. Tämä ilmiö muodostaa ongelman joka voidaan ratkaista vain Marxin opin avulla. Seuraava on kuitenkin selvää: kapitalismin anarkian patoamisesta yrittäjäkartellien avulla voidaan puhua vain siinä tapauksessa että kartellit, trustit jne. tulisivat olemaan yleinen hallitseva tuotannon muoto. Juuri tämä on kuitenkin mahdotonta kartellien luonteen vuoksi. Yrittäjälittojen lopullinen taloudellinen tarkoitus on kilpailevien yritysten poissulkeminen tietyllä alalla ja pyrkimys näin vaikuttaa tavaramarkkinoilla saavutetun voiton jakamiseen niin että ko. alan osuus nousee. Organisaatio voi nostaa tietyn teollisuudenhaaran voitto-osuutta vain toisten kustannuksella, ja juuri siksi se ei koskaan voi tulla yleiseksi. Ulottuessaan käsittämään kaikki tärkeimmät tuotannonhaarat se itse kumooa omat vaikutuksensa.

Mutta myös käytännöllisen toimialansa rajoissa yrittäjälitot vaikuttavat teollisen anarkian poistamista vastaan. Luonnehditun voitto-osuuksien kasvun kartellit saavuttavat kotimaan markkinoilla tavallisesti siten että ne antavat kotimarkkinoilta liikenevien pääomaosuuksien tuottaa ulkomaita varten paljon pienemmillä voitoilla, ts. myyvät tuotteitaan ulkomailla paljon huokeammalla kuin kotimaassa. Tuloksena on kärjistynyt kilpailu ulkomailla, anarkian lisääntyminen maailmanmarkkinoilla, ts. juuri sen vastakohta mihin halutaan pyrkiä. Siitä tarjoaa esimerkin kansainvälinen soke-riteollisuus.

5. R. L. käyttää tässä sanaa yrittäjälitot (*Unternehmerverband*) kartelleista, trusteista ja samansukuisista muodostumista, toisin kuin nykyään on tapana.

Kapitalistisen tuotantotavan ilmenemismuotoina voidaan kai yrittäjäliitot käsittää vain ylimenoilmiöiksi, tietyksi vaiheeksi kapitalismin kehityksessä. Niin, todella! Loppujen lopuksi kartellit ovat itse asiassa kapitalistisen tuotantotavan keino estää voitto-osuuk-sien kohtalokas pieneneminen erillisillä tuotannon aloilla. Entä mikä on metodi jota kartellit tähän tarkoitukseen käyttävät? Poh-jimmiltaan se ei ole mikään muu kuin kasautuneen pääoman erään osan kuolettaminen, ts. sama metodi joka toisessa muodossa tulee käyttöön kriisien aikana. Mutta sellainen parannuskeino muistuttaa sairautta kuin muna toista munaa, ja parannuskeinoa voidaan vain tiettyyn ajankohtaan saakka pitää pienempänä pahana. Jos myynti-markkinat alkavat heikentyä siksi, että maailmanmarkkinat on ke-hitetty huippuunsa ja käytetty loppuun kilpailevien kapitalististen maitten toimesta – ja sellainen hetki on ennemmin tai myöhemmin väistämättä edessä – silloin pääoman pakollinen osittainen kuolet-taminen saa sellaiset mittasuhteet, että itse parannuskeino kääntyy taudiksi, ja organisaation avulla jo voimakkaasti yhteiskunnallistet-tu pääoma muuttuu taas yksityiseksi. Kun kyky löytää itselleen oma sijansa myyntimarkkinoilla on heikennyt, kukin yksityinen pääoma pitää parhaana keinona onnensa kokeilemista omin nyrkein. Silloin organisaatiot särkyvät kuin saippuakuplat ja on jälleen annettava sija vapaalle kilpailulle potenssiin korotettuna. [Pääoman kolman-nen osan eräessä alaviitassa Fr. Engels kirjoittaa v. 1894: »Siitä kun ylläoleva kirjoitettiin (1865) on kilpailu huomattavasti kiristynyt maailmanmarkkinoilla, kaikissa kulttuurimaissa, etenkin Ameri-kassa ja Saksassa tapahtuneen nopean teollisen kehityksen johdosta Tosiasia, että pikaisesti ja jättimäisesti paisuvat modernit tuotanto-voimat päivä päivältä kasvavat yli niitten rajojen jotka kapitalisti-sen tavaravaihdon lait niiden toiminnalle asettavat, tämä tosiasia tunkeutuu nykyään yhä selvemmin jopa itse kapitalistin tietoisuu-teen. Se näkyy etenkin kahdessa ilmiössä: ensiksi uudessa yleisessä

maniassa säättää suojatulleja, jotka poikkeavat vanhoista varsinkin siinä, että ne suojaavat eniten juuri vientikelpoisia artikkeleita; toiseksi kartelleissa (trusteissa), joita laajojen tuotannon alojen tehtailijat ovat muodostaneet säännöstelläkseen tuotantoa ja sen mukana hintoja ja voittoja. On itsestään selvää että nämä kokeilut voidaan toteuttaa vain suhteellisen suotuisan taloudellisen sään vallitessa. Ensimmäinen myrsky kaataa ne, ja todistaa, ettei tuotannon sääntely, niin tarpeen kuin se onkin, ole kapitalistiluokan tehtävissä. Sillävälin on kartellien tarkoitus vain pitää huolta siitä, että pienet entistä nopeammin joutuvat suurten suihin.»]

Kaiken kaikkiaan ovat siis niin kartellit kuin luottojärjestelmä tiettyjä kehitysvaiheita, jotka viime kädessä vain lisäävät anarkiaa kapitalistisessa maailmassa sekä ilmentävät ja kypsyttävät kaikkia sen sisäisiä ristiriitoja. Kiristäessään huippuunsa kamppailun tuottajan ja kuluttajan välillä, ne kärjistävät tuotantotavan ja vaihtotavan välistä ristiriitaa; tämän olemme kokeneet erityisen selvästi Amerikan Yhdysvalloissa. Ne kärjistävät lisäksi ristiriitaa tuotanto- ja omistustavan välillä, asettaessaan työväestöä vastaan organisoidun pääoman ylivoiman raaimmassa muodossaan ja kehittäessään näin huippuunsa työn ja pääoman välisen vastakkaisuuden.

Ne kärjistävät lopuksi kapitalistisen maailmantalouden kansainvälisen luonteen ja kapitalistisen valtion kansallisen luonteen välistä ristiriitaa, koska niitä seuraa yleinen tullisota joka kiristää huippuunsa eri kapitalististen valtioiden väliset vastakohtaisuudet. Lisäksi tulee kartellien välitön, erittäin vallankumouksellinen vaikutus tuotannon keskittämiseen, teknisiin parannuksiin jne.

Kartellien ja trustien lopullinen vaikutus kapitalistiseen talouteen paljastuu siis kaikkea muuta kuin »sopeutumiskeinoksi», joka voisi poistaa järjestelmän vastakohtaisuuksia, vaan suorastaan erääksi niistä keinoista jotka järjestelmä itse on luonut lisätäkseen anarkiaansa, suurentaakseen ristiriitojaan, kiirehtiäkseen niiden kehittämistä kohti omaa tuhoaan.

Mutta jos luottojärjestelmä, kartellit ja vastaavat eivät kykene poistamaan kapitalistisen talouden anarkiaa, mistä sitten johtuu, ettei meillä kahteen vuosikymmeneen – sitten vuoden 1873 – ole ollut yleistä talouskriisiä? Eikö se ole merkki siitä, että kapitalistinen tuotantotapa ainakin pääpiirteissään todella on kyennyt »sopeutumaan» yhteiskunnan tarpeisiin ja että Marxin analyysi on vanhentunut?

{Me uskomme että maailmanmarkkinoilla vallitseva tyven on muulla tavoin selitettävissä.

Tähänastisia suuria jaksottaisia talouskriisejä on totuttu pitämään Marxin analyysissaan kaavailemina kapitalismin vanhuudenkriiseinä. Tämän kaavan paras vahvistus näytti olevan tuotannon kiertokulun noin kymmenvuotinen jaksoittaisuus. Tällainen käsitys pohjautuu kuitenkin meidän mielestämme väärinkäsitykseen. Jos tarkemmin tutkii kaikkien tähänastisten suurten kansainvälisten kriisien kulloisiakin syitä, tulee vakuuttuneeksi siitä, että ne eivät suinkaan ole kapitalistisen talouden vanhuudenheikkouden vaan pikemminkin lastentautien ilmauksia. Jo lyhyt harkinta riittää osoittamaan, että kapitalismin oli mahdotonta luoda vuosina 1825, 1836, 1847 se jaksottainen, täysin kehittyneestä kapitalismista syntynyt tuotantovoimien väistämätön törmäys vasten markkinoitten rajoja, niin kuin Marx kaavassaan on luonnostellut, sillä useimmissa maissa kapitalismi oli vasta kapaloasteella.}

[Kysymys sai pikaisen vastauksen. Tuskin Bernstein oli heittänyt romukoppaan Marxin kriisiteorian, kun vuonna 1900 puhkesi raju yleinen kriisi ja 7 vuotta myöhemmin, 1907, levisi yli maailmanmarkkinoitten Yhdysvalloista alkunsa saanut uusi kriisi. Siten itse tosiasiat kaatoivat lujalla äänellä kapitalismin »sopeutumisen» teorian. Samalla osoittautui että ne, jotka luopuivat Marxin kriisiteoriasta vain siksi, että kaksi kuviteltua »rappiovaiheen erääntymispäivää» jäi tulematta, olivat sekoittaneet Marxin teorian ytimen

erääseen sen ulkoisen ilmennyksen epäolennaiseen yksityiskohtaan – kymmenvuotiseen jaksoittaisuuteen. Kun Marx ja Engels 60- ja 70-luvuilla jakoivat modernin kapitalistisen teollisuuden kiertokulun kymmenvuotisjaksoihin, se oli yksinkertaisesti vain tosiasioiden toteamista, ja ne puolestaan eivät perustuneet mihinkään luonnonlakeihin vaan sarjaan tiettyjä historiallisia olosuhteita, jotka olivat yhteydessä nuoren kapitalismin vaikutuskentän harppauksin tapahtuvaan laajenemiseen.]

Itse asiassa vuoden 1825 kriisi oli seurausta edellisen vuosikymmenen suurista pääoman sijoituksista tietöihin, kanaviin ja kaasulaitoksiin, ennen muuta Englannissa, jossa kriisi myös puhkesi. Seuraava kriisi 1836–1839 oli samaten seuraus valtavista sijoituksista uusien liikennevälineitten perustamisen yhteydessä. Vuoden 1847 kriisin manasi esille kuten tunnettua kuumeinen yhtiöitten perustaminen Englannin rautateitten rakentamisen yhteydessä (1844–1847, ts. kolmessa vuodessa parlamentti myönsi toimilupia uusille rautateille noin puolentoista miljardin taalerin edestä!). Kaikissa kolmessa tapauksessa kriisin siis aiheuttivat eri perussijoitukset pääomatalouden alalla, uusien perustusten luominen kapitalistiselle kehitykselle. Vuonna 1857 kysymyksessä eurooppalaisen teollisuuden äkillinen pääsy Amerikan ja Australian markkinoille kultakaivoslöytöjen seurauksena, Ranskassa erityisesti rautateitten perustaminen, jossa seurattiin Englannin jalanjalkia, (1852–1856 Ranskassa perustettiin 1 1/4 miljardin edestä uusia rautateitä). Ja vihdoinkin vuoden 1873 suuri kriisi oli kuten tiedetään, välitön seuraus peruspääomasijoituksista, suurteollisuuden ensimmäisestä rynnäköstä Saksaan ja Itävaltaan, joka seurasi vuosien 1866 ja 1871 poliittisia tapahtumia.

Tähän saakka on siis talouskriisien syynä joka kerta ollut kapitalistisen talouden alueen äkillinen *laajeneminen* eikä sen liikkumalan kaventuminen, ei sen loppuun käyttö. Että nämä kansainväliset kriisit toistuvat juuri joka kymmenes vuosi, on sinänsä pelkkä pin-

nallinen, satunnainen ilmiö. Marxin kriisinmuodostuskaava sellaisena kuin Engels esittää sen *Anti-Dühringissä* ja Marx ensimmäisessä ja kolmannessa osassa *Pääomaa*, pätee kaikkien kriisien kohdalla siinä suhteessa että se paljastaa niiden sisäisen mekanismin ja niiden syvemmällä piilevät yleiset syyt.

[Toistukoot nämä kriisit joka kymmenes, viides, tai vaihteeksi joka kahdeskymmenes tai kahdeksas vuosi. Mutta sattuvien todistusten Bernsteinin teorian puutteellisuudesta on tosiseikka, että viimeksi syntynyt kriisi vuosina 1907–1908 raivosi rajuimmin juuri siinä maassa missä suurenmoiset kapitalistiset »sopeutumiskeino»: luottojärjestelmä, tiedonvälitys ja trustit ovat pisimmälle kehittyneet.]

{Mutta kokonaisuudessaan tämä kaava sopii pikemminkin täysin kehittyneeseen kapitalistiseen talouteen, jolloin edellytetään että maailmanmarkkinat ovat jo muodostuneet. Vain siinä tapauksessa voivat kriisit toistua mekaanisesti tuotanto- ja vaihtoprosessista johtuen, kuten Marxin analyysi edellyttää, ilman tuotanto- ja markkinaolosuhteitten äkillisen järkkymisen ulkoista syytä. Jos me nyt luomme selkeän kuvan nykyisestä taloudellisesta tilanteesta, meidän on joka tapauksessa myönnettävä, että emme vielä ole siirtyneet siihen kapitalismin täydellisen kypsyyden asteeseen, jota edellytetään Marxin kaavassa kriisien jaksoittaisuudesta. Maailmanmarkkinat ovat vielä muotoutumisvaiheessa. Saksa ja Itävalta siirtyivät vasta 70-luvulla varsinaiseen suurteolliseen tuotantoon, Venäjä vasta 80-luvulla, Ranskassa harjoitetaan vielä suureksi osaksi pienteollisuutta, Balkanin valtiot eivät vielä suurimmalta osaltaan ole edes heittäneet yltään luontaistalouden kahleita, vasta 80-luvulla ovat Amerikka, Australia ja Afrikka ryhtyneet vireään ja säännölliseen tavaravaihtoon Euroopan kanssa. Jos meillä siten toisaalta on jo takanamme kapitalistisen talouden äkilliset harppauksenomaiset uusien alueiden valtaamiset sellaisina jaksoina kuin ne ilmenivät 70-luvulle saakka, ja joiden seurausta tähänastiset kriisit, niin sa-

noaksemme nuoruudenkriisit olivat, niin emme toisaalta liioin ole edenneet siihen maailmanmarkkinoitten muotoutumis- ja loppuunkäyttövaiheeseen, joka synnyttäisi tuotantovoimien kohtalokkaan jaksoittaisen törmäämisen markkinoitten rajoihin, kapitalismin todelliset vanhuudenkriisit. Me olemme vaiheessa jossa kriisit eivät enää ole kapitalismin nousun eivätkä vielä sen tuhon aiheuttamia. Tätä ylimenokautta luonnehtiikin noin kaksi vuosikymmentä kestänyt keskimääräisesti melko vaimea kaupankäynti, jossa lyhyet noususuhdanteet vaihtelevat pitkien laskusuhdanteitten kanssa.

Mutta samat ilmiöt jotka toistaiseksi aiheuttavat kriisien poissäämisen, osoittavat myös että olemme peruuttamattomasti lähestymässä lopun alkua, kapitalististen loppukriisien ajanjaksoa. Kun maailmanmarkkinat kerran ovat kokonaisuudessaan muodostuneet, eivätkä mitkään äkilliset laajennukset pysty niitä enää laajentamaan, ja työn tuottavuus jatkuvasti lisääntyy, silloin alkaa ennemmin tai myöhemmin tuotantovoimien ja vaihtorajoitusten jaksoittainen ristiriita, joka toistuessaan käy itsestään yhä jyrkemmäksi ja rajummaksi. ja jos jokin on nimenomaan omiaan tuomaan lähemmäksi meitä tämän ajanjakson, maailmanmarkkinoitten nopean laajentumisen ja niitten loppuunkäytön, niin juuri ne ilmiöt – luottojärjestelmä ja yrittäjäjärjestöt, – joita Bernstein pitää kapitalismin »sopeutumiskeinoina».}

Oletamus, että kapitalistinen tuotanto kykenisi »sopeutumaan» vaihtoon, edellyttää jompaa kumpaa: joko maailmanmarkkinoitten rajattomuutta, loppumattomiin laajentumista, tai päinvastoin tuotantovoimien kasvun hillitsemistä, jotta ne eivät ylittäisi markkinoitten rajoja. Ensimmäinen vaihtoehto on fyysinen mahdottomuus, toisen vaihtoehdon kumoaa tosiasia, että kaikilla tuotannon aloilla jatkuvasti tapahtuu teknisiä mullistuksia, jotka päivä päivältä synnyttävät uusia tuotantovoimia.

Vielä eräs ilmiö sotii Bernsteinin mielestä kuvattua kapitalistista kehityskulkua vastaan: »melkein järkkymätön falangi» keskiko-koisia yrityksiä, kuten hän meille tähdentää. Hänestä se on merkki, ettei suurteollisuuden kehityksen vaikutus ole niin käänteentekevä ja keskittävä kuin »luhistumisteorian» mukaan olisi odotettavissa. Mutta tässäkin asiassa hänestä tulee oman väärinkäsityksensä uhri. Olisi todellakin suurteollisuuden kehityksen täydellistä väärinymmärtämistä, jos odottaisi keskisuurten yritysten asteittaista katoamista kuvasta.

Yleisessä kapitalistisessa kehityksessä on juuri pienillä pääomilla Marxin oletuksen mukaan pioneerin osa teknisessä vallankumouksessa, ja jopa kahdessa suhteessa, ensinnä kun on kysymys vanhojen, vakaitten ja juuttuneitten alojen tuotantomenetelmistä, toiseksi sellaisten uusien tuotantoalojen luomisesta joita suurpääoma ei vielä ole käyttänyt hyväkseen. Täysin väärä on se käsitys, että keskisuurten kapitalististen yritysten historia kulkisi suoraa linjaa alaspäin asteittaista tuhoa kohti. Kehityksen todellinen kulku on tässäkin selvästi dialektinen ja liikkuu jatkuvasti vastakohtien välillä. Kapitalistiseen keskiluokkaan, aivan kuten työväenluokkaan-kin vaikuttaa kaksi vastakkaista tendenssiä, toinen joka nostaa sitä, toinen joka painaa sitä alas. Alaspäin painava tendenssi on tässä tapauksessa tuotannon jatkuva asteittainen kasvu, joka säännöllisin jaksoin ylittää keskisuuren pääoman rajat ja näin aina uudelleen lin-koaa sen kilpailun ulkopuolelle. Nostavana tendenssinä on käsillä olevan pääoman säännöllisin jaksoin tapahtuva arvovähennys, joka yhä uudelleen laskee tuotannon asteittaisesti – välttämättömän pääomaminimin arvon mukaisesti -, kuten kapitalistisen tuotannon tunkeutuminen uusille aloille. Keskisuurten yritysten kamppailua suurpääoman kanssa ei pidä kuvitella suoranaiseksi taisteluksi, jos- sa heikomman osapuolen joukot välittömästi ja määrällisesti kutis-tuvat yhä vähäisemmiksi, vaan pikemminkin säännöllisin ajanjak-

soin tapahtuvaksi pienpääomien niittämiseksi; tosin pienpääomat nousevat jälleen nopeasti, joutuakseen taas suurpääoman viikat-
teella niitetyksi. Näistä kahdesta tendenssistä, joiden heittopallona
kapitalistinen keskiluokka on, voittaa viime kädessä – päinvastoin
kuin työväenluokan kehityksen kohdalla – alaspäin painava ten-
denssi. Mutta tämän ei suinkaan tarvitse ilmetä keskisuurten yri-
tysten absoluuttisena lukumääräisenä vähenemisenä, vaan aluksi
vähitellen tapahtuvana kohoamisena siinä minimipääomassa, jo-
ka on välttämätön toimintakykyiselle yritykselle vanhoilla aloilla,
toiseksi niitten ajanjaksojen jatkuvana lyhenemisenä, joiden aikana
pienpääomilla on tilaisuus omin päin käyttää hyväkseen uusia aloja.
Tästä seuraa yksityisen pienpääoman jatkuvasti lyhenevä elinaika,
yhä nopeammin vaihtuvat tuotantomenetelmät ja investointivat,
ja luokalle kokonaisuudessaan jatkuvasti nopeutuva sosiaalinen ai-
neenvaihdunta.

Viimemainitusta Bernstein on selvillä ja sen hän myös toteaa.
Mutta sen hän näyttää unohtavan, että täten on määritelty kapita-
lististen keskiluokkaisten yritysten toiminnan laki. Jos pienpääomat
kerran ovat teknisen edistyksen esitaistelijoita ja jos tekninen edis-
tys on kapitalistisen talouden valtimonsyke, niin pienpääomat ovat
ilmeisesti erottamaton osa kapitalistista kehitystä, ja katoavat vasta
sen mukana. Keskiluokkaisten yritysten asteittainen katoaminen –
absoluuttisen summittaisen tilaston kannalta, jota Bernstein käyttää
– ei merkitse, kuten Bernstein arvelee, kapitalismin vallankumouk-
sellista kehityskulkua, vaan päinvastoin tukkeutumaa, kehitysku-
lun lamautumista.

»Voitto-osuudet, ts. suhteellinen pääomankasvu on ennen kaik-
kea tärkeä kaikille uusille, itsenäisesti ryhmittäville pääomasi-
joittajille. Ja niin pian kuin pääomanmuodostus joutuisi pelkäs-
tään joidenkin harvojen valmiiden suurpääomien käsiin... sam-
muisi tuotannon elävöittävä tuli täysin. Tuotanto lamautuisi.»

(K. Marx, *Pääoma*, 3. osa, s. 241.)

3. SOSIALISMIIN SIIRTYMINEN REFORMIEN AVULLA

Bernstein hylkää »luhistumisteorian» historiallisena tienä sosialistisen yhteiskunnan toteuttamiseksi. Mikä on »kapitalismin sopeutumisteorian» kannalta se tie, joka johtaa sosialismiin? Bernstein on vastannut tähän kysymykseen vain viittauksenomaisesti; yrityksen asian seikkaperäisemmäksi esittämiseksi bernsteiniläisessä mielessä on tehnyt Konrad Schmidt.⁶

Hänen käsityksensä mukaan johtaa »amatillinen ja poliittinen taistelu yhteiskunnallisten uudistusten puolesta yhä laajemmalle ulottuvaan tuotantoehtojen yhteiskunnalliseen kontrolliin» ja lainsäädäntöteitse tapahtuvaan »pääomanomistajan oikeuksien yhä suurempaan rajoittamiseen, kunnes hän joutuu painetuksi voutin asemaan», lopuksi vihdoin »pehmitetyltä kapitalistilta, jonka omaisuus on käynyt hänelle yhä arvottomammaksi, otetaan yrityksen johto ja isännöisyys» ja sillä tavoin siirrytään lopullisesti yhteiskunnallisiin yrityksiin.

Siten ammattiyhdistykset, yhteiskunnalliset uudistukset ja vielä, kuten Bernstein lisää, valtion poliittinen demokratisoiminen ovat ne keinot joitten avulla vähitellen siirrytään sosialismiin.

Aloittaaksemme ammattiyhdistyksistä, niin niiden tärkein funktio – eikä kukaan ole esittänyt sitä sen paremmin kuin Bernstein itse vuonna 1891 *Neue Zeit* -lehdessä – on siinä, että ne työläisten taholta ovat keino toteuttaa kapitalistista palkkalakia, ts. myydä työvoimaa kulloiseenkin markkinahintaan. Ammattiyhdistykset pal-

6. *Vorwärts* 20. helmikuuta 1898, kirjallinen katsaus. Koska Bernstein ei sanallakaan ole torjunut esitystensä kommentteja *Vorwärts*-lehdessä, uskomme, että meillä on syytä tarkastella Konrad Schmidtin käsityksiä Bernsteinin käsitysten yhteydessä. *Luxemburgin viite*.

velevat proletariaattia siten että ne käyttävät hyväkseen kulloisenkin ajankohdan markkinakonjunkttureja. Mutta itse konjunktuurit, ts. yhtäältä tuotantotilanteen sanelema työvoiman kysyntä, toisaalta keskikerrosten proletarisoitumisen ja työväenluokan luonnollisen lisääntymisen kautta tapahtuva työvoiman tarjonta, lopuksi myös työn kulloinenkin tuottavuuden aste, ne ovat ammattiyhdistysten vaikutuspiirin ulkopuolella. Siksi ne eivät kykene kaatamaan palkkalakia, parhaassa tapauksessa ne kykenevät pysyttämään kapitalistisen riiston kunkin ajankohdan normaaleissa rajoissa, mutta missään tapauksessa ammattiyhdistykset eivät kykene vähitellen lakkauttamaan riistoa.

Konrad Schmidt tosin nimittää nykyistä ammattiyhdistysliikettä »heikoksi alkuvaiheeksi» ja odottaa että tulevaisuudessa »ammattiyhdistysliike saavuttaa yhä suuremman vaikutusvallan itse tuotannon sääntelyyn». Tuotannon sääntelyllä voi kuitenkin tarkoittaa vain kahta asiaa: joko tuotantoprosessin tekniseen toteutukseen puuttumista tai itse tuotannon laajuuden määräämistä. Minkä luontoista voi ammattiyhdistysten vaikutus olla näissä kahdessa kysymyksessä? Mitä tuotannon tekniikkaan tulee, on selvää että kapitalistin etu tietyissä rajoissa lyö yksin kapitalistisen talouden edistyksen ja kehityksen kanssa. Hänen oma tarpeensa kannustaa häntä teknisiin parannuksiin. Yksityisen työläisen asema on tasan päinvastainen: jokainen tekninen mullistus on välittömästi sen kanssa kosketuksiin joutuvien työläisten edun vastainen, huonontaa heidän välitöntä asemaansa työvoiman menettäessä arvoaan ja työn muuttuessa intensiivisemmäksi, yksitoikkoisemmaksi, tuskallisemmaksi. Siinä määrin kuin ammattiyhdistys voi puuttua tuotannon tekniseen puoleen, voi se ilmeisesti tapahtua vain viimemainituissa merkeissä, toimimalla erillisten työläisryhmien välittömän edun puolesta, siis vastustamalla uudistuksia. Siinä tapauksessa ammattiyhdistyksen toiminta ei ajaisi koko työväenliikkeen ja sen vapautuk-

sen asiaa, joka pikemminkin liittyy tekniseen edistykseen, so. sopii tässä yhteen yksityisen kapitalistin edun kanssa, vaan ammattiyhdistys päinvastoin ajaisi taantumuksen asiaa. Ja me todella löydämmekin pyrkimyksen vaikuttaa tuotannon tekniseen puoleen ei tosin tulevaisuudesta, mistä Konrad Schmidt sitä hakee, vaan ammattiyhdistysliikkeen menneisyydestä. Nämä pyrkimykset ovat kuvaavia englantilaisen *Trade Union* -liikkeen vanhemmalle vaiheelle (60-luvulle saakka), jolloin liike vielä oli sidoksissa keskiaikaisiin kiltaperinteisiin ja luonteensa mukaisesti toimi vanhentuneen »tiettyyn työhön hankittu oikeus» – periaatteen pohjalla.⁷ Sen sijaan ammattiyhdistysten pyrkimys määrätä tuotannon laajuus ja tavaroiden hinnat on aivan uusi ilmiö. Vasta aivan viime aikoina – taaskin vain Englannissa – on ilmennyt sen kaltaisia yrityksiä.⁸ Kuitenkin myös nämä pyrkimykset ovat luonteeltaan ja tendenssiltään saman arvoisia kuin edelliset. Sillä mihin välttämättömyyden pakosta supistuu ammattiyhdistysten aktiivinen osallisuus tavarantuotannon laajuuden ja hintojen määräämisessä? Kuluttajia vastaan muodostettuun työläisten ja yrittäjien kartelliin, joka käyttää kilpailevia yrittäjiä vastaan pakkotoimenpiteitä, jotka eivät millään tavalla jää jälkeen yrittäjäliittojen menetelmistä. Syvimmältään tämä ei enää ole työn ja pääoman välistä taistelua, vaan pääoman ja työvoiman solidaarista taistelua kuluttavaa yhteiskuntaa vastaan. Sosiaaliselta arvoltaan tämä on taantumuksellinen aloite, joka ei senkään vuoksi voi olla mikään etappi proletariaatin vapaustaistelussa, koska se on luokkataistelun suoranaisten vastakohta. Käytännölliseltä arvoltaan se on utopia, kuten lyhyt harkinta osoittaa, eikä koskaan voi ulottua koko maailmanmarkkinoita varten tuottaville laajemmille aloille.

Ammattiyhdistysten toiminta rajoittuu siis pääasiassa palkka-taisteluun ja työajan lyhentämiseen, ts. vain kapitalistisen riiston

7. Webb, *Theorie und Praxis der englischen Gewerkvereine*. 2. Bd. S. 100 ff.

8. Emt., S. 115 ff.

säännöstelyyn markkinasuhteiden mukaan; asioiden luonteen mukaisesti niillä ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa tuotantoprosessiin. Niin, ja lisäksi koko ammattiyhdistysliikkeen kehitys on menossa täysin vastakkaiseen suuntaan kuin Konrad Schmidt olettaa, nimittäin kohti työmarkkinoitten kaikkien suoranaisten suhteitten täydellistä erottamista muista tavaramarkkinoista. Parhaiten tätä kuvaa se tosiasia, että jopa pyrkimys saada työsopimus ja tuotannon yleinen tilanne suoranaiseen suhteeseen, ainakin passiivisesti, liukuvien palkkalistojen systeemin avulla, nykyään on voitettu kehityksaste, ja että englantilaiset *Trade Unionit* yhä enemmän luopuvat näistä pyrkimyksistä.⁹

Mutta ammattiyhdistysliike ei kulje edes varsinaisen toimintakenttäänsä puitteissa kohti rajoittamatonta laajentumista, niin kuin kapitalismin sopeutumisen teoria edellyttää. Päinvastoin! Jos sosiaalista kehitystä tarkkailee laajempina jaksoina, ei voi olla huomaamatta sitä tosiasiaa, että ylipäänsä emme kulje kohti ammattiyhdistysliikkeen voitokkaasti kasvavan vallan aikoja vaan kohti sen kasvavia vaikeuksia. Kun teollisuuden kehitys on saavuttanut huipukohtansa ja pääoma joutuu maailmanmarkkinoilla »kaltevalle pinnalle», tulee ammattiyhdistystaistelu puolta vaikeammaksi: ensiksi vaikeutuvat työvoiman kannalta markkinoitten objektiiviset konjunktuurit, kysyntä hidastuu ja tarjonta nousee entistä nopeammin, toiseksi tarttuu itse pääoma entistä hanakammin työläiselle tulevaan tuotteen osuuteen, korvatakseen menetyksensä maailmanmarkkinoilla. Onhan työpalkan alentaminen eräs tärkeimpiä keinoja voiton pysyttämiseksi ennallaan.¹⁰ Englannissa on jo nähtävissä ammatillisen liikkeen toisen vaiheen alku. Liikkeen on pakon edessä supistettava toimintaansa yhä enemmän vain puolustamaan jo saavutettua, ja sekin käy yhä vaikeammaksi. Poliittisen ja sosia-

9. Webb, emt. S. 115.

10. K. Marx, *Das Kapital*, 3 Band, I, S. 216.

listisen luokkataistelun nousun on oltava vastapaino tässä kuvatulle kehitykselle.

Konrad Schmidt tekee saman virheen, kääntää historiallisen perspektiivin päinvastaiseksi, kun hän puhuu yhteiskunnallisista uudistuksista, joitten hän uskoo – käsi kädessä ammatillisten työläisliittoutumien kanssa sanelevan kapitalistiluokalle ne ehdot joiden vallitessa sillä on käytettävissä työvoimaa – . Tämän yhteiskunnallisia uudistuksia koskevan käsityksen mukaisesti Bernstein nimittää tehdaslakeja osaksi »yhteiskunnan kontrollia» ja näin ollen – osaksi sosialismia. Myös Konrad Schmidt, kaikkialla missä hän puhuu valtiollisesta työväensuojelusta, nimittää sitä »yhteiskunnalliseksi kontrolliksi», ja kun hän näin on onnellisesti muuttanut valtion yhteiskunnaksi, niin hän jo luottavaisena jatkaa: »ts. nousemaan pyrkivä työväenluokka», ja tämän operaation avulla muuttuvat Saksan liittoneuvoston harmittomat työväensuojelumääräykset Saksan proletariaatin toimenpiteiksi sosialismiin siirryttäessä.

Tämä on ilmiselvää hämäystä. Sillä nykyinen valtio ei ole mikään »yhteiskunta» »nousemaan pyrkivän työväenluokan» kannalta, vaan kapitalistisen yhteiskunnan edustaja, ts. luokkavaltio. Siksi eivät liioin sen toteuttamat sosiaaliset reformit ole »yhteiskunnallisen kontrollin» ilmausta, ts. vapaan työtätekevän yhteiskunnan harjoittamaa oman työprosessinsa kontrollia, vaan pääoman luokkaorganisaation harjoittamaa pääoman tuotantoprosessin kontrollia. Siinä, ts. pääoman eduissa, löytyvät myös yhteiskunnallisten uudistusten luonnolliset rajoitukset. Tosin Bernstein ja Konrad Schmidt myös tässä asiassa näkevät nykyisyydessä vasta »heikkoja alkuvaiheita» ja uskovat tulevaisuudessa työväenluokan hyväksi tapahtuviin loputtomasti lisääntyviin yhteiskunnallisiin uudistuksiin. Mutta he tekevät tässä saman virheen kuin olettaessaan että ammattiyhdistysliikkeen voima kasvaa rajattomasti.

Teoria siirtymisestä sosialismiin vähitellen tapahtuvien yhteiskunnallisten uudistusten tietä edellyttää, ja tässä on sen painopiste, niin

kapitalistisen omaisuuden kuin valtion tiettyä objektiivista kehitystä. Mitä ensimmäiseen edellytykseen tulee, niin Konrad Schmidt olettaa kehityksen johtavan »pääomanomistajan oikeuksien yhä suurempaan rajoittamiseen, kunnes hän on voudin asemassa». Kuvitellessaan ettei tuotantovoimien äkillinen yhtäaikainen ekspropriaatio¹¹ ole mahdollista, Konrad Schmidt näpertelelee itselleen asteittaisen ekspropriaation teorian. Tätä varten hän konstruoi mielestään välttämättömän omistusoikeuden paloittelun: toisaalta on »yliomaisuus», jonka hän antaa yhteiskunnan haltuun ja jonka hän on suunnitellut alati laajenevaksi, toisaalta nautintaoikeus, joka kapitalistin käsissä jatkuvasti kutistuu ja lopulta muuttaa kapitalistin oman tehtaansa voudiksi. Ilmeisesti tämä konstruktio on joko harmiton sanaleikki vailla vakavampaa ajatusta, jolloin asteittaisen ekspropriaation teoria on täysin vailla katetta, tai sitten se on vakavaksi tarkoitettu oikeudellisen kehityksen kaava ja siinä tapauksessa se on täysin nurinkurinen. Omistusoikeuden paloittelu erillisiin oikeuksiin, johon Konrad Schmidt turvautuu pääoman »asteittaisen ekspropriaationsa» vuoksi, on luonteenomaista feodaalis-luontaistaloudelliselle yhteiskunnalle, jossa tuotteen jako eri yhteiskuntaluokkien välillä tapahtui in natura feodaaliherrojen ja heidän alaistensa henkilökohtaisten suhteitten perusteella. Omaisuuden hajoaminen erillisiin osaoikeuksiin oli tässä tapauksessa olosuhteitten määräämä järjestely yhteiskunnallisen rikkauden jakamiseksi. Tavaratuotantoon siirryttäessä, ja tuotantoprosessin eri osanottajien kaikkien siteiden hajotessa, lujittui päinvastoin ihmisen ja tavaran välinen suhde yksityisomaisuus. Koska jako ei enää tapahtu henkilökohtaisten suhteitten vaan vaihdon perusteella, eivät yhteisen objektin omistusoikeuden pirstaleet enää ole yhteiskunnalliseen rikkauteen kohdistuvien eri osavaatimusten mitta, vaan mittaa edustaa se arvo jonka kukin markkinoille tuo. Ensimmäinen

11. Ekspropriaatio = pakkoluovutus, lunastus. *Suom. huom.*

muutos oikeudellisissa suhteissa, joka seurasi keskiajan kaupunkikuntien tavarantuotannon syntyä, olikin ehdottoman suljetun yksityisomaisuuden muodostuminen feodaalisen jaetun omaisuuden oikeussuhteiden sylissä. Kapitalistisessa tuotannossa tämä kehitys kuitenkin jatkuu. Mitä pitemmälle tuotantoprosessi yhteiskunnallistuu, sitä enemmän jakoprosessi perustuu puhtaaseen vaihtoon ja sitä koskemattomampi ja suljetumpi muodostuu kapitalistisesta yksityisomaisuudesta, sitä enemmän muuttuu myös pääomanomistus oikeudesta omalla työllä valmistettuun tuotteeseen oikeudeksi vieraan työn puhtaaseen riistoon. Niin kauan kuin kapitalisti itse johtaa tehdasta, liittyy jako vielä jossain määrin henkilökohtaiseen osallisuuteen tuotantoprosessissa. Kun tehtailijan henkilökohtainen johto käy tarpeettomaksi, ja täydellisesti se tapahtuu osakeyhtiöissä, pääoman omistus oikeusvaatimuksena eroaa jaossa täydellisesti henkilökohtaisista suhteista tuotantoon ja esiintyy puhtaimmassa, suljetussa muodossaan. Vasta osakepääomassa ja teollisuuden luottopääomassa saavuttaa kapitalistinen omistusoikeus täyden kypsyytensä.

Kapitalistin kehityksen historiallinen kaava sellaisena kuin Konrad Schmidt sen näkee: »omistajasta pelkäksi voudiksi», osoittautuu näin nurinkäännyksi kuvaksi tosiasiallisesta kehityksestä, joka päinvastoin johtaa omistajan ja voudin asemasta pelkäksi omistajaksi. Konrad Schmidin käy tässä niin kuin Goethen:

Was er besitzt, das sieht er wie im weiten, und was verschwand,
wird ihm zu Wirklichkeiten.¹²

Ja niin kuin hänen historiallinen kaavansa koskiessaan taloutta, palaa modernista osakeyhtiöstä manufaktuuriollisuuteen ja jopa käsityöläisverstaaseen, niin se oikeuden kohdalla yrittää työntää

12. Hän näkee omistamansa kuin etäältä, ja kadonneesta muodostuu hänelle todellisuus.

kapitalistisen maailman takaisin feodaalis-luontaistaloudelliseen munankuoreen.

Tältä kannalta katsottuna myös »taloudellinen kontrolli» näkyy toisessa valossa kuin Konrad Schmidt sen näkee. Se mikä tänään toimii »yhteiskunnallisena kontrollina» – työväensuojelu, osakeyhtiöitten kontrolloiminen jne. – sillä ei totisesti ole pienintäkään osuutta omistusoikeuteen, »yliomaisuuteen». Tämä kontrolli ei rajoita kapitalistista omaisuutta, vaan päinvastoin suojelee sitä. Tai taloustieteen kielellä: se ei merkitse kajoamista kapitalistiseen riistoon, vaan riiston normittamista. Riiston järjestelyä. Ja kun Bernstein asettaa kysymyksen, piileekö tiettyssä tehdaslaissa vähän vai paljon sosialismia, niin voimme vakuuttaa hänelle, että kaikkein parhaimmassakin tehdaslaissa on täsmälleen yhtä paljon »socialismia» kuin niissä maistraatin määräyksissä, jotka koskevat katujen puhtaanapitoa ja kaasulyhtyjen sytyttämistä, sehän on myös »yhteiskunnallista kontrollia».

4. TULLIPOLITIikka JA MILITARISMI

Toinen edellytys vähitellen tapahtuvalle siirtymiselle sosialismiin on Ed. Bernsteinin mielestä valtion kehitys yhteiskunnaksi. Että nykyinen valtio on luokkavaltio, se on yleisesti tunnettu totuus. Meidän mielestämme kuitenkin myös tämä, kuten kaikki mikä koskee kapitalismia, on nähtävä jatkuvassa liikkeessä, eikä abso-luuttisena, lopulliseen muotoonsa jäykistyneenä tapahtumana.

Porvariston poliittisen voiton seurauksena valtiosta muodostui kapitalistinen valtio. Kuitenkin itse kapitalismin kehitys muuttaa olennaisesti valtion luonnetta laajentaessaan jatkuvasti sen vaikutuspiiriä, osoittaessaan sille jatkuvasti uusia funktioita, ja tehdes-sään valtion puuttumisen ja kontrollin nimenomaan taloudellisen

elämän alalla yhä välttämättömämmäksi. Sikäli tapahtuukin vähitellen kehitystä kohti valtion ja yhteiskunnan tulevaa yhteensulautumista, niin sanoaksemme valtion tehtävien palautumista yhteiskunnalle. Tässä mielessä voikin puhua kapitalistisen valtion kehittymisestä yhteiskunnaksi, ja epäilemättä juuri tässä mielessä Marx sanoo, että työväensuojelu on ensimmäinen tietoinen »yhteiskunnan» puuttuminen sosiaaliseen elämänprosessiin, lausuma johon Bernstein vetoaa.

Mutta toisaalta sama kapitalistinen kehitys aiheuttaa valtion luonteessa myös toisen muutoksen. Nykyinen valtio on ennen kaikkea vallassa olevan kapitalistiluokan organisaatio. Jos valtio yhteiskuntakehityksen nimessä ottaa hoitaakseen erilaisia yleisen edun mukaisia toimintoja, niin se tekee sen vain siksi että nämä yleiset edut ja yhteiskunnallinen kehitys käyvät yksiin hallitsevan luokan etujen kanssa. Esimerkiksi työväensuojelu on sekä kapitalistiluokan välittömän edun että koko yhteiskunnan edun mukaista. Mutta tämä harmonia säilyy vain kapitalistisen kehityksen määrättyyn ajankohtaan saakka. Kun kehitys on saavuttanut tietyn huippukohtan, niin alkavat porvariston luokkaedut ja taloudellisen edistyksen edut erota toisistaan myös kapitalistisesta näkökulmasta katsottuna. Me uskomme että tämä vaihe on jo alkanut, ja se ilmenee nykyisen yhteiskuntaelämän kahdessa tärkeimmässä ilmiössä: *tullipolitiikassa ja militarismissa*. Kummatkin – niin tullipolitiikka kuin militarismi – ovat kapitalismin historiassa näytelleet korvaamatonta ja sikäli edistyksellistä, vallankumouksellista osaansa. Ilman suojatullia olisi suurteollisuuden muodostuminen eri maissa tuskin ollut mahdollista. Nykyään ovat asiat kuitenkin toisin. {Kaikissa tärkeimmissä maissa ja nimenomaan niissä jotka harjoittavat voimakkainta tullipolitiikkaa, on kapitalistinen tuotanto saavuttanut suurin piirtein saman tason.} [Nykyään suojatulli ei enää palvele uusien teollisuuksien edistämistä, vaan vanhentuneitten tuotantomuotojen keinoitekoista säilyttämistä.]

Kapitalistisen *kehityksen* kannalta, ts. maailmantalouden kannalta on tänään täysin samantekevää, jos Saksa vie Englantiin enemmän tuotteita kuin Englanti Saksaan. Kehityksen kannalta mauri on tehnyt tehtävänsä ja voi poistua. Niin, hänen *pitäisi* poistua. Nykyisin kun eri teollisuudenhaarat ovat keskinäisessä riippuvuussuhteessa toisiinsa, nostavat joidenkin tuotteiden suojatullit ilmeisesti muutamien tuotteiden valmistuskustannuksia kotimaassa, ts. kahlehtivat tuotantoa. *Kapitalistiluokan* etuja se ei haittaa. Teollisuuden *kehitys* ei tarvitse suojatulleja, vaan yrittäjät tarvitsevat niitä myyntinsä suojaamiseksi. Toisin sanoen tullit eivät enää nykyään ole keino suojata nousevaa kapitalistista tuotantoa toista kehittyneempää vastaan, vaan yhden kansallisen kapitalistiryhmän taistelukeino toista ryhmää vastaan. Vastaisuudessa tullit eivät enää ole tarpeen teollisuuden suojaamiseksi, kotimaisten markkinoitten luomiseksi ja valtaamiseksi, sen sijaan ne ovat korvaamaton keino teollisuuden kartellien muodostukseen, ts. kapitalistisen tuottajan taisteluun kuluttavaa yhteiskuntaa vastaan. Nykyisen tullipolitiikan luonnetta korostaa erityisen räikeästi se tosiasia, että siinä on nykyään kaikkialla ratkaiseva osa maataloudella eikä suinkaan teollisuudella, ts. tullipolitiikasta on itse asiassa tullut keino *tuoda julki feodaaliset intressit ja valaa ne kapitalistiseen muottiin*.

Samanlainen muutos on tapahtunut militarismin kohdalla. jos tutkimme historiaa, ei sellaisena kuin se olisi voinut tai sen olisi pitänyt olla, vaan sellaisena kuin se todella oli, niin meidän on todettava, että sota on merkinnyt korvaamatonta tekijää kapitalismin kehityksessä. Pohjois-Amerikan Yhdysvallat ja Saksa, Italia ja Balkanin valtiot, Venäjä ja Puola saavat kaikki kiittää kapitalistiseen kehitykseen johtaneista sysäyksistä ja edellytyksistä sotia, voitettuja tai hävittyjä, samantekevää. Niin kauan kuin löytyi maita joiden oli voitettava sisäinen hajanaisuus tai luontaistaloudesta johtuva eristyisyys, oli myös militarismilla kapitalistisessa mielessä vallan-

kumouksellinen osa. {Nykyään ovat asiat tässäkin suhteessa toisin. Militarismilla ei ole enää maita vallattavaksi kapitalismille.}¹³ Kun maailmanpolitiikka on muuttunut uhkaavien konfliktien näyttämöksi, se ei johdu niinkään uusien maitten valtaamisesta kapitalismille kuin jo olemassaolevista *eurooppalaisista* ristiriidoista, jotka ovat levinneet muihin maanosiin puhjetakseen niissä. Voimat jotka tällä hetkellä seisovat vastatusten ase kädessä, eivät edusta toisaalla kapitalistisia, toisaalla luontaistaloutta harjoittavia maita, vaan valtioita, joita keskinäiseen konfliktiin ajaa juuri niitten samankaltainen pitkälle kehittynyt kapitalismi. Tosin näin puhkeava konflikti voi itse kehityksen kannalta olla ainoastaan kohtalokas, koska se kaikissa kapitalistisissa maissa johtaa talouselämän syvään järkkymiseen ja mullistukseen. *Kapitalistiluokan* kannalta asia kuitenkin näyttää toiselta. Sille militarismi on nykyään muodostunut kolmessa suhteessa korvaamattomaksi: ensiksi taistelukeinona kilpailevien ”kansallisten» etujen puolesta toisia kansallisia ryhmiä vastaan, toiseksi tärkeimpänä sijoituskohteena finanssi- ja teollisuuspääomalle, ja kolmanneksi luokkaherruuden välineenä työtätekevää kansaa vastaan omassa maassa – kaikki etuja, joilla ei sinänsä ole mitään yhteistä kapitalistisen tuotantotavan edistymisen kanssa. Selvimmin paljastaa nykyisen militarismin erityisen luonteen vielä pari vuosikymmentä sitten täysin tuntematon ilmiö: kaikissa maissa tapahtuva yleinen kilpavarustelu, joka näennäisesti johtuu militarismin omasta sisäisestä mekaniikasta, lisäksi lähestyvän räjähdysnäennäinen väistämättömyys, kohtalokkuus, ja samanaikainen täydellinen epäselvyys menettelytavoista, lähinnä osallistuvista valtioista, riidan aiheesta, ja muista lähemmistä asianhaaroista. Myös milita-

13. Kohdissa missä tekstissä vastedes puhutaan maailmanpolitiikasta ja toisten maitten valtaamisesta kapitalismille, oli ensimmäisessä painoksessa puhetta ainoastaan Kiinasta.

rismi, oltuaan kapitalistisen kehityksen käyttövoimaa, on muuttunut kapitalistiseksi sairaudeksi.

Kuvatussa ristiriidassa yhteiskunnallisen kehityksen ja vallanpitäjien luokkaetujen välillä asettuu valtio viimeainittujen puolelle. Poliitikassaan valtio, kuten porvaristokin, joutuu *poikkiteloin* yhteiskunnallisen kehityksen kanssa, ja näin se *menettää* yhä suuremmissa määrin luonnettaan koko yhteiskunnan edustajana ja muuttuu samassa suhteessa yhä enemmän *luokkavaltioksi*. Tarkemmin sanottuna: nämä valtion kaksi ominaisuutta eroavat toisistaan ja tämä johtaa kärjistyvään ristiriitaan valtion *olemuksessa*. Lisäksi kuvattu ristiriita käy päivä päivältä jyrkemmäksi. Sillä toisaalta lisääntyvät valtion yleishyödylliset tehtävät; sen puuttuminen yhteiskunnalliseen elämään ja siihen kohdistuva »kontrolli» kasvaa. Toisaalta valtion luokkaluonne pakottaa sen yhä enemmän kohdistamaan toimintansa ja voimakeinonsa alueille, jotka hyödyttävät ainoastaan porvariston luokkaetuja, mutta joiden merkitys yhteiskunnan kannalta on pelkästään negatiivinen: nimittäin militarismin, tullipoliitiikan ja siirtomaapolitiikan alueet. Sitä paitsi valtion harjoittaman »yhteiskunnallisen kontrollin» luokkaluonne syvenee ja voimistuu täten jatkuvasti, (vertaa keskenään kaikkien maitten tapaa hoitaa työväensuojelua).

Kuvattu muutos valtion olemuksessa ei ole vastakkainen vaan vastaa pikemminkin täysin sitä demokratian kehitystä, jossa Bernstein näkee vielä keinon asteittaiselle siirtymiselle sosialismiin.

Konrad Schmidin selitysten mukaan sosiaalidemokraattisen enemmistön saavuttaminen parlamentissa olisi jopa suora tie yhteiskunnan asteittaiseen sosialisointiin. Poliittisen elämän demokraattiset muodot ovat epäilemättä ilmiö, joka voimakkaimmin ilmentää valtion kehitystä yhteiskunnaksi ja sikäli ne muodostavat etapin kohti sosialistista kumousta. Mutta se kapitalistisen valtion olemuksen hajanaisuus, jonka olemme luonnehtineet, esiintyy en-

tistä räikeämmin modernissa parlamentarismissa. Tosin parlamentarismi valtiollisen organisaation puitteissa muodollisesti ilmentää koko yhteiskunnan etuja, mutta toisaalta on kuitenkin kysymys vain kapitalistisesta yhteiskunnasta, ts. yhteiskunnasta jossa määräävänä ovat ne *kapitalistiset* edut joita valtio ilmentää. Täten muodoltaan demokraattiset laitokset muodostuvat sisällöltään vallitsevien luokkaetujen välineiksi. Tämän seikan paljastaa kouraantuntuvasti tosiasia, että porvaristo itse ja sen valtiolliset instituutiot ovat valmiit uhraamaan demokraattiset muodot heti kun demokratia pyrkii kieltämään luokkaluonteensa ja toimimaan kansan todellisen edun välineenä. Tästä johtuen sosiaalidemokraattisen parlamenttienemmistön idea osoittautuu vain laskelmaksi, joka porvarillisen liberalismien hengessä ottaa lukuun vain demokratian muodollisen puolen, mutta jättää täysin pois laskuista sen reaalisen sisällön. Eikä parlamentarismi kokonaisuudessaan täten osoittaudu välittömästi sosialistiseksi elementiksi, joka vähitellen kyllästäisi koko kapitalistisen yhteiskunnan, kuten Bernstein olettaa, vaan se on nimenomaan keino kypsyttää ja kehittää porvarillisen luokkavaltion kapitalistiset ristiriidat.

Kun tarkkailee tätä valtion objektiivista kehityskulkua, Bernsteinin ja Konrad Schmidtin väite »yhteiskunnallisesta kontrollista» joka kasvaa ja johtaa suoraan sosialismiin, muuttuu fraasiksi joka päivä päivältä on yhä enemmän ristiriidassa todellisuuden kanssa.

Teoria asteittaisesta siirtymisestä sosialismiin tähtää kapitalistisen omistuksen ja kapitalistisen valtion vähitellen tapahtuvaan reformointiin sosialistisessa hengessä. Nykyisen yhteiskunnan objektiivisten tapahtumien voimasta kumpikin kuitenkin kehittyvät tasan päinvastaiseen suuntaan. Tuotantoprosessi yhteiskunnallistuu yhä enemmän, ja valtion kontrolli, sen kajoaminen tähän tuotantoprosessiin kasvaa jatkuvasti. Samanaikaisesti yksityispääoma yhä suuremmissa määrin harjoittaa pelkkää alastonta kapitalistista

työvoiman riistoa, ja valtio harjoittaa kontrolliaan luokkaetuja yhä voimakkaammin korostaen. Kun täten valtio, ts. kapitalismin *poliittinen* organisaatio, ja omistussuhteet ts. kapitalismin *oikeudellinen* organisaatio, kehityksessään muuttuvat yhä *kapitalistisemmiksi* eikä suinkaan *sosialistisemmiksi*, ne asettavat kaksi ylipääsemätöntä estettä teorialle asteittaisesta siirtymisestä sosialismiin.

Fourierin idea maailman koko meriveden muuttamisesta limonadiksi falansterisysteemin avulla oli erittäin mielikuvituksellinen. Mutta Bernsteinin idea kapitalistisen katkeruuden meren muuttamisesta sosialistiseksi makeudeksi lisäämällä siihen pari pullollista sosiaalireformistista limonadia, on tosin mauttomampi mutta ei tippaakaan vähemmän mielikuvituksellinen.

Kapitalistisessa yhteiskunnassa tuotantosuhteet lähestyvät yhä enemmän sosialistisia, mutta poliittiset ja oikeudelliset suhteet rakentavat yhä korkeamman muurin kapitalistisen ja sosialistisen järjestelmän välille. Tähän muuriin yhteiskunnallisten uudistusten ja demokratian kehittyminen eivät pysty murtamaan reikiä, ne tekevät sen päinvastoin lujemmaksi, kovemmaksi. Vain vallankumouksen moukariniskut pystyvät hajottamaan muurin maan tasalle, ts. *proletariaatti valloittaessaan poliittisen vallan*.

5. REVISIONISMIN YLEINEN LUONNE JA KÄYTÄNNÖLLISET SEURAUKSET

Ensimmäisessä kappaleessa pyrimme osoittamaan, että bernsteiniläinen teoria irrottaa sosialistisen ohjelman materialistisesta perustasta ja siirtää sen idealistiselle pohjalle. Kysymyksessä oli sosialismin teoreettinen perusta. Entä miltä näyttää tämä teoria käytäntöön sovellettuna? Ensi aluksi ja muodollisesti se ei lainkaan näy

eroavan tähänastisen sosiaalidemokraattisen taistelun käytännöstä. Ammattiyhdistystoiminta, kamppailu yhteiskunnallisten uudistusten puolesta ja poliittisten instituutioitten demokratisoinnin puolesta, kaikki sosiaalidemokraattisen puolueen käytäntöä jo ennestään. Ero ei siis ole siinä *mitä* tehdään, vaan siinä *miten* se tehdään. Toistaiseksi sekä ammattiyhdistystaistelu että parlamentaarinen taistelu on käsitetty keinoiksi kasvattaa ja johdattaa proletariaatti vähitellen ottamaan haltuunsa poliittinen valta. Revisionistisen käsityksen mukaisesti taistelua on käytävä päämääränä vain välittömät tulokset, ts. työläisten aineellisen tason nostaminen, kapitalistisen riiston asteittainen rajoittaminen ja yhteiskunnallisen kontrollin laajentaminen, koska poliittisen vallan valtaaminen on sekä mahdotonta että tarkoituksetonta. Jos emme ota lukuun pyrkimystä välittömän aineellisen tason kohottamiseen, koska se on yhteinen niin puolueessa tähän asti yleiselle kuin revisionistiselle suunnalle on koko eroavuus lyhyesti sanottuna tässä: yleisen käsityksen mukaisesti ammattiyhdistystaistelun ja poliittisen taistelun sosialistinen merkitys on siinä, että ne valmistavat proletariaattia, ts. sosialistisen kumouksen *subjektiivista* tekijää, kumouksen suorittamiseen; Bernsteinin käsityksen mukaisesti ammattiyhdistystaistelun ja poliittisen taistelun merkitys on siinä, että ne asteittain rajoittavat kapitalistista riistoa, muuttavat kapitalistisen yhteiskunnan luonteen yhä vähemmän kapitalistiseksi ja samalla yhä enemmän sosialistiseksi, lyhyesti sanottuna, että ne johtavat sosialistiseen kumoukseen *objektiivisessa* mielessä. jos asiaa tarkastelee lähemmin, ovat nämä käsitykset suorastaan vastakkaiset. Puolueen yleisen käsityksen mukaisesti päättyy proletariaatti ammattiyhdistystaistelun ja poliittisen taistelun tietä siihen lujaan vakaumukseen, ettei sen ole mahdollista tämän taistelun avulla muuttaa olosuhteitaan perustuksia myöten, vaan että tähän väistämättä tarvitaan poliittisen vallan haltuun otto lopullisesti. Bernsteiniläinen käsitys perustuu otaksumaan, että po-

liittisen vallan haltuun otto on mahdotonta, tavoitteena on siirtymisen sosialismiin pelkästään ammattiyhdistystaistelun ja poliittisen taistelun keinoilla.

Ammattiyhdistystaistelun ja parlamentaarisen taistelun sosialistinen luonne perustuu siis bernsteiniläisen käsityksen mukaan uskoon, että niillä on asteittain sosialisoiva vaikutus kapitalistiseen talouteen. Mutta tällainen vaikutus on pelkkää kuvittelua, kuten olemme pyrkinet osoittamaan. Kapitalistiset omaisuutta ja valtiota koskevat instituutiot kehittyvät päinvastaiseen suuntaan. ja näin menettää sosiaalidemokratian käytännön taistelu lopulta kaikki suhteet sosialismiin. Ammattiyhdistystaistelun ja poliittisen taistelun suuri merkitys sosialismin asialle on siinä, että proletariaatin *tietoisuus* näissä taisteluissa kehittyy sosialistiseksi, että proletariaatti niissä järjestäytyy luokkana. jos nämä taistelut ymmärretään keinoksi välittömästi sosialisoida kapitalistinen talous, jää tämä kuviteltu vaikutus tulematta, ja lisäksi on toinenkin merkitys menetetty: taistelut lakkaavat olemasta työväenluokan kasvatukseen proletariaatin valtaan nousulle.

Siksi on perustana täydellinen väärinkäsitys kun Eduard Bernstein ja Konrad Schmidt rauhoittavat itseään sillä, ettei työväenliikkeen päämäärää suinkaan ole syrjäytetty jos taistelu rajoitetaan yksistään yhteiskunnallisiin uudistuksiin ja ammattiyhdistystoimintaan, koska jokainen askel tällä tiellä johtaa myös kohti sosialistista päämäärää, joka näin sisältyy itse liikkeen tendenssiin. Niin asiat epäilemättä ovat, jos kysymys on saksalaisen sosiaalidemokratian nykyisestä taktiikasta, ts. jos tietoinen ja luja pyrkimys vallata poliittinen valta on johtotähtenä ammattiyhdistystaistelun ja yhteiskunnallisiin uudistuksiin tähtäävän taistelun *edellä*. Mutta jos liike luopuu tästä ennalta asetetusta tavoitteesta, ja sosiaalisista uudistuksista tehdään lähinnä itsetarkoitus, se ei suinkaan johda sosialistisen päämäärän toteutumiseen, pikemminkin päinvastoin. Konrad

Schmidt näköjään luottaa ns. mekaaniseen liikkeeseen, joka vauhtiin päästyään ei voi pysähtyä, hän yksinkertaisesti päättelee että ruokahalu kasvaa syödessä, ja siitä syystä työväenluokka ei tule tyytymään jo saavuttamiinsa reformeihin, vaan jatkaa kunnes sosialistinen kumous on toteutunut. Viimeinen otaksuma pitää paikkansa, siitä on takeena yhteiskunnallisten uudistusten riittämättömyys kapitalistisessa yhteiskunnassa. Mutta tästä tehty johtopäätös voisi pitää paikkansa vain sillä ehdolla, että olisi mahdollista konstruoida katkeamaton ketju jatkuvasti paranevia sosiaalisia uudistuksia nykyisestä yhteiskunnallisesta tilanteesta aina sosialismin saavuttamiseen saakka. Tämä on kuitenkin pelkkä haave, asioiden luonteesta johtuu että ketju varsin pian katkeaa, ja tiet joille liike siinä tilanteessa voisi lähteä, ovat moninaiset.

Todennäköisimmin seuraa silloin taktiikassa suunnanmuutos, jotta taistelun käytännölliset tulokset, yhteiskunnalliset uudistukset, kaikin keinoin saavutettaisiin. Mutta heti kun välittömistä käytännön saavutuksista tulee pääasiallinen tavoite, taipumaton luja luokkanäkökanta jota tarvitaan pyrittäessä poliittisen vallan valtaamiseen, muodostuu yhä suuremmissa määrin pelkäksi esteeksi. Seuraava askel on siis »kompensaatiopolitiikka» -kauniisti sanottuna lehmänkauppapolitiikka ja sopeutuvainen valtioviisas suhtautuminen. Liike ei kuitenkaan pitkään voi pysytellä paikoillaan. Sillä kapitalistisessa yhteiskunnassa yhteiskunnalliset uudistukset kerta kaikkiaan ovat ja tulevat aina olemaan pelkkä ontto pähkinänkuori. Käytti mitä taktiikkaa tahansa, niin seuraava askel on väistämättä yhteiskunnallisiin uudistuksiin pettyminen ts. se rauhaisa satama, johon nyt ovat ankkuroineet professorit Schmoller ja kumpp. suoritettuaan myös yhteiskunnallisten uudistusten vesistöissä tutkimuksia rannasta rantaan, kunnes jättivät kaiken Herran haltuun antaen asioiden mennä menojaan.¹⁴ Työväenluokan jokapäiväistä taistelua

14. Vuonna 1872 pitivät professorit Wagner, Schmoller, Brentano ym. Eisenachis-

ei siis suinkaan seuraa itsestään ja kaikissa olosuhteissa sosialismi. Se seuraa vain kapitalistisen talouden yhä kärjistyneemmistä ristiriitaisuuksista ja työväenluokan tietoisuudesta, että nousun välttämätön ehto on yhteiskunnallinen kumous. jos toinen näistä teki-
jöistä kielletään ja toinen hylätään, kuten tekee revisionismi, niin se viime kädessä supistaa työväenliikkeen ammattiyhdistyspuuhai-
luksi ja näpertelyksi sosiaalisten uudistusten parissa ja johtaa luok-
kanäkökannasta luopumiseen.

Nämä seuraukset tulevatkin selvästi näkyviin, jos revisionistista teoriaa tutkii myös toisesta näköpisteestä ja asettaa kysymyksen: minkälainen on tämän teorian yleinen luonne? Selvää on että revisionismi ei kannata kapitalismia, eikä porvarillisiin tutkijoihin yhtyen kiellä sen ristiriitoja. Revisionismin teoria päinvastoin edellyttää näitten ristiriitojen olemassaoloa, kuten marxilainenkin. Mutta toisaalta revisionismin teoria ei nojaudu siihen käsitykseen, että nämä ristiriidat kumoutuisivat oman johdonmukaisen kehityksensä tuloksena, ja juuri tässä on revisionistisen käsityskannan ydin, ja siinä se perustavasti poikkeaa yleisesti vallinneesta sosiaalidemokraattisesta kannasta.

Revisionismin teoria on kahden äärimmäisyyden keskivälissä, se ei pyri vallankumouksellisella muutoksella *poistamaan* kapitalismin ristiriitoja, kun ne ovat kypsyneet ja kärjistyneet täyteen mittaansa,

sa kongressin, jossa he suurta ääntä pitäen ja laajalti huomiota herättäen julistivat päämääräkseen sosiaalisten uudistusten ajamisen työväenluokan hyväksi. Välittömästi tämän jälkeen samat herrat, joita liberaali Oppenheimer ironisesti nimittää »katederisosialisteiksi», perustivat yhdistyksen »Sosiaalisten uudistusten puolesta». jo pari vuotta myöhemmin, kun taistelu sosiaalidemokratiaa vastaan kärjistyi, äänestivät nämä »katederisosialismin» kynttilät kansanedustajan ominaisuudessa sosialistilakien jatkamisen puolesta. Muuten yhdistyksen koko toiminta supistuu jokavuotisiin yleiskokouksiin, joissa esitetään muutama eri aiheita sivuava professorimainen referaatti. Sen lisäksi samainen yhdistys on julkaissut yli 100 lihavaa nidettä jotka koskevat taloudellisia kysymyksiä. Nämä professorit, jotka muutoin kannattavat myös suojatulleja, militarismia jne eivät ole panneet rikkaa ristiin sosiaalisten uudistusten puolesta. Nykyään yhdistys onkin täysin niistä luopunut ja askartelee kriisien, kartellien jne. parissa. *Luxemburgin viite toiseen painokseen.*

vaan se pyrkii taittamaan niiden kärjen, *tasoittamaan* ne. Niin pitäisi kriisien loppumisen ja yrittäjäorganisaatioitten tasoittaa ristiriita tuotannon ja vaihdon välillä, proletariaatin parantuneen aseman ja keskiluokan jatkuvan olemassaolon tasoittaa ristiriita työn ja pääoman välillä, lisääntyvän yhteiskunnallisen kontrollin ja demokratian tasoittaa ristiriita luokkavaltion ja yhteiskunnan välillä

Tosin ei yleinenkään sosiaalidemokraattinen taktiikka edellytä *odottamista* kunnes kapitalistiset ristiriidat kärjistyvät äärimmäiseen huippuunsa ja muuttuvat. Päinvastoin, me vain nojaudumme toteamaamme kehityksen suuntaan, mutta kärjistämme poliittisessa taistelussa kehityksen seuraukset huippuunsa; tämä sisältyy jokaisen vallankumouksellisen taktiikan luonteeseen. Niin sosiaalidemokratia esimerkiksi taistelee tulleja ja militarismia vastaan jatkuvasti, eikä vasta silloin kun ne marssittavat esille koko taantumuksellisuutensa. Mutta Bernstein ei taktiikassaan yleensä lainkaan nojaudu kehitykseen ja kärjistymiseen vaan vastakohtaisuuksien tasoittumiseen. Hän on itse luonnehtinut sen sattuvimmin puhuessaan kapitalistisen talouden »sopeutumisesta». Milloin sellainen käsitys voisi olla oikeutettu? Kaikki nykyisen yhteiskunnan ristiriidat ovat kapitalistisen tuotantotavan yksinkertaisia seurauksia. Jos oletamme, että tämän tuotantotavan kehitys jatkuu samaan suuntaan kuin nykyään, silloin myös kaikki siitä erottamattomat seuraukset kehittyvät sen mukana, lisäävät ja kärjistävät ristiriitoja tasoittamisen sijasta. Tasoittaminen edellyttäisi siis itse kapitalistisen tuotantotavan estymistä kehityksessään. Lyhyesti sanottuna, yleinen edellytys Bernsteinin teorialle on *kapitalistisen kehityksen pysähtyminen*.

Mutta täten teoria tuomitsee itse itsensä, jopa kahdessa mielessä. Ensiksi paljastuu sen *utopistinen* luonne suhteessa sosialistiseen päämäärään – jo etukäteen on nähtävissä ettei rämettynyt kapitalistinen kehitys voi johtaa sosialistiseen kumoukseen – ja tämä vah-

vistaa oikeaksi kuvauksemme teorian käytännöllisistä seurauksista. Toiseksi paljastuu sen *taantumuksellinen* luonne suhteessa todella tapahtuvaan nopeaan kapitalistiseen kehitykseen. Nyt herää kysymys: miten voidaan bernsteiniläinen käsityskanta selittää tai pikemminkin luonnehtia, kun ottaa huomioon tämän kapitalismin todellisen kehityksen?

Että Bernsteinin nykyistä yhteiskunnallista tilannetta koskevan analyysin lähtökohtana olevat taloudelliset edellytykset hänen teorian sa kapitalistisesta »sopeutumisesta» – eivät pidä paikkaansa, uskomme tulleen osoitetuksi ensimmäisessä luvussa. Huomasimme ettei sen enempää kartelleja kuin luottojärjestelmää voida pitää kapitalistisen talouden »sopeutumiskeinoina», eikä kriisien ajoittaista poisjäämistä tai keskiluokan jatkuvaa olemassaoloa voi pitää kapitalistisen sopeutumisen oireina. Kaikilla mainituilla sopeutusteorian osatekijöillä – sen lisäksi että ne ovat täysin vaaria – on vielä yksi yhteinen niille luonteenomainen piirre. Tähän teoriaan ei sisälly oivallus että sen käsittelemät talouselämän ilmiöt liittyvät orgaanisesti kapitalistiseen kokonaiskehitykseen, sen koko talousmekanismin yhteyteen, vaan näitä ilmiöitä pidetään kokonaisuuden yhteydestä irtireväistynä, itsenäisesti olemassaolevina, elottoman koneen *disjecta membra*'na (hajallaan olevina osina). Näin on laita esim. käsityksen joka koskee luoton sopeuttavaa vaikutusta. jos luottoa tarkastellaan tavaravaihtoprosessin luonnollisena korkeampana asteena, yhteydessä kaikkiin ristiriitaisuuksiin jotka sisältyvät kapitalistiseen tavaravaihtoon, niin on mahdotonta pitää sitä, yhtä vähän kuin itse rahaa, tavaraa tai pääomaa kapitalismin mekaanisena »sopeutumiskeinona», joka samalla on kokonaan tämän vaihtoprosessin ulkopuolella. Kuitenkin luotto on täsmälleen samalla tavoin kuin raha, tavara tai pääoma, orgaaninen osa kapitalistista taloutta sen tietystä kehitysvaiheessa, ja muodostaa silloin, samaten kuin muut yllämainitut tekijät, korvaamattoman väliren-

kaan rattaistossa, ja samalla myös, talouden sisäisiä ristiriitoja kiihdyttäessään, tuhoaseen.

Sama koskee myös kartelleja ja parannettuja kommunikaatiovälineitä.

Samaa mekaanista ja epädialektista suhtautumistapaa Bernstein käyttää myös kun hän hyväksyy kriisien poisjäämisen oireeksi kapitalistisen talouden »sopeutumisesta». Hänelle kriisit ovat yksinkertaisesti vain häiriöitä taloudellisissa mekanismeissa, ja jos ne jäävät tulematta, niin mekanismi ilmeisesti pystyy toimimaan hyvin. Mutta kriisit eivät tosiaan ole mitään »häiriöitä» sanan varsinaisessa mielessä, tai itse asiassa ne todella ovat häiriöitä, mutta sellaisia, joita ilman kapitalistinen talous ei yleensä pysty tulemaan toimeen. jos kerran se on totta että kriisit, aivan lyhyesti sanottuna, ovat kapitalismille ainoa mahdollinen ja siksi täysin normaali metodi ratkaista ristiriita joka syntyy määrääjain tuotannon rajattoman laajenemiskyvyn ja markkinoitten ahtaitten rajojen välillä, silloin kriisit ovat myös kapitalistiseen kokonaistalouteen orgaanisesti liittyviä ilmiöitä.

Pikemminkin kapitalistisen tuotannon »häiriötön» jatkuminen sisältää suurempia vaaroja kapitalismille kuin itse kriisit.

Sellainen on mm. voitto-osuuksien jatkuva pientyminen Sen syynä ei ole tuotannon ja vaihdon välinen ristiriita vaan itse työn tuottavuuden jatkuva kehittyminen, johon sisältyy erittäin vaarallinen tendenssi tehdä pienillä ja keskikokoisilla pääomilla harjoitettu tuotanto mahdottomaksi, ja siten rajoittaa uuden luomista ja investointien jatkumista. Nimenomaan kriisit, jotka ovat saman prosessin toinen seuraus, aiheuttavat jaksoittain tapahtuvalla pääoman *arvonvähennyksellä*, tuotantovälineitten hinnan halventamisella ja lamauttamalla osan työhön sijoitettua pääomaa, voittojen kasvua ja sen mukana tilaa uusille sijoituksille ja edistysaskelille tuotannossa Näin kriisit osoittautuvat keinoiksi jatkuvasti kohentaa ja lietsoa ka-

pitalistisen kehityksen tulta, ja jos kriisit jäisivät tulematta – ei kuten oletamme tiettyissä maailmanmarkkinoitten kehitysvaiheissa, vaan kerta kaikkiaan – niin kapitalistinen talous ei suinkaan sijoittuisi vihreälle oksalle kuten Bernstein arvelee, vaan suoraa tietä suolle. Koko sopeutumisteoriaa leimaavan mekaanisen suhtautumistavan mukaisesti Bernstein jättää huomioon ottamatta niin kriisien välttämättömyyden kuin pienten ja keskisuurten pääomien ajoittain uudelleen tapahtuvien uusinvestointien välttämättömyyden, ja siitä syystä hän mm. pitää myös pienpääoman alituista uudelleensyntymistä kapitalistisen paikallaanpysymisen merkinä näkemättä, että se edustaa normaalia kapitalistista kehitystä.

On kuitenkin olemassa tietty piste, josta katsottuna kaikki käsitellyt ilmiöt todella näyttävät sellaisilta kuin »sopeutumisteoria» ne esittää, nimittäin *yksityisen* kapitalistin näkökulma, hänen tietoisuutensa talouselämän tosiasiat kilpailun lakien vääristäminä tunkeutuvat juuri sellaisina. Ennen kaikkea yksityinen kapitalisti näkee kokonaistalouden jokaisen elimellisen osan erillisenä, itsenäisenä kokonaisuutena, lisäksi hän näkee ne vain siltä kannalta miten ne vaikuttavat häneen itseensä yksityisenä kapitalistina. Juuri sen takia hän pitää niitä pelkkinä »häiriöinä» tai pelkkinä »sopeutumiskeinoina». Yksityiselle kapitalistille ovat kriisit todella pelkkiä häiriöitä, ja niiden poisjääminen suo hänelle pitemmälti elinaikaa, samoin myös luotot ovat hänelle keino »sopeuttaa» riittämättömät tuotantovoimansa markkinoitten vaatimuksiin, ja kartelli johon hän liittyy, merkitsee hänelle todella tuotantoelämän anarkian poistamista.

Lyhyesti sanottuna Bernsteinin sopeutumisteoria ei ole muuta kuin yksityisen kapitalistin käsityskannan teoreettinen yleistys. Mutta mitä tämä käsityskanta teoriana muuta sisältää kuin vulgääriekonomin olennaisimmat ja luonteenomaisimmat piirteet? Tämän koulukunnan kaikki taloudelliset väärinkäsitykset johtuvat juuri siitä erehdyksestä, että kilpailun ilmiöt nähtynä yksityisen

kapitalistin silmin yleistetään sellaisenaan käsittämään koko kapitalistinen talousjärjestelmä. ja niin kuin Bernstein suhtautuu luottoon, niin vulgaariekonomia suhtautuu sen lisäksi *rahaan*, jota se pitää kekseliäänä, vaihdossa tarpeellisena »sopeutumiskeinona»; vulgaariekonomiakin etsii vastamyrkkyä kapitalistisille taudeille kapitalistisista ilmiöistä; sekin uskoo Bernsteiniin yhtyen *mahdollisuuteen* säännöstellä kapitalistista taloutta, ja lopulta se aina, Bernsteinin teorian tavoin, pyrkii *tasoittamaan* kapitalistiset ristiriidat ja laastaroimaan kapitalistiset haavat, ts. sen menettelytavat ovat taantumukselliset, ei vallankumoukselliset, ja sen suuntaus täten utopistinen,

Revisionistisen teorian voi siis kokonaisuudessaan luonnehtia seuraavasti: *se on vulgaariekonomialla ja kapitalistisen rämettymisen teorialla perusteltu sosialistisen rämettymisen teoria.*

1. TALOUDELLINEN KEHITYS JA SOSIALISMI

Huomattava aluevaltaus proletaarisen luokkataistelun kehityshistoriassa oli havainto, että kapitalistisen yhteiskunnan taloudelliset olosuhteet muodostivat lähtökohdan sosialismin toteuttamiselle. Siten sosialismista tuli historiallinen välttämättömyys, sen oltua vuosituhansia ihmiskunnan mielessä väikkynyt »ihanne».

Näitten sosialismin taloudellisten edellytysten olemassaolo nykyisessä yhteiskunnassa Bernstein kiistää. Hänen todistelun kehityskulku on mielenkiintoinen. Aluksi, *Neue Zeit* -lehdessä, hän kiistää ainoastaan teollisuuden keskittymisen suuren nopeuden, ja tukeutuu tässä Saksan v. 1895 ja v. 1822 teollisuustilastojen vertailuun. Voidakseen käyttää näitä tilastoja tarkoituksiinsa hänen oli turvauduttava erittäin summittaiseen mekaaniseen menettelytapaan. Mutta Bernstein ei edes näissä edullisissa olosuhteissa, viitauksillaan keskikokoisten teollisuuslaitosten sitkeyteen, ole kyennyt saamaan pienintäkään osumaa Marxin analyysiin. Sillä Marxin analyysi ei edellytä sosialismin toteuttamisen ehdoksi sen enempää tiettyä nopeutta teollisuuden keskittymisessä, ts. tiettyä määrääikää sosialismin päämäärän saavuttamisessa, kuin – kuten olemme osoittaneet – pienpääoman täydellistä katoamista, tahi pikkuporvariston katoamista.

Kehitellessään edelleen käsityksiään Bernstein tarjoaa kirjassaan uutta todistusaineistoa, nimittäin osakeyhtiöitten lastoja, joitten

15. Toinen osa käsittelee Eduard Bernsteinin kirjaa *Socialismin edellytykset ja sosiaalidemokratian tehtävät* (Stuttgart 1899, Verlag J. H. W. Dietz Nachf., G.m.b.H.).

tarkoitus on osoittaa miten osakkeenomistajien lukumäärä nousee jatkuvasti, kapitalistiluokka ei siis supistu, vaan päinvastoin kasvaa jatkuvasti. Hämmästyttävää miten vähän Bernstein tuntee käsittelemäänsä aineistoa ja miten vähäisessä määrin hän osaa käyttää sitä hyväkseen!

Jos hänen tarkoituksensa oli osakeyhtiöitten avulla esittää todistuksia Marxin teollisuuden kehitystä koskevaa teoriaa vastaan, hänen olisi pitänyt esittää aivan muunlaisia lukuja. Sillä jokainen, joka tuntee osakeyhtiöitten muodostamisen historian Saksassa, tietää, että keskimääräinen, yhtiötä kohti tuleva perustamispääoma on melkein jatkuvasti pienentymässä. Ennen vuotta 1871 tämä pääoma oli noin 10,8 miljoonaa markkaa, 1871 enää vain 4,01 miljoonaa markkaa, 1873: 3,8 miljoonaa markkaa, vuodesta 1883 vuoteen 1887 alle 1 miljoonan markan, 1891 vain 0,56 miljoonaa markkaa, 1892: 0,62 miljoonaa markkaa. Siitä pitäen summa häilyy miljoonan markan paikkeilla, ja on taas laskenut vuoden 1895 1,78 miljoonasta vuoden 1897 ensimmäisen puoliskon 1,19 miljoonaan markkaan.¹⁶

Hämmästyttäviä lukuja! Bernstein kenties konstruoisi niistä kokonaisen contra-marxilaisen suuntauksen suurteollisuuden palautumisesta takaisin pienteollisuudeksi. Mutta siinä tapauksessa kuka tahansa voisi vastata hänelle: jos te tämän tilaston avulla tahdotte jotain todistaa, teidän on ensin todistettava, että se koskee samoja teollisuudenhaaroja, että pienteollisuutta tai peräti käsi – tai kääpiöteollisuutta on muodostunut entisen suurteollisuuden sijalle, eikä sinne missä tähän asti on esiintynyt yksityispääomaa. Mutta tätä ette kykene todistamaan, sillä siirtyminen jättiläisosaakeyhtiöitten perustamisesta keskisuurten ja pienten perustamiseen selittyy siitä tosiasiaista, että osakeyhtiömuoto tunkeutuu yhä useammalle alalle, ja jos se aluksi soveltui vain muutamille jättiläisyrityksille, niin se nykyään on muotoutunut yhä sopivammaksi keskisuurille ja jopa

16. Van der Borgh, Handwörterbuch der Staatswissenschaften. I.

pienille yrityksille. (Osakeyhtiöitä perustetaan jopa 1000 markan pääomilla!)

Mutta mikä kansantaloudellinen merkitys on osakeyhtiömuodon levittäytymisellä yhä laajemmalle? Se merkitsee tuotannon lisääntyvää, kapitalistisessa muodossa tapahtuvaa yhteiskunnallistumista, ei ainoastaan jättiläisyriyten, vaan myös keskisuurten ja jopa pienten tuotantolaitosten kohdalla, siis tapahtumaa joka ei ole riskitiedossa Marxin teorian kanssa, vaan vahvistaa sen mitä loistavimmalla tavalla.

Entä mistä osakeyhtiöitten muodostus taloudellisena ilmiönä todella rakentuu? Toisaalta niissä useat pienet rahaomaisuudet yhtyvät yhdeksi tuotantopääomaksi, toisaalta tuotanto eroaa pääoman omistuksesta; tapahtuu siis kaksi kertaa kapitalistisen tuotantotavan ylitys – jatkuvasti kapitalistisella perustalla. Kun otamme tämän huomioon, niin mitä Bernsteinin esittämä tilasto yhden yrityksen lukuisista osakkeenomistajista siis merkitsee? Yksinomaan sitä, että kapitalistisella yrityksellä ei enää, kuten ennen, ole vain yksi pääomanomistaja, vaan suuri joukko; että pääomanomistajien jatkuvasti kasvavasta lukumäärästä johtuen taloudellinen käsite – kapitalisti» ei enää nykyisin ole yksi henkilö, vaan teollisuuskapitalisti on juridinen henkilö, sadoista tai tuhansista henkilöistä muodostunut; ja että kategoria »kapitalisti» on kapitalistisen talouden puitteissa muuttunut yhteiskunnalliseksi, ts. se on yhteiskunnallistettu.

Mutta miten sitten on selitettävissä, että Bernstein käsittää osakeyhtiöilmiön pääoman hajautumiseksi eikä päinvastoin kasautumiseksi, että hän näkee pääomaomaisuuden levittäytymistä siellä missä Marx näkee »pääomaomaisuuden poistamista»? Bernstein tekee aivan yksinkertaisen vulgaariekonomisen kömmähdyksen: hän ei laske kapitalistia tuotannon vaan omistusoikeuden kategoriaan kuuluvaksi, hän ei näe kapitalistissa taloudellista yksikköä vaan ve-

ropoliittisen yksikön, hän ei pidä pääomaa tuotantoyksikkönä vaan yksinkertaisesti rahaomaisuutena. Siksi hän ei liioin näe englantilaisessa ompelulankatrustissaan 12 300:n henkilön liittymistä yhdeksi, vaan peräti 12 300 kapitalistia; siksi hän näkee kapitalistin myös insinööri Schulzessaan, joka sai vaimonsa myötäjäisinä koroillaaneläjä Mülleriltä »suurehkon määrän osakkeita» (s. 54), siksi koko hänen maailmansa vilisee »kapitalisteja».¹⁷

Mutta tässä niin kuin muissakin kohdin Bernsteinin vulgaariekonominen kömmähdyks on pelkkä teoreettinen pohja sosialismin vulgarisoinnille. Kun Bernstein siirtää käsitteen kapitalisti tuotantosuhteista omistussuhteisiin, ja »yrittäjien sijasta puhuu ihmisistä» (s. 53), hän siirtää myös kysymyksen sosialismista tuotantosuhteiden alueelta omaisuussuhteisiin, pääoman ja työn välisestä suhteesta rikkaiden ja köyhien väliseen suhteeseen.

Ja näin olemmekin onnellisesti palanneet Marxista ja Engelsistä takaisin Köyhän syntisen evankeliumin kirjoittajaan, vain sillä erotuksella että Weitling aidolla proletarisella vaistolla oivalsi juuri rikkaiden ja köyhien välisessä vastakohtaisuudessa luokkavastakohtaisuudessa primitiivisessä muodossaan, ja hän halusi tehdä luokkavastakohtaisuuksista sosialistisen liikkeen vivun, Bernstein sitä vastoin näkee sosialismin tulevaisuudennäköalat köyhien muuttumisessa

17. *Nota bene!* Bernstein ilmeisesti näkee pienten osakkeitten suuressa lukumäärässä todistuksen siitä, että rikas yhteiskunta alkaa vuodattaa osakesiunaustaan vähäosaisten ylle, ja todella, ketkä muut kuin pikkuporvarit tai peräti työläiset esim. ostaisivat osakkeita sellaisella tyhjänpäiväisellä summalla kuin 1 punta tai 20 markkaa! Valitettavasti tämä olettaus perustuu yksinkertaiseen laskuvirheeseen: operoidaan osakkeitten nimellisarvolla, sen sijaan että operoitaisiin niiden markkina-arvolla, mikä on aivan toinen asia. Esimerkki! Kaivosmarkkinoilla myydään mm. eteläafrikkalaisten Rand-kaivosten osakkeita; kuten useimmat kaivososakkeet, myös nämä ovat 1 punnan eli 20 markan papereita. Mutta niiden hinta oli jo 1899 43 punttaa, ei siis 20 vaan 860 markkaa (kts. pörssikurssit maaliskuun lopulta)! ja näin on keskimäärin muittenkin osakkeitten laita. Huolimatta siitä, että »pienet» osakkeet vaikuttavat niin demokraattisilta, ne ovat taatusti enimmäkseen suurporvarillisia, eivätkä missään tapauksessa pikkuporvarillisia tai peräti proletarisia »osuuksia yhteiskunnallisesta rikkaudesta», sillä vain kaikkein suppein osakkeenomistajien piiri voi ostaa osakkeita nimellisarvoon.

rikkaiksi, ts. luokkavastakohtien poispyyhkimisessä, pikkuporvarillisessa menettelyssä.

Tosin Bernstein ei rajoitu yksin tulotilastoihin. Hän tarjoaa meille myös teollisuustilastoja, vieläpä useammasta maasta: Saksasta ja Ranskasta, Englannista ja Sveitsistä, Itävallasta ja Yhdysvalloista. Mutta minkälaisia tilastoja ne oikein ovat? Ei suinkaan vertailevia tietoja kustakin maasta eri ajankohtana, vaan eri maista samana ajankohtana. Hän ei siis vertaile – lukuun ottamatta Saksaa, jonka kohdalla hän toistaa vanhat rinnastukset vuosilta 1895 ja 1882 – yhden maan teollisuuden ryhmitystä eri ajankohtina, vaan eri maitten absoluuttisia lukuja (Englanti vuonna 1891, Ranska 1894, Yhdysvallat 1890 jne.). Ja hänen johtopäätöksensä on seuraava: »vaikka suurteollisuus nykyään todella johtaakin teollisuudessa, niin se kuitenkin, mukaanluettuna siitä riippuvaiset yritykset, edustaa korkeintaan puolta koko teollisuuden palveluksessa työskentelevästä väestöstä niinkin edistyksellisessä maassa kuin Preussi», ja samaan tulokseen hän tulee koko Saksan, Englannin, Belgian jne. kohdalla (s. 84).

Se mitä hän tällä tavoin osoittaa, ei ilmeisestikään ole taloudellisen kehityksen tämä tai tuo tendenssi, vaan yksistään eri yritysmuotojen tahi ammattialojen absoluuttiset voimasuhteet. Jos tällä on tarkoitus todistaa, että sosialismilta puuttuvat tulevaisuuden näköalat, niin todistelu edustaa teoriaa, jonka mukaan yhteiskunnallisten pyrkimysten ratkaisun sanelee taistelevien lukumäärä ja fyysiset voimasuhteet, siis pelkästään väkivallan näkökohta. Tässä kohdin lankeaa kaikkialla blanquismia uumoileva Bernstein itse vaihteeksi mitä karkeimpaan blanquistiseen väärinkäsitykseen. Tosin eroavuutena on jälleen, että blanquismi sosialistisena ja valankumouksellisena suuntauksena selvästi pitää mahdollisena sosialismin taloudellista toteuttamista, jopa pienen vähemmistön väkivaltaisen kumouksen avulla, kun taas Bernsteinin mielestä kansan-

enemmistön lukumääräinen riittämättömyys merkitsee sosialismin taloudellisen tulevaisuuden puuttumista. Sosiaalidemokratia ei näe tietä päämääräänsä sen enempää vähemmistön voitokkaassa väkivallassa kuin ennemmistön lukumääräisessä ylivoimassa, vaan taloudellisessa välttämättömyydessä – ja tämän välttämättömyyden taajuamisessa – joka johtaa kansanjoukot kumoamaan kapitalismin. Ennen kaikkea tämä taloudellinen välttämättömyys ilmenee kapitalistisessa anarkiassa.

Mitä tulee tähän ratkaisevaan kysymykseen kapitalistisen talousjärjestelmän anarkiasta, niin Bernstein kiistää ainoastaan suuret ja yleiset kriisit, ei sen sijaan paikallisia ja kansallisia. Täten hän samanaikaisesti kiistää hyvin suuren ja myöntää hyvin pienen anarkiamäärän esiintymisen. Bernsteinin aivoituksissa kapitalistisen talouden käy kuin tyhmän neitsyen, jonka lapsi oli »vain hyvin pieni», vaihteeksi Marxia lainataksemme. Kohtalokasta asiassa on se, että anarkian kaltaisissa ilmiöissä vähän ja paljon on yhtä pahasta. Jos Bernstein sallii vähäisen määrän anarkiaa, niin tavaratalouden mekanismi huolehtii siitä, että anarkia kohoaa suunnattomiin – aina luhistumispisteeseen saakka. Mutta jos Bernstein toivoo – tavarantuotannon samanaikaisesti jatkuessa – voivansa muuttaa vähäisen anarkiansa vähitellen järjestykseksi ja harmoniaksi, niin hän jälleen lankeaa erääseen porvarillisen vulgaariekonomian. pahimmista virheistä tarkastellessaan vaihtotapaa irrallaan tuotantotavasta.¹⁸

18. Tosin Bernstein Leipziger Volkszeitung – lehdessä vastaa melko laveasti ensimmäisen artikkelisarjamme joihinkin kohtiin, mutta tavalla, joka vain paljastaa hänen hämminkinsä. Hän löytää helpon vastauksen kritiikkiin, jonka kohdistimme hänen kriisejä koskevaan skeptillisyyteensä, yrittämällä uskotella että olemme tehneet koko Marxin kriisiteoriasta tulevaisuuden musiikkia. Tämä sanojemme tulkinta on kuitenkin mitä suurimmassa määrin vapaa, sillä selitimme vain kriisien säännöllisen, mekaanisen jaksottaisuuden tarkemmin: kymmenvuotisen kriisisyklin kaava vastaa ainoastaan täysin kehittyneitä maailmanmarkkinoita. Mitä tulee Marxin kriisiteorian sisältöön, niin julistimme sen kaikkien tähänastisten kriisien niin mekanismin kuin sisäisten taloudellisten syitten ainoaksi tieteelliseksi määritelmäksi.

Vielä ihmeellisempiä ovat Bernsteinin vastaukset kritiikkimme muihin kohtiin.

Tässä ei ole tilaisuutta ratkaisevasti osoittaa koko se kansantaloustieteen perustiedoissa ilmenevä yllättävä sekavuus joka Bernsteinin kirjassa paljastuu. Mutta eräs kapitalistisen anarkian peruskäsitteisiin liittyvä seikka tulkoon lyhyesti valaistuksi.

Bernstein selittää että Marxin työnarvonlaki olisi pelkkä abstraktio, ja ilmeisesti tämä sana hänen mielestään kansantaloustieteessä on haukkumasana. Mutta jos työn arvo on pelkkä abstraktio, »mielikuva» (s. 44), silloin kuka tahansa kunnan kansalainen, joka on suorittanut asevelvollisuutensa ja maksanut veronsa, voi mistä mieltömyyksistä tahansa keittää kokoon samanlaisen mielikuvan, ts. arvoteorian kuin Karl Marx. »Marxilla on yhtä lailla vapaus olla ottamatta huomioon tavaroiden ominaisuuksia, kunnes ne lopulta ovat pelkkiä yksinkertaisen inhimillisen työmäärän esineellistymiä, kuin Böhmermannin koulukunnalla on vapaus abstrahoida tavaroista hyötyä lukuunottamatta kaikki ominaisuudet» (s. 42).

Bernsteinin mielestä ovat niin Marxin yhteiskunnallinen työ kuin Mengersin abstrakti hyöty samaa maata: kaikki silkkaa abstraktiota.

Kun osoitimme, että esiin. kartellit eivät voi olla keino kapitalistista anarkiaa vastaan, koska ne – kuten sokeriteollisuus osoittaa luovat vain kärjistynyttä kilpailua maailmanmarkkinoilla, vastaa Bernstein että tämä tosin pitää paikkansa, mutta kärjistynyt kilpailu Englannin sokerimarkkinoilla on luonut mittavan marmeladi – ja säilyketeollisuuden. Vastaus, joka tuo mieleen keskusteluharjoitukset ensimmäisessä osassa itseopiskelijoille tarkoitettua Ollendorfin kielimetodia: »Hiha on lyhyt, mutta kenkä on ahdas. Isä on iso, mutta äiti meni nukkumaan.»

Samantapaista logiikkaa Bernstein käyttää vastauksessaan todisteluumme, ettei liioin luotto voi olla »sopeutumiskeino» kapitalistista anarkiaa vastaan, koska se päinvastoin lisää tätä anarkiaa: Bernstein esittää, että luotolla toki on myös positiivinen »parantava ja luova» ominaisuus, jonka Marxkin kuuluu tunnustaneen. Sille, joka Marxin teorioihin nojautuen näkee kapitalistisessa talousjärjestelmässä yleensä kaikki positiiviset lähtökohdat muutokseen kohti sosialistista järjestelmää, ei tämä huomautus edes luotosta puhuttaessa ole mitenkään uusi. Kiistassa oli kysymys siitä, missä määrin nämä luoton positiiviset, kapitalismista eteenpäin johtavat ominaisuudet myös kapitalistisessa taloudessa ilmenisivät positiivisesti, missä määrin ne, kuten Bernstein väitti, kykenisivät voittamaan kapitalistisen anarkian, vai sortuisivatko ne itse ristiriitoihin ja yhä vain lisäisivät anarkiaa, kuten me osoitimme. Bernsteinin viittaus »luoton parantavaan ja luovaan kykyyn», mikä nimenomaan oli koko kiistan lähtökohta, on tässä tapauksessa pelkkä »teoreettinen pako tuolle puolen» keskustelun alueen. *Luxemburgin viite toiseen painokseen.*

Bernstein on täysin unohtanut, ettei Marxin abstraktio ole päänahanpisto vaan löytö, ettei se ole olemassa Marxin päässä vaan tavarataloudessa, ettei sen olemassaolo ole kuviteltu vaan reaalin, yhteiskunnallinen, siinä määrin reaalin, että sitä leikataan ja taotaan, punnitaan ja leimataan. Marxin löytämä abstraktis-inhimillinen työ ei ole kehittyneessä muodossaan mitään muuta kuin – raha. ja tämä juuri on eräs Marxin nerokkaimmista taloustieteellisistä oivaluksista, kun sen sijaan koko porvarilliselle taloustieteelle, ensimmäisestä merkantilistista viimeiseen klassikkoon, rahan mystinen olemus on jäänyt seitsemällä sinetillä suljetuksi kirjaksi.

Sitä vastoin Böhm-Jevonilainen abstrakti hyödyllisyys on todellakin pelkkä mielikuva tai pikemminkin mielettömyyden kuva, yksityistyperyyttä josta täysi vastuu lankeaa yksinomaan porvarilliselle vulgaariekonomialle, eikä kapitalistiselle sen enempää kuin muillekaan ihmisten luomille yhteiskunnille. Tämä »mielikuva» päässään voivat Bernsteinit, Böhmit ja Jevonit subjektiivisine seurakuntineen tuijottaa vielä vaikka kaksikymmentä vuotta rahan mysteeriä pääsemättä muuhun ratkaisuun kuin siihen, jonka entinen suutari ilman heitäkin käsitti: raha on myös »hyödyllinen» asia.

Bernstein ei siis enää lainkaan ymmärrä Marxin arvoteoriaa. Mutta se joka jossain määrin on perehtynyt Marxin taloustieteelliseen järjestelmään, tietää että koko järjestelmä jää täysin käsittämättömäksi ilman arvoteoriaa, tai konkreettisemmin sanottuna, sille joka ei ymmärrä tavarain ja sen vaihdon olemusta, jää koko kapitalistinen talousjärjestelmä kaikkine yhteyksineen salaisuudeksi.

Mikä sitten on se Marxin taika – avain, jonka avulla hänelle avautuivat kapitalististen ilmiöitten kaikkein sisimmät salaisuudet, avain joka salli hänen kuin leikiten ratkaista ongelmia, joitten olemassaoloa klassisen porvarillisen taloustieteen huomattavimmat edustajat, kuten Smith ja Ricardo, eivät edes aavistaneet? Ei mikään muu kuin hänen tapansa käsittää kapitalistinen talousjärjestelmä koko-

naisuudessaan historiallisesti, eikä ainoastaan menneisyyden kannalta, minkä klassinenkin taloustiede parhaassa tapauksessa teki, vaan myös tulevaisuuden kannalta; hän ei ottanut huomioon vain feodaalista menneisyyttä vaan nimenomaan myös sosialistisen tulevaisuuden. Marxin arvoteorian salaisuus, hänen rahaa koskevan analyysinsä, hänen pääomateoriasensa, hänen voitto – osuutta koskevan oppinsa ja koko taloustieteellisen oppijärjestelmänsä salaisuus on kapitalistisen talousjärjestelmän kestättömyys, sen luhistuminen – ja sen seurauksena sosialistinen päämäärä. Nimenomaan ja vain siksi, että Marx sosialistina tarkasteli kapitalistista taloutta alunalkaen historiallisesta näkökulmasta, hän kykeni tulkitsemaan sen hieroglyfit; ja koska hänen lähtökohtansa oli sosialistin, kun hän teki tieteellisen analyysinsä porvarillisesta yhteiskunnasta, hän saattoi perustella tieteellisesti myös sosialismin.

Tätä taustaa vasten on nähtävä Bernsteinin kirjansa lopussa esittämät huomautukset, joissa hän valittaa sitä »dualismia» (kaksijakoisuutta), 'Joka esiintyy kautta Marxin koko monumentaalisen teoksen», »dualismia joka syntyy siitä, että teos on tarkoitettu tieteelliseksi tutkimukseksi ja kuitenkin samalla pyrkii todistamaan teesin, joka on esitetty jo kauan ennen teoksen konsipiointia (kirjoittamista), että teos rakentuu kaavalle jossa jo alunpitäen on valmiina tulos johon kehittelyn tulisi johtaa. Viittaukset Kommunistiseen Manifestiin (ts. sosialismin päämäärään! kirj. huom.) ovat osoitus todellisesta utopismin jätteestä Marxin oppijärjestelmästä.» (s. 177)

Mutta Marxin dualismi ei ole muuta kuin dualismia sosialistisen tulevaisuuden ja kapitalistisen nykyisyyden välillä, pääoman ja työn välillä, porvariston ja proletariaatin välillä; se on porvarillisessa yhteiskunnassa esiintyvän dualismin, porvarillisten luokkaristiriitojen monumentaalinen tieteellinen heijastus.

Ja jos Bernstein tässä Marxin teoreettisessa dualismissa näkee »utopismin jätteen», niin hän siten vain naiivisti tunnustaa kiistävänsä porvarillisen yhteiskunnan historiallisen dualismin, kapitalismin luokkavastakohtat, lisäksi hän myöntää että koko sosialismi hänen silmissään on muuttunut »utopismin jätteeksi». Bernsteinin »monismi», ts. ykseysoppi on ikuisen kapitalistisen Järjestyksen ykseyttä, päämäärästään luopuneen sosialistin ykseyttä joka päämääränsä sijasta näkee inhimillisen kehityksen päätepisteen muuttumattomassa porvarillisessa yhteiskunnassa. Mutta jos Bernstein ei näe kapitalismin talousrakenteessa sen varsinaista kaksijakoisuutta, kehitystä kohti sosialismia, niin hänen täytyy, pelastaakseen edes muodollisesti sosialistinen ohjelmansa, paeta taloudellisen kehityksen ulkopuolisen, idealistisen konstruktion turviin, ja tehdä koko sosialismista abstrakti »periaate», sen sijaan että se olisi tietty historiallinen vaihe yhteiskunnallisessa kehityksessä.

Bernsteinin »osuustoiminnallisuuden periaate», jolla kapitalistinen järjestelmä tulisi koristella, tämä sosialismin lopullisen päämäärän ohuista ohuiin »vesitys», ei tätä taustaa vasten ole Bernsteinin porvarillisen teorian tekemä myönnytys yhteiskunnan sosialistiselle tulevaisuudelle, vaan hänen omalle menneisyydelleen.

2. AMMATTIYHDISTYKSET, OSUUSTOIMINTA JA POLIITTINEN DEMOKRATIA

Olemme havainneet, että Bernsteinin sosialismin tavoitteena on antaa työläisille osa yhteiskunnallista rikkautta, muuttaa köyhät rikkaiksi. Miten se toteutetaan? Artikkelisarjassaan »Sosialismin ongelmia» *Neue Zeit* -lehdessä, Bernstein esittää vain vaivoin tajuttavia viitteitä toteutuksesta, mutta kirjassaan hän antaa asiasta

täyden selvityksen; hänen sosialisminsa tulee toteutumaan kahta tietä: ammattiyhdistysten eli taloudellisen demokratian tietä, kuten Bernstein asian ilmaisee, ja lisäksi osuustoiminnan avulla. Ammattiyhdistysten avulla hän aikoo käydä käsiksi teollisuuden voittoihin, osuustoiminnan avulla liikemaailman voittoihin. (s. 118)

Mitä tulee osuustoimintaan, ja ennen kaikkea tuotanto-osuuskuntiin, niin perusolemukseltaan ne edustavat välimuotoa kapitalistisessa talousjärjestelmässä: ennallaan pysyvän kapitalistisen vaihdon puitteissa tapahtuvaa vähäistä tuotannon sosialisointia. Mutta kapitalistisessa taloudessa tuotantoa hallitsee tavaravaihto, ja ottaen kilpailun huomioon, yrityksen olemassaolon ehtona on siten häikäilemätön riisto, ts. tuotantoprosessin täydellinen hallinta pääoman etuja vastaavalla tavalla. Käytännössä tämä ilmenee siten, että on välttämätöntä suorittaa työ mahdollisimman intensiivisesti, vähentää tai lisätä sitä markkinatilanteen mukaan, kiinnittää tai irtisanoa työvoimaa, tehdä siis työläisistä työttömiä, aina myyntimarkkinoitten mukaan, lyhyesti, käyttää kaikkia yleisesti tunnettuja menettelytapoja joitten avulla kapitalistinen yritys tulee kilpailukykyiseksi. Tuotanto-osuuskunnissa tästä aiheutuu työläisille väistämätön ristiriita; heidän tulisi hallita itseään kaikella asian vaatimalla ehdottomuudella, näytellä siis kapitalistisen tuottajan osaa itseään vastaan. Tähän ristiriitaan tuotanto – osuuskunta myös kaatuu, joko sen kehitys suuntautuu taaksepäin, ja se muuttuu kapitalistiseksi yritykseksi, tai sitten, jos etualalla ovat työläisten edut, se hajoaa. Nämä ovat tosiasioita, jotka Bernstein itsekkin toteaa, mutta hän käsittää ne väärin ja pitää rouva Potter-Webbin tapaan Englannin tuotanto-osuuskuntien kaatumisen syynä puuttuvaa »kuria». Näin pinnallisesti ja latteasti kuriksi nimitetty ei ole muuta kuin pääoman itsestään selvä ehdoton valta, jota työläisten tietenkin on mahdotonta käyttää itseään vastaan.¹⁹

19. »Työläisten osuustoiminnalliset tuotantolaitokset vanhan muodon puitteissa ovat ensimmäinen murtuma siinä, joskin ne konkreettisesti organisaatiossaan eivät voi missään olla toistamatta kaikkia vallitsevan järjestelmän puutteita.» (Marx, *Pääoma*, kolmas osa, osa 1, s. 427.)

Tästä seuraa, että tuotanto-osuuskunta voi varmistaa olemassaolonsa kapitalistisessa taloudessa vain jos se pystyy kiertoteitse poistamaan itsessään piilevän ristiriidan tuotantotavan ja vaihtotavan välillä karttamalla keinotekoisesti vapaan kilpailun lakeja. Tämän se voi tehdä vain, jos se etukäteen varmistaa itselleen myyntimarkkinat, kiinteän kuluttajapiirin. Tällaisena apukeinona sitä palvelee kuluttajayhdistys. juuri tässä, eikä suinkaan jakautumisessa ostoja myyntiosuuskunniksi, vai miksi tuota oppenheimerilaista päähänpistoa kutsuttiin, juuri tässä piilee se Bernsteinin pohtima salaisuus miksi itsenäiset tuotanto-osuuskunnat kaatuvat, sillä niiden olemassaolon kykenevät takaamaan vasta kuluttajayhdistykset.

Mutta – jos tuotanto-osuuskuntien olemassaolon ehdot nykyisessä yhteiskunnassa ovat sidotut kuluttajayhdistysten olemassaolon ehtoihin, niin tästä seuraa, että tuotanto-osuuskuntien on parhaassakin tapauksessa pakko pitäytyä pieneen paikalliseen myyntiin ja välittömästi kulutettaviin harvoihin tuotteisiin, ennen kaikkea elintarvikkeisiin, Kaikki kapitalistisen tuotannon tärkeimmät haarat: tekstiili-, hiili-, metalli-, öljy-, samoin kone-, veturi- ja laivanrakennusteollisuus jäävät alunalkaen kuluttajayhdistysten ja siten tuotanto-osuuskuntien alueen ulkopuolelle. Vaikka tuotanto-osuuskunnat edustavatkin luonteeltaan välimuotoa, niistä ei silti koskaan voi muodostua yleistä yhteiskunnallista uudistusta, koska niitten yleinen toteuttaminen edellyttäisi ennen kaikkea maailmanmarkkinoitten lakkauttamista ja vallitsevan maailmantalouden pirstomista pieniin paikallisiin tuotanto- ja vaihtoyksikköryhmiin, siis paluuta suurkapitalistisesta tavarataloudesta luonteeltaan keskiaikaiseen tavaratalouteen.

Mutta myös toteuttamismahdollisuuksiensa rajoissa pelkistyvät tuotanto – osuuskunnat nykyisessä yhteiskunnassa väistämättä pelkiksi lisäkkeiksi kuluttajayhdistyksiin, jotka näin astuvat etualalle tavoitteena olevan sosialistisen uudistuksen pääedustajina. Koko

tuotanto – osuuskuntien avulla tapahtuva sosialistinen uudistus supistuu kuitenkin täten taistelusta tuotantopääomaa, ts. kapitalistisen talouden runkoa vastaan, taisteluksi liikepääomaa, ja nimenomaan pienliikepääomaa vastaan, ts. pelkästään kapitalistisen rungon pieniä haarautumia vastaan.

Mitä tulee ammattiyhdistyksiin, joitten Bernsteinin kaavailuissa tulisi osaltaan edustaa keinoa tuotantopääoman harjoittamaa riis-toa vastaan, niin olemme jo osoittaneet, etteivät ammattiyhdistykset pysty takaamaan työläisille vaikutusvaltaa tuotantoprosessissa enempää tuotannon laajuuden kuin teknisen menettelytavankaan osalta.

Ja mitä tulee puhtaasti taloudelliseen puoleen, – palkkaosuuden ja voitto – osuuden väliseen taisteluun kuten Bernstein asiaa nimitää, niin tätä taistelua ei käydä ylälilmojen sinessä, kuten jo osoitettiin, vaan palkkalain määräämissä rajoissa, joita taistelun on nou-datettava koska ei pysty niitä murtamaan. Tämä selviää jos asiaa lähestyy toiselta kannalta ja kysyy itseltään mikä ammattiyhdistysten tarkoitus itse asiassa on.

Työväenluokan vapautustaistelussa Bernstein on antanut ammattiyhdistyksille roolin, jonka mukaisesti ne johtavat varsinaista hyökkäystä teollisuuden voitto – osuuksia vastaan ja muuttavat ne asteittain palkka – osuuksiksi; ammattiyhdistykset ovat kuitenkin täysin kykenemättömiä käymään taloudellista hyökkäyspolitiikkaa voittoa vastaan, koska ne ovat vain työvoiman järjestäytynyt puolustus voiton hyökkäyksiä vastaan, työväenluokan torjunta – ase kapitalistisen talouden sortoa vastaan. Tähän on kaksi syytä.

Ammattiyhdistysten ensimmäinen tehtävä on organisaatioillaan vaikuttaa työvoima – nimisen tavaran markkinatilanteeseen; organisaatio säröilee kuitenkin jatkuvasti, kun keskiluokan proletari-soitumisprosessi tuo markkinoille jatkuvasti uutta tavaraa. Toiseksi ammattiyhdistysten tarkoitus on kohottaa työväenluokan elin-

tasoa, leventää työväenluokan osuutta yhteiskunnallisesta rikkaudesta; työn tuottavuuden kasvu johtaa kuitenkin siihen, että tämä osuus suorastaan luonnonlain kohtalokkuudella jatkuvasti kapenee. Tämän havaitakseen ei suinkaan tarvitse olla marxilainen, riittää kun on kerran vilkaissut Rodbertuksen kirjaa *Sosiaalisen kysymyksen valaisemiseksi*.

Kapitalistisen yhteiskunnan objektiivisten tapahtumien voimasta muuttuu ammattiyhdistysten taistelu kummassakin taloudellisessa päätehtävässään eräänlaiseksi Sisypoksen työksi. Tosin tämä Sisypoksen työ on välttämätöntä, ensiksi jotta työläinen yleensä saisi kulloisenkin markkinatilanteen mukaisen palkkaosuutensa, toiseksi jotta kapitalistista palkkalakia noudatettaisiin, ja kolmanneksi jotta taloudellisen kehityksen puristava tendenssi lamaantuisi, tai tarkemmin sanottuna heikkenisi. Mutta jos aikoo tehdä ammattiyhdistyksistä keinon voiton asteittaiseen pienentämiseen työpalkan hyväksi, niin tarvitaan seuraavat yhteiskunnalliset edellytykset: ensinnäkin keskikerrosten proletarisoitumisen ja työväenluokan kasvun pysähtyminen, siis molemmissa tapauksissa, aivan kuten kulutusosuuskunnallisen talouden toteutuksen kohdalla, paluu suurkapitalismia edeltäneisiin oloihin.

Bernsteinin kumpikin sosialistisen uudistuksen keino: osuus-toiminta ja ammattiyhdistykset, osoittautuvat täten täydellisen tehottomiksi muuttamaan kapitalistista tuotantotapaa. Bernstein on itsekin loppujen lopuksi hämärästi tietoinen tästä, ja pitääkin niitä keinoina vähentää kapitalistista voittoa rikastuttaakseen sitä tietä työläisiä. Täten hän luopuu taistelusta kapitalistista tuotantotapaa vastaan suunnatakseen sosiaalidemokraattisen liikkeen taistelun sijaan kapitalistista jakoa vastaan. Bernstein muotoileekin sosialisminsa toistamiseen pyrkimykseksi »oikeudenmukaisempaa», »oikeudenmukaisempaa» (s. 51 hänen kirjassaan), ja jopa »vielä oikeudenmukaisempaa» kohti (Vorwärts, 26. maaliskuuta 1899).

Kapitalistisen järjestelmän »epäoikeudenmukainen» jako antaa-kin varmasti, ainakin kansanjoukkojen keskuudessa alkusysäyksen kohti sosiaalidemokraattista liikettä. ja taistellessaan koko talousjärjestelmän yhteiskunnallistamisen puolesta, sosiaalidemokratia pyrkii tietenkin myös yhteiskunnan rikkauden »oikeudenmukaiseen» jakoon. Kulloinenkin jakotapa on vain kulloisenkin tuotantotavan lainmukainen seuraus. Tämän Marxilta saadun tiedon ansiosta sosiaalidemokraattinen liike ei kohdista taistelua kapitalistisen tuotantotavan puitteissa tapahtuvaan jakoon, vaan itse kapitalistisen tuotantotavan lopettamiseen. Lyhyesti sanottuna: sosiaalidemokratia pyrkii luomaan sosialistisen jakotavan lopettamalla kapitalistisen tuotantotavan; Bernsteinin menettelytapa on päinvastainen: taistelulla kapitalistista jakotapaa vastaan hän toivoo vähitellen voivansa da sosialistisen tuotantotavan.

Mutta millä voidaan perustella tässä tapauksessa Bernsteinin sosialistinen uudistus? Tietyillä kapitalistisen tendensseilläkö? Se ei käy, sillä ensiksi hän kiistää nämä tendenssit, toiseksi hänestä, kuten yllämainittu osoittaa, tuotantotapa on jakotavan tulos eikä syy. Hänen sosialisminsa perustelu ei siis voi olla taloudellinen. Sen jälkeen kun hän on pannut pääläelleen sosialismin päämäärät ja keinot ja niitten mukana taloudelliset olosuhteet, hän ei pysty esittämään ohjelmalleen materialistisia perusteluja, hänen on pakko käyttää idealistisia.

Ja hän sanookin: »Miksi johtaa sosialismi taloudellisesta välttämättömyydestä?» »Miksi vähätellä ihmisten ymmärrystä, oikeudentuntoa ja tahtoa?» (*Vorwärts*, 26. maaliskuuta). Bernsteiniläinen oikeudenmukaisempi jako pitäisi siis toteuttaa ihmisen vapaan tahdon eikä taloudellisen välttämättömyyden kahliman tahdon voimalla, tai tarkemmin, koska tahto on pelkkä väline, oikeudentunnon voimalla, lyhyesti, oikeudenmukaisuuden idean voimalla.

Ja nyt olemme onnellisesti päätyneet oikeudenmukaisuuden periaatteeseen, tähän vanhaan konkariin, jonka selässä kaikki maailmanparantajat, luotettavamman historiallisen kulkuvälineen puutteessa, ovat vuosituhansia ratsastaneet, tämä raihnas Rocinante, jonka satulassa historian kaikki Don Quijotet ovat palanneet kotiin ainoana saavutuksenaan mustaksi lyöty silmä.

Köyhän ja rikkaan välinen suhde sosialismin yhteiskunnallisena perustuksena, osuustoiminnallisuuden »periaate» sisältönä, »oikeudenmukaisempi jako» päämääränä ja oikeudenmukaisuuden idea ainoana historiallisena oikeutuksena – miten paljon voimakkaammin, henkevämmin, loistokkaammin Weitling edustikaan tämänlaatuista sosialismia yli 50 vuotta sitten! Mutta nerokas räätäli ei vielä tuntenut tieteellistä sosialismia. Ja jos tänään, puolen vuosisadan kuluttua, tarjotaan saksalaiselle proletariaatille tieteen viimeisenä sanana hänen käsityksiään kokoon paikattuina, sen jälkeen kun Marx ja Engels ovat repineet ne riekaleiksi, niin ehkä myös tässä tarvitaan räätäliä – mutta vailla nerokkuutta.

Samaten kuin ammattiyhdistykset ja osuuskunnat ovat revisionismin taloudellisia tukipisteitä, niin on jatkuvasti kehittyvä demokratia revisionistisen teorian tärkein poliittinen edellytys. Nykyisiä taantumuksellisia purkauksia revisionismi pitää vain tilapäisinä ja ohimenevinä »kouristuksina», joita ei tarvitse ottaa lukuun työläisten taistelun yleisiä suuntaviivoja vedettäessä. {Taantumuksen jatkuminen ei kuitenkaan riipu siitä mitä Bernstein ystäviensä suullisten ja kirjallisten vakuuttelujen nojalla ajattelee, vaan niistä sisäisistä objektiivisista yhteyksistä jotka vallitsevat demokratian ja todellisen yhteiskunnallisen kehityksen välillä.}

Bernstein esim. pitää demokratiaa väistämättömänä portaana modernin yhteiskunnan kehityksessä, demokratia merkitsee hänelle, kuten liberalismiin porvarillisille teoreetikoille ylipäättään, historiallisen kehityksen suurta perusperiaatetta, jonka toteuttamiseksi

kaikkien poliittisen elämän voimien tulee toimia. Tässä absoluuttisessa muodossa ajatus on kuitenkin kauttaaltaan virheellinen, eikä edusta muuta kuin lyhyen porvarillisen kehitysvaiheen, noin viimeksi kuluneen 25–30 vuoden, tulosten pikkuporvarillisen pinnallista ja kaavamaista yleistämistä. Jos tarkastelee lähemmin demokratian kehityksen historiaa ja kapitalismin poliittista historiaa, niin päätyy olennaisesti toisenlaiseen tulokseen.

Mitä Bernsteinin ensin mainittuun käsitykseen tulee, niin demokratiaa löytyy mitä erilaisimmissa yhteiskuntamuodoissa: alkuperäisissä kommunistisissa yhteiskunnissa, antiikin orjavalti-oissa, keskiaikaisissa kaupunkikommuuneissa. Samoin kohtaamme absolutismia ja perustuslaillista monarkiaa mitä erilaisimmissa taloudellisissa yhteyksissä. Toisaalta kapitalismi alkuvaiheessaan – tavarantuotantona – synnyttää kaupunkikommuuneissa demokraattisen perustuslain; myöhemmin, kehittyneemmässä muodossaan, käsiteollisuusvaiheessa, se löytää itseään vastaavan muodon absoluuttisessa monarkiassa. Lopulta se täysin kehittyneenä teollisena talousmuotona synnyttää Ranskassa vuoroin demokraattisen tasavallan (1793), Napoleon I:n absoluuttisen monarkian, restauraatioajan aatelismonarkian (1815–1830), Louis Filipin porvarillisen perustuslaillisen monarkian, toistamiseen demokraattisen tasavallan, jälleen monarkian Napoleon III:n aikana, ja vihdoin kolmannen kerran tasavallan. Ainoa todella demokraattinen instituutio Saksassa, yleinen äänioikeus, ei suinkaan ole porvarillisen liberalismiin saavutuksia, vaan poliittinen keino yhdistää pikkuvaltiot, ja vain siinä mielessä sillä on merkitystä Saksan porvariston kehitykselle; muutoin porvaristo tyytyy puolifeodaaliseen perustuslailliseen monarkiaan. Venäjällä kapitalismi rehotti pitkään itämaisen despotismin suojissa, porvariston osoittamatta ilmeelläkään demokratian kaipuuta. Itävallassa syntyi yleinen äänioikeus lähinnä hajoavan monarkian pelastusrenkaaksi (ja miten vähän tekemistä

sillä on varsinaisen demokratian kanssa, sen osoittaa perustuslain 14 §). {Perustuslain 14 §:n perusteella habsburgilaisessa monarkiasa perustuslailliset oikeudet peruuttaa, myös parlamentin toiminta voitiin lopettaa. Pykälää käytettiin usein.} Ja Belgiassa vihdoinkin työväenliikkeen demokraattinen saavutus – yleinen äänioikeus – on epäilemättä yhteydessä militarismin heikkouteen, ts. Belgialle luonteenomaiseen maantieteellis-poliittiseen asemaan ja äänioikeus ennen kaikkea Belgiassa on »kappale demokratiaa» jota ei hankittu porvariston avulla vaan porvariston vastustuksesta huolimatta.

Demokratian herkeämätön kasvu, joka revisionistien ja porvarillisten vapaamielisten silmissä esiintyy koko ihmiskunnan tai vähintään modernin historian suurena peruseriaatteena, on näin tarkemmin tutkittuna pelkkä harhanäky. Kapitalistisen kehityksen ja demokratian välille ei voi konstruoida mitään yleistä absoluuttista yhteyttä. Sen poliittinen muoto on kussakin tapauksessa tulosta suuresta määrästä sisä- ja ulkopoliittisia tekijöitä, ja sallii rajoissaan koko asteikon absoluuttisesta monarkiasta demokraattiseen tasavaltaan saakka.

Jos meidän täten on luovuttava yleisestä historiallisesta laista, joka koskee demokratian kehitystä myös modernissa yhteiskunnassa, ja katsomme vain porvarillisen historian tämänhetkistä vaihetta, niin näemme myös sen poliittisessa tilanteessa tekijöitä, jotka eivät johda Bernsteinin kaavan toteuttamiseen, vaan päinvastoin asettavat alttiiksi porvarillisessa yhteiskunnassa jo saavutetutkin asemat.

Varsin tärkeitä on toisaalta se, että demokraattiset instituutiot ovat suuressa määrin jo näytelleet osansa porvarillisessa kehityksessä. Pikkuvaltioitten yhteenliittämisessä ja modernien suurvaltojen luomisessa (Saksa, Italia) ne ovat tehneet tehtävänsä ja ovat siltä osin tarpeettomat; taloudellinen kehitys on sillä välin johtanut sisäiseen orgaaniseen kasvuun {ja poliittisen demokratian käänneet voidaan poistaa ilman porvarillisen yhteiskunnan organismille

aiheutuvaa vaaraa}. Sama pätee myös koko poliittis-hallinnollisen valtiokoneiston muuttumisessa puoli – ja kokofeodaalisesta kapitalistiseksi mekanismiksi. Tämä muutos, jota ei historiallisesti voinut erottaa demokratiasta, on nyt niin suuressa määrin toteutettu, että valtiolaitoksen puhtaasti demokraattiset osatekijät (lisätarvikkeet), yleinen äänioikeus, tasavaltainen valtiomuoto, ovat karsittavissa ilman että hallintokoneiston, finanssilaitoksen, puolustuslaitoksen jne. olisi pakko palautua vanhentuneisiin muotoihinsa.

Jos liberalismi sellaisenaan on tullut tarpeettomaksi porvarilliselle yhteiskunnalle, niin siitä on sitä paitsi tullut tärkeissä kohdin suoranainen este. Tarkasteltavaksi tulee kaksi tekijää jotka suoranaisesti hallitsevat nykyisten valtioiden koko poliittista elämää: maailmanpolitiikka ja työväenliike – kumpikin edustaa nykyisen kapitalistisen kehitysvaiheen kahta eri puolta.

Maailmantalouden kehittyminen sekä kilpailun kärjistyminen ja yleistyminen maailmanmarkkinoilla on tehnyt militarismista ja marinismista maailmanpolitiikan määräävät välineet suurten valtioiden niin ulkoisessa kuin sisäisessä elämässä. Mutta jos maailmanpolitiikka ja militarismi edustavat nykyisessä kehitysvaiheessa nousevaa tendenssiä, niin johdonmukainen seuraus tästä on porvarillisen demokratian vähenevä suuntaus. Sattuvin esimerkki: Pohjois-Amerikan Yhdysvallat espanjalaissodan jälkeen. Ranskassa tasavalta saa kiittää olemassaolostaan lähinnä kansainvälistä poliittista tilannetta, jonka ansiosta sota toistaiseksi on mahdoton. jos sota syttyisi, ja ilmenisi ettei Ranska, kuten on syytä olettaa, olisi varustautunut maailmanpolitiikkaan, niin Ranskan tappio rintamalla aiheuttaisi ensimmäiseksi – monarkian julistamisen Pariisissa. {Saksassa maksettiin uusi suuren varustautumisen aikakausi (1893) ja Kiatshousta alkanut maailmanpolitiikka välittömästi kahdella porvarillisen demokratian uhrilla: vapaamielisyyden rappeutumisella ja keskuksipuolueen hajoamisella.} [Saksassa 1893 aloitetun suuren varustau-

tumisen aikakauden ja Kiautshousta alkaneen maailmanpolitiikan maksoi porvarillinen demokratia välittömästi kahdella uhrilla: vaapaamielisyyden rappeutumisella ja keskustapuolueen käännöksellä oppositiopuolueesta hallituspuolueeksi. Viime eduskuntavaaleista 1907, joitten vaalitaistelu käytiin siirtomaapolitiikan merkeissä, tuli samalla saksalaisen liberalismiin historialliset hautajaiset.]

Jos ulkopoliittikka näin pyrkii ajamaan porvariston taantumuksen syliin, niin sisäpolitiikka vuorostaan pyrkii ajamaan nousevan työväenluokan taantumuksen syliin. Bernstein myöntää sen itse, kun hän asettaa sosiaalidemokraattisen »ahmaisuteorian»,²⁰ ts. työväenluokan sosialistiset pyrkimykset vastuuseen liberaalin porvariston rintama-karkuruudesta. Tässä yhteydessä hän kehottaa proletariaattia luopumaan sosialistisesta päämäärästään houkutellakseen puolikuoliaaksi pelästyneen liberalismiin esille taantumuksen rotarikolosta. Kun hän tekee sosialistisen työväenliikkeen lopettamisesta elinehdon ja sosiaalisen edellytyksen nykyiselle porvarilliselle demokratialle, hän täten itse sattuvimmin todistaa, että demokratia on ristiriidassa nykyisen yhteiskunnan sisäisten kehitystendenssien kanssa, yhtä paljon kuin sosialistinen työväenliike on tämän tendenssin suoranainen tuote.

Mutta tällä hän todistaa vielä muutakin. Kun hän asettaa porvarillisen demokratian uudelleen elpymisen edellytykseksi ja ehdoksi sen että työväenluokka luopuisi sosialistisesta päämäärästään, hän samalla osoittaa miten mitättömässä määrin porvarillinen demokratia vuorostaan on edellytys ja ehto sosialistiselle liikkeelle ja sosialismin voitolle. Näin Bernsteinin pohdiskelu sulkeutuu vajavaikeksi kehäksi, hänen viimeinen loppupäätelmänsä »ahmaisee» ensimmäisen edellytyksensä.

20. »Ahmaisulegendalla» (Fresslegende) Bernstein tarkoittaa »niitä puheita jotka tähtäävät yleiseen, samanaikaiseen ja väkivaltaiseen pakkolunastukseen». (*Neue Zeit*, 1898/99 11. s. 89.)

Ulospääsy tästä kehästä on varsin yksinkertainen: tosiasia että porvarillinen liberalismi, kauhusta nousevaa työväenliikettä ja sen päämäärää kohtaan, on vetänyt viime henkäyksensä, johtaa vain siihen, että juuri sosialistinen työväenliike nykyään on ja voi olla demokratian ainoa tuki, ja että sosialistisen liikkeen kohtalot eivät ole sidotut porvarilliseen demokratiaan, vaan päinvastoin demokraattisen kehityksen kohtalot ovat sidotut sosialistiseen liikkeeseen. Demokratia ei elvy samassa suhteessa kuin työväenliike luopuu vapautustaistelustaan, vaan päinvastoin samassa suhteessa kuin työväenliike kasvaa kyllin voimakkaaksi taistellakseen maailmanpolitiikan taantumuksellisia seurauksia ja porvarillista karkuruutta vastaan. Sen, joka toivoo demokratian lujittumista, on myös toivottava sosialistisen liikkeen lujittumista eikä suinkaan heikentymistä; luopuminen sosialistisista päämääristä merkitsee luopumista niin työväenliikkeestä kuin demokratiasta. {Kautskylle osoitetun »vastauksensa» lopussa, Vorwärts -lehdessä 26. maaliskuuta 1899, Bernstein selittää, että hän on täysin yhtä mieltä sosiaalidemokraattisen ohjelman käytäntöä käsittelevästä osasta, ja että hänen vastaväitteensä koskevat vain ohjelman teoreettista osaa. Tästä huolimatta hän ilmeisesti kuvittelee voivansa täydellä syyllä astua samaa jalkaa puolueen kanssa, sillä voiko nyt panna minkäänlaista »painoa» sille 'Jos teoreettisessa osassa esiintyy ajatus, joka ei enää vastaa hänen käsityksiään kehityksen kulusta?'» Tämä lause osoittaa parhaiten miten täydellisesti Bernstein on kadottanut kyvyn tajuta sosiaalidemokratian käytännön ja sen yleisten peruseriaatteiden välisen yhteyden, ja miten samat sanat ovat täydellisesti lakanneet merkityksestä samoja asioita puolueelle ja Bernsteinille. Bernsteinin omat teoriat, kuten olemme nähneet, osoittavat tosiaan miten pitää paikkansa se sosiaalidemokratian perustieto, että vailta periaatteellista pohjaa myös käytännön taistelu käy merkityksettömäksi ja tarkoituksettomaksi, että päämäärästä luopuminen johtaa myös liikkeen tuhoutumiseen.}

3. POLIITTISEN VALLAN VALTAAMINEN

Kuten näimme, ovat demokratian kohtalot sidotut työväenliikkeen kohtaloihin. Mutta johtaako demokratian kehitys edes suotuisimmillaan siihen, että proletariaatin vallankumous, ts. valtiovallan haltuunotto käy tarpeettomaksi tai mahdottomaksi?

Bernstein ratkaisee tämän kysymyksen punnitsemalla perusteellisesti toisaalta laillisen uudistuksen ja toisaalta vallankumouksen hyvät ja huonot puolet, ja tekee sen kaiken lisäksi niin sulavasti että tulee mieleen kanelin ja pippurin punnitseminen sekataravakaupassa. Laillisessa kehityskulussa hän näkee älyn, vallankumouksellisessa tunteen vaikutuksen, uudistustyössä hitaan, vallankumouksessa nopean historiallisen kehityksen menettelytavan, lainlaadinnassa suunnitelmallisen, kumouksessa alkeellisen väkivallan. (s. 183).

Vanhastaan tuttu on tarina pikkuporvarillisesta uudistajasta, joka kaikissa maailman asioissa näkee yhden »hyvän» ja yhden »huonon» puolen, ja siksi näpistelee kaikista kukkapenkeistä. ja yhtä vanha on toinen tarina, nimittäin se, että asioitten todellinen kulku vähät välittää pikkuporvarillisista kaavailuista, vaan näpäyttää niitä nenälle ja lennättää ilmaan koko pikku keon kaiken maailman asioista huolekkaasti kokoon haalitut »hyvät puolet». Tosiasiassa näemme historiassa niin laillisten uudistusten kuin vallankumousten tapahtuvan syvempien syitten perusteella kuin tämän tai tuon menettelytavan edut tai haitat.

Lailliset uudistukset palvelivat porvarillisen yhteiskunnan historiassa vähitellen nousemaan pyrkivän luokan vahvistamista, kunnes luokka tunsii itsensä kyllin kypsäksi valloittaakseen poliittisen vallan, kumotakseen vallitsevan oikeusjärjestyksen ja rakentaakseen uuden tilalle. Bernsteinille joka pauhaa poliittisen vallan valtaamista vastaan, koska pitää sitä blanquistisena väkivaltateorianana, sattuu

vain se erehdys, että hän pitää blanquistisena virhelaskelmana sitä mikä vuosisatoja on merkinnyt taitekohtaa ja käyttövoimaa ihmisen historiassa. Niin kauan kuin on ollut olemassa luokkayhteiskuntia, ja luokkataistelu on ollut niiden historian olennaisin sisältö, niin kauan on poliittisen vallan valtaaminen ollut kaikkien nousevien luokkien päämäärä ja samalla myös kunkin historiallisen vaiheen lähtökohta ja päätepiste. Tämän voimme nähdä talonpoikaiston pitkäaikaisissa taisteluissa rahakapitalisteja ja aatelistoa vastaan vanhassa Roomassa, patriisien taisteluissa piispoja vastaan ja käsityöläisten taisteluissa patriiseja vastaan keskiajan kaupungeissa, sekä lopuksi porvariston taisteluissa feodalismia vastaan uudella ajalla.

Lailliset uudistukset ja vallankumous eivät siis historiallisessa kehityksessä edusta menettelytapoja, jotka olisivat valittavissa historian bufetista kuin kuumat tai kylmät makkarat, vaan luokkayhteiskunnan kehityksen erilaisia tekijöitä, jotka ovat riippuvaisia toisistaan, täydentävät toisiaan, ja samalla sulkevat toisensa pois, kuten esim. etelänapa ja pohjoisnapa tai porvaristo ja proletariaatti.

Tietyn ajankohdan perustuslaki on nimittäin vain vallankumouksen aikaansaannos. Kun vallankumous edustaa luokkahistorian poliittista luomistapahtumaa, edustaa lainsäädäntä yhteiskunnan poliittista edelleen vegetoimista. Lailliseen uudistustyöhön ei sisälly omaa, vallankumouksesta riippumatonta liikevoimaa; kunakin historiallisena ajanjaksona se liikkuu vain suoraa linjaa niin kauan kuin sitä edeltäneen kumouksen töytäys siihen vaikuttaa, tai konkreettisesti: laillinen uudistustyö toimii vain niissä rajoissa, jotka on säättänyt viimeksi tehdyn kumouksen luoma yhteiskuntamuoto. Tässä on kysymyksen ydin.

Kauttaaltaan väärin ja epähistoriallista on kuvitella laillinen uudistustyö lavennetuksi vallankumoukseksi ja vallankumous koontiivistetyksi uudistustyöksi. Yhteiskunnallinen kumous ja laillinen uudistus eivät ole kestoajaltaan vaan olemukseltaan erilaisia

tekijöitä. Poliittisen vallankäytön avulla tapahtuvien historiallisten kumousten koko salaisuus on juuri pelkkien määrällisten muutosten kääntymisessä uudeksi laaduksi, konkreettisesti sanottuna tietyn historiallisen ajanjakson, tietyn yhteiskuntajärjestelmän muuttumisessa toiseksi.

Siksi se joka puhuu laillisen uudistustien puolesta poliittisen vallan valtaamisen ja järjestelmän kumoamisen sijasta ja vastakohtana, ei itse asiassa valitse rauhallista, varmaa, hitaampaa tietä samaan päämäärään, vaan sen sijaan toisen päämäärän, nimittäin uuden yhteiskuntajärjestyksen sijasta pelkästään epäolennaisia muutoksia vanhassa. Täten revisionismin poliittiset käsitykset johtavat samoihin päätelmiin kuin sen taloudelliset teoriat: pohjimmiltaan ne eivät pyri sosialistisen yhteiskuntajärjestyksen toteuttamiseen, vaan pelkästään kapitalistisen korjailuun, ei palkkajärjestelmän lopettamiseen, vaan pienempään tai suurempaan riistoon, lyhyesti, ne eivät tähtää itse kapitalismin vaan sen kasvannaisten poistamiseen.

Mutta ehkä ylläolevat väitteet laillisten uudistusten ja vallankumouksen) funktioista pitävät paikkansa vain tähänastisten luokkataisteluiden kohdalla? Ehkä porvarillisen oikeusjärjestyksen kehittämisen ansiosta tästä lähtien on mahdollisuus myös laillisilla uudistuksilla suorittaa muutos yhteiskunnan yhdestä historiallisesta vaiheesta toiseen, ja valtiovallan haltuun otto on siten muodostunut proletariaatille vain »sisällöttömäksi fraasiksi» kuten Bernstein sanoo kirjassaan sivulla 183.

Asian laita on tasan päinvastoin. Mikä on kuvaavaa kapitalistiselle yhteiskunnalle verrattuna aikaisempiin luokkayhteiskuntiin – antiikkiseen ja keskiaikaiseen? Juuri se seikka, että luokkaherruus ei enää perustu »ansiokkaasti hankittuihin oikeuksiin», vaan tosiasiallisiin taloudellisiin suhteisiin, että palkkajärjestelmä ei ole oikeus-suhde, vaan puhtaasti taloudellinen suhde. Koko oikeusjärjestyksessämme ei löydy ainoatakaan nykyistä luokkaherruutta koskevaa

lainkohtaa. jos sellaisen jälkiä löytyy, kuten palkollisasetuksessa, niin ne ovat jäänteitä feodaalisista olosuhteista.

Miten on mahdollista »laillista tietä» asteittain poistaa palkkaorjuus, kun se ei mitenkään ilmene laeissa? Bernstein joka laillista uudistustyötä harjoittamalla haluaa tehdä kapitalismista lopun, joutuu samaan tilanteeseen kuin se Uspenskin venäläinen poliisi, joka kertoo seikkailustaan: »Tartuin rivakalla otteella kaveria kauluksesta, ja siinä vasta paljastui, ettei sillä lurjuksella kaulusta ollutkaan!»... Siinä vasta pulma.

»Koko tähänastinen yhteiskunta on perustunut sortavien ja sorrettujen luokkien vastakkaisuuteen» (*Kommunistinen manifesti* s. 17). Mutta modernin yhteiskunnan varhaisemmissa vaiheissa ilmeni tämä vastakkaisuus tiettyinä oikeudellisina suhteina ja juuri siksi ne saattoivat jossain määrin antaa vanhoissa puitteissa tilaa uusille suhteille. »Maaorja on maaorjuuden vallitessa työllä ponnistanut itsensä kommuunin jäseneksi» (*Kommunistinen manifesti* s. 17). Millä tavoin? Sillä tavoin että kaupunkialueen piirissä asteittain lakkautettiin nämä osalait: päivätyövelvollisuus, pukulaki, perintövero, päävero, avioliittopakko, perinnönjakolaki, jne. jne., joiden kokonaisuus muodosti maaorjuuden.

Samalla tavoin työllä ponnistautui »pikkuporvari porvariksi feodaalisen rajattoman yksinvallan ikeen alaisena.» (Sama, s. 17.) Mitä tietä? Ammattikuntapakon osittaisen muodollisen lakkauttamisen tai tosiasiallisen höllentämisen avulla; hallinnossa, finanssi – ja puolustuslaitoksessa asteittain tapahtuvien tarpeellisten muutosten vähimmäismäärän avulla.

Jos siis haluaa käsitellä kysymystä abstraktisti, sen sijaan että käsittelee sitä historiallisesti, niin aikaisempien luokkasuhteiden valitessa oli ainakin ajateltavissa puhtaasti lainsäädännöllis-uudistuksellinen siirtyminen feodaalisesta porvarilliseen yhteiskuntaan. Mutta mitä näemme todellisuudessa? Että lailliset uudistukset eivät

silloinkaan kyenneet tekemään tarpeettomaksi porvariston suorittamaa poliittisen vallan valtaamista, vaan valmistelivat ja edistivät sen tuloa. Todellinen poliittis-yhteiskunnallinen kumous oli välttämätön sekä maaorjuuden lakkauttamiseksi että feodalismien lopettamiseksi.

Mutta nykyinen tilanne on täysin erilainen. Proletaaria ei pakota alistumaan pääoman ikeeseen mikään laki vaan puute, se, ettei hän omista tuotantovälineitä. Mikään laki maailmassa ei pysty hankkimaan proletaarille tuotantovälineitä porvarillisen yhteiskunnan puitteissa, koska niitä ei ole riistänyt häneltä laki vaan taloudellinen kehitys.

Riisto palkkasuhteiden puitteissa ei liioin ole riippuvainen laeista, sillä palkkojen suuruutta ei määrää laki vaan taloudelliset tekijät. ja itse riiston tosiasia ei perustu mihinkään lakiin, vaan siihen puhtaasti taloudelliseen tosiasiaan, että työvoima on tavaraa, jolla muun ohessa on se miellyttävä ominaisuus, että se pystyy tuottamaan arvoa, ja lisäksi enemmän arvoa kuin se kuluttaa työläisen elintarvikkeisiin. Lyhyesti sanottuna: mitkään kapitalistisen luokkaherruuden perussuhteet eivät ole muutettavissa porvarilliseen perustaan nojaavilla laillisilla uudistuksilla, koska porvarilliset lait eivät ole niihin johtaneet, eikä niillä niin ollen ole lain muotoa. Bernstein ei tiedä tätä, kun hän kaavailee sosialistista »uudistusta», mutta sen mitä hän ei tiedä, hän paljastaa kirjassaan sivulla 10: »nykyään taloudellinen motiivi esiintyy avoimesti, kun se aikaisemmin kätkettiin kaikenlaisiin hallitsijasuhteisiin ja ideologioihin.»

Lisäksi tulee vielä toinen tekijä. Kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän toinen erikoispiirre on se, että kaikki tulevan yhteiskunnan ainekset ensin kehittyvät suuntaan, jossa ne eivät lähesty sosialismia vaan etääntyvät siitä. Tuotannon yhteiskunnallinen luonne tulee yhä selväpiirteisemmin esille. Mutta minkälaisissa muodoissa? Suurtuotannon, osakeyhtiön, kartellien, joissa kapitalismin vas-

takkaisuudet, riisto, työvoiman orjuuttaminen kasvavat äärimmilleen.

Puolustuslaitoksessa kehitys johtaa yleisen asevelvollisuuden laajentamiseen ja palveluajan lyhentämiseen, asiallisesti lähestytään siis kansanarmeijaa. Mutta tämä tapahtuu modernin militarismin muodossa, jossa kansan hallitseminen militaristisen valtion avulla paljastaa valtion luokkaluonteen mitä räikeimmin.

Poliittisissa oloissa, sikäli kuin olosuhteet ovat otolliset, johtaa demokratian kehitys siihen, että kaikki kansankerrokset osallistuvat poliittiseen elämään, siis tietyissä mielessä »kansanvaltioon». Mutta tämä tapahtuu porvarillisen parlamentarismien muodossa, jossa luokkavastakohtia ja luokkaherruutta ei ole lopetettu, vaan ne päinvastoin kehittyvät ja esiintyvät entistä paljaampina. Jo siksi että koko kapitalistinen kehitys näin heilahtelee vastakkaisuuksien välillä, on proletariaatin syytä ottaa haltuunsa poliittinen valta ja lopettaa kapitalistinen järjestelmä, jotta sosialistisen yhteiskunnan ydin voidaan kuoria esiin sille vieraasta kapitalistisesta kuoresta.

Bernsteinin johtopäätökset ovat tosin toiset: jos demokratian kehitys johtaa siihen, että kapitalistiset ristiriidat syvenevät lieventymisen sijasta, niin »pitäisi sosiaalidemokratian hän selittää, »jollei se tahdo vaikeuttaa omaa työtään, mahdollisuuksien mukaan pyrkiä luopumaan sosiaalisten uudistusten ja demokraattisten instituutioiden laajentamisesta» (s. 71). Epäilemättä, jos sosiaalidemokratia olisi pikkuporvarillisesti kiinnostunut vaivalloisesta puuhasta valita kaikki historian hyvät ja hylätä sen huonot puolet. Mutta silloin sen pitäisi johdonmukaisuuden nimissä myös »pyrkiä luopumaan» ylipäätään koko kapitalismista, sillä sehän kiistämättä on pääkonna, joka asettaa kaikki esteet tiellä kohti sosialismia. Itse asiassa kapitalismi tarjoaa yhtäaikaa, rinnakkain, sekä esteet että ainoat mahdollisuudet sosialistisen ohjelman toteuttamiseksi. Sama pätee täydellisesti myös demokratian kohdalla.

Jos demokratiasta on porvaristolle tullut osittain tarpeeton, osittain haitallinen, niin se sitä vastoin työväenluokalle on ehdottoman tarpeellinen ja välttämätön. Ensiksi se on välttämätön, koska se luo poliittisia muotoja (itsehallinto, äänioikeus jne.) jotka palvelevat proletariaattia lähtökohtina ja tukipisteinä porvarillisen yhteiskunnan muuttamisessa. Toiseksi se on välttämätön, koska vain taistelussa demokratian puolesta, vain demokraattisia oikeuksiaan käyttäessään proletariaatti tulee tietoiseksi luokkaeduistaan ja historiallisista tehtävistään.

Lyhyesti sanottuna, demokratia on ehdoton välttämättömyys, ei suinkaan jotta se tekisi tarpeettomaksi sen, että proletariaatti ottaa haltuunsa poliittisen vallan, vaan päinvastoin siksi, että vain se tekee tästä vallan haltuunotosta sekä mahdollisen että välttämättömän.

Kun Engels kirjan *Klassenkämpfe in Frankreich* esipuheessa²¹ tarkisti modernin työväenliikkeen taktiikan ja asetti barrikadien rinnalle laillisen taistelun, niin hän ei käsitellyt poliittisen vallan lopullisen valtaamisen kysymystä – ja se ilmenee selvästi esipuheen jokaiselta riviltä – vaan nykyisen jokapäiväisen taistelun kysymyksiä, ei proletariaatin suhtautumista kapitalistiseen valtioon valtiovallan valtaamisen hetkellä, vaan kapitalistisen valtion puitteissa. Lyhyesti, Engels antoi neuvon vielä alistetulle, ei voitollisesti valtaan nousseelle proletariaatille.

Bernstein vetoaa myös Marxin tunnettuun lausuntoon Englannin maakysymyksestä: »asiasta selviää ehkä halvimmalla jos lunastaa pois maalordit; mutta lausuma, päinvastoin kuin edellisessä kapaleessa mainittu, tarkoittaa ilmiselvästi menettelytapaa proletariaatin voiton jälkeen, ei sitä ennen. Sillä hallitsevien luokkien »pois lunastamisesta» voi kaikesti puhua vasta sitten kun työväenluokka on vallassa. Se mahdollisuus, mitä Marx tässä pohtii, koskee proleta-

21. Engelsin esipuhe Marxin kirjoitukseen *Luokkataistelut Ranskassa vuosina 1848–1850. Julkaisijan huomautus.*

riaatin diktatuurin rauhanomaista harjoittamista eikä proletariaatin diktatuurin korvaamista kapitalistisilla sosiaalisilla uudistuksilla.

Marx tai Engels eivät koskaan edes epäilleet etteikö proletariaatin olisi välttämätöntä ottaa haltuunsa poliittinen valta. Yksin Bernsteinille jäi etuoikeus pitää porvarillisen parlamentarismen kanalaa sinä elimenä jonka avulla toteutetaan valtava maailmanhistoriallinen tapahtuma: yhteiskunnan muuttaminen kapitalistisesta sosialistiseksi.

Mutta Bernsteinin teorian lähtökohta onkin toinen, huolestuneena hän varoittaa proletariaattia astumasta valtaan ennen aikojaan! Sillä siinä tapauksessa pitäisi proletariaatin Bernsteinin käsityksen mukaan jättää porvarilliset olosuhteet silleen ja itse kärsiä hirvittävä tappio. Ennen muuta tämä huolestuneisuus paljastaa, että proletariaatti, jos olosuhteet antaisivat sen käteen valtiovallan ohjaimet, löytäisi Bernsteinin teoriasta vain yhden ainoan »käytännöllisen» neuvon: ruvetkaa nukkumaan. Näin teoria kumoo itsensä ilman muuta sillä, että se taistelun tärkeimmissä vaiheissa tuomitsee proletariaatin toimettomuuteen, siis oman asiansa passiiviseen pettämiseen.

Meidän ohjelmamme olisi tosiaan vain kurja pinkka paperia ellei siitä olisi meille hyötyä kaikissa mahdollisesti syntyvissä tilanteissa ja taistelun kaikissa vaiheissa, ja hyötyä nimenomaan toteutettuna eikä toteuttamatta jätettynä. Jos meidän ohjelmamme todella sisältää yhteiskunnan historiallisen kehityksen kaavan kapitalismista sosialismiin, niin sen täytyy kiistämättä kaavailla peruspiirteisään myös tämän kehityksen kaikki siirtymävaiheet, ja siten kyetä osoittamaan proletariaatille kutakin vaihetta vastaavat toimintaohjeet sosialismin saavuttamiseksi. Tästä seuraa, ettei ylipäätään löydy silmänräpäystä, jolloin proletariaatin olisi pakko jättää ohjelmansa tai ohjelma jättäisi proletariaatin pulaan.

Käytännössä se merkitsee, ettei löydy tilannetta, jossa olosuhteiden valtaan nostama proletariaatti ei ylipäätään olisi asemassa, joka velvoittaa sitä ryhtymään tiettyihin toimenpiteisiin ohjelmansa toteuttamiseksi, tiettyihin siirtymätoimenpiteisiin sosialistisessa mielessä. Sen väitteen takana, että sosialistinen ohjelma, silloin kun proletariaatilla on valta hallussaan, täysin pettäisi ja lakkaisi sisällyttämistä toimintaohjeita toteuttamiseksi, Bernsteinillä on toinen tiedostamaton väite: että sosialistinen ohjelma ei muka ylipäätään ole toteutettavissa, oli ajankohta mikä tahansa.

Entä jos siirtymätoimenpiteet ovat ennenaikaiset? Tämä kysymys sisältää kokonaisen vyyhdin väärinkäsityksiä, jotka koskevat yhteiskunnallisten kumousten todellista kulkua.

Ennen kaikkea ei ole mahdollista keinotekoisesti saada proletariaatti, ts. suuri kansanluokka, ottamaan haltuunsa valtiovalta. Se edellyttää tiettyä taloudellis-poliittisten olosuhteiden kypsyyden astetta, lukuun ottamatta Pariisin kommuunin kaltaisia tapauksia, jolloin proletariaatti ei saavuttanut valtaa määrätietoisella taistelulla, vaan valta putosi poikkeuksellisesti kuin hylätty omaisuus vailla omistajaa työväenluokan syliin. Jos »päättäväinen vähemmistö» suorittaa blanquistisen valtiokaappauksen, tai jos suuri luokkatietoinen kansanjoukko ottaa haltuunsa valtiovallan, on pääasiallinen ero siinä, että edellinen paukahtaa kuin pistoolin laukaus koska tahansa ja siksi aina väärään aikaan, mutta jälkimmäinen on sidottu aikaansa, ja sillä on taloudellis-poliittinen oikeutuksensa; luokkatietoinen kansanjoukko on nimenomaan luhistumisensa alussa olevan porvarillisen yhteiskunnan tuote.

Kun työväenluokka täten ei voi yhteiskunnallisten edellytysten kannalta ottaa valtaa haltuunsa – ennen aikojaan», niin toisaalta on poliittisen tehon, vallan hallussapitämisen kannalta välttämätöntä, että se tapahtuu »ennen aikojaan». Ennenaikainen vallankumous, joka vie Bernsteiniltä yöunet, uhkaa meitä kuin Damokleen miekka,

siinä eivät auta pyynnöt tai rukoukset, pelot tai vavistukset. Tähän on kaksi hyvin yksinkertaista syytä.

Ensinnäkin on mahdotonta kuvitella että niin valtava mullistus kuin siirtyminen kapitalistisesta sosialistiseen järjestykseen tapahtuisi yhdellä iskulla, proletariaatin yhdellä voitokkaalla kaappauksella. Joka näin kuvittelee, ilmaisee aito blanquistisen käsityksen. Sosialistinen kumous edellyttää pitkää ja sitkeätä taistelua, jonka aikana proletariaatti todennäköisesti useammin kuin kerran tulee lyödyksi takaisin, niin että sen katsottuna koko taistelun lopullisen päämäärän kannalta eittämättä voi sanoa astuneen valtaan »ennen aikojaan».

Toiseksi ei »ennen aikojaan» tapahtuvaa valtiovallan haltuunottamista voi välttää siitäkään syystä, että juuri nämä proletariaatin »ennen aikojaan» tapahtuvat hyökkäykset ovat varsin tärkeä tekijä, joka luo lopullisen voiton poliittiset edellytykset. Vasta näiden valtaa koskevien poliittisten kriisien aikana ja yhteydessä, vasta pitkien ja sitkeitten taistelujen tullessa proletariaatti voi saavuttaa sen poliittisen kypsyyden asteen, joka vaaditaan lopulliseen suureen kumoukseen. Näin ilmenee, että proletariaatin »ennen aikojaan» tapahtuvat poliittiseen valtiovaltaan kohdistuvat hyökkäykset ovat tärkeitä historiallisia tekijöitä, jotka vaikuttavat myös lopullisen voiton ajankohdan lähestymiseen ja määräytymiseen. Kun katsoo asiaa tältä kannalta, näyttää poliittiselta järjettömydeltä se käsitys, että työtätekevä kansa voisi vallata poliittisen vallan »ennen aikojaan». Sellainen käsitys perustuu yhteiskunnan kehityksen mekaaniseen tulkittamiseen, ja edellyttää tiettyä luokkataistelun voiton ajankohdtaa, joka olisi riippumaton luokkataistelusta ja sen ulkopuolella.

Koska proletariaatti näin ollen ei ylipäätään voi vallata valtiovaltaa muutoin kuin »ennen aikojaan», tai toisin sanoen, koska sen on välttämättä vallattava se kerran tai useita kertoja »ennen aikojaan», vallatakseen sen vihdoinkin lopullisesti, niin se oppositio joka

kohdistuu »ennen aikojaan – tapahtuvaa vallan haltuun ottamista vastaan, ei ole muuta kuin oppositiota, joka kohdistuu proletariaatin pyrkimykseen yleensä ottaa haltuunsa valtiovalta.

Johdonmukaisesti me päädyimme tältäkin suunnalta, kuten kaikkia teitä myöten, Roomaan, siis siihen lopputulokseen, että revisiionistinen kehoitus luopua sosialistisesta päämäärästä, sisältää kehotuksen luopua koko sosialistisesta liikkeestä {että revisionismin neuvo sosiaalidemokratialle 'mennä nukkumaan' mahdollisella vallan valtaamisen hetkellä, merkitsee itse asiassa: mennä heti ja lopullisesti nukkumaan, ts. luopua luokkataistelusta}.

4. LUHISTUMINEN

Bernstein aloitti sosiaalidemokraattisen ohjelman revisioinnin luopumalla kapitalismin luhistumisen teoriasta. Mutta koska porvarillisen yhteiskunnan luhistumisen teoria on eräs tieteellisen sosialismin kulmakiviä, niin luopuminen tästä kulmakivestä johti täysin johdonmukaisesti siihen, että Bernsteinin koko käsitys sosialismista luhistui. julkisen väittelyn aikana hän on kohta kohdalta luopunut sosialismin asemista kyetäkseen puolustamaan tätä ensimmäistä väitettään.

Ilman kapitalismin luhistumista on kapitalistiluokkaan kohdistuva ekspropriointi mahdotonta – Bernstein luopuu siis eksproprioinnista ja asettaa työväenliikkeen päämääräksi vähitellen tapahtuvan »osuuskunnallisuuden periaatteen' toteuttamisen.

Mutta osuuskunnallisuuden toteuttaminen kapitalistisen tuotannon vallitessa ei ole mahdollista – joten Bernstein siis luopuu tuotannon yhteiskunnallistamisesta ja päätyy kaupan uudistamiseen, kulutusosuuskuntaan.

Mutta yhteiskunnan muuttaminen kulutusosuuskuntien avulla, edes yhdessä ammattiyhdistysliikkeen kanssa, ei sovi yhteen kapi-

talistisen yhteiskunnan tosiasiallisen aineellisen kehityksen kanssa – Bernstein siis luopuu materialistisesta historiankäsitelmästä.

Mutta hänen käsityksensä taloudellisen kehityksen kulusta ei sovi yhteen Marxin lisäarvolain kanssa – Bernstein siis luopuu lisäarvolaista ja arvolaista ja täten Karl Marxin koko taloustieteellisestä teoriasta.

Mutta vailla tiettyä päämäärää ja vailla nykyisen yhteiskunnan taloudellisen järjestelmän perustaa proletariaatti ei voi käydä luokkataistelua – Bernstein siis luopuu luokkataistelusta ja julistaa sovintoa porvarillisen liberalismiin kanssa.

Mutta luokkataistelu on luokkayhteiskunnassa täysin luonnollinen, väistämätön ilmiö – Bernstein siis kiistää täysin johdonmukaisesti jopa luokkien olemassaolon meidän yhteiskunnassamme: hänestä työväenluokka on pelkkä yksilöiden muodostama joukko, joka ei ole pirstoutunut vain poliittisesti ja ideologisesti vaan myös taloudellisesti. Hänen käsityksensä mukaisesti ei liioin porvaristoa poliittisesti yhdistä yhteinen taloudellinen etu, vaan ainoastaan ulkoinen paine – ylhäältä tai alhaalta.

Mutta jollei luokkataistelulle ole olemassa minkäänlaista perustaa talousjärjestelmässä, eikä tarkkaan ottaen luokkiakaan ole olemassa, silloin ei vain proletariaatin tuleva vaan myös tähänastinen taistelu porvaristoa vastaan näyttää mahdottomalta ja itse sosiaalidemokratiakin saavutuksineen tulee käsittämättömäksi. Tai sitten, jos näkee nekin vain hallituspoliittisen paineen tuloksena, ne tulevat käsitettäviksi ei historiallisen kehityksen lainmukaisena tahtumana vaan hohenzollernilaisen politiikan satunnaisena tuotteena, ei kapitalistisen yhteiskunnan laillisena lapsena vaan taantumuksen äpäränä. Näin Bernstein nujertavalla johdonmukaisuudella johdattaa meitä materialistisesta historiankäsitelmästä kohti *Frankfurter Zeitungia* ja *Vossische Zeitungia*.

Sen jälkeen kun on luopunut kaikesta kapitalistiseen yhteiskuntaan kohdistuvasta sosialistisesta kritiikistä, onkin jäljellä vain se, että pitää vallitsevia oloja ainakin suurin piirtein tyydyttävänä. Sekään ei säilytä Bernsteiniä: nyt Saksan taantumus ei ole hänestä erikoisen voimakas, »länsieurooppalaisissa valtioissa poliittista taantumusta ei ole juuri huomattavissa», melkein kaikissa lännen maissa »porvariluokkien suhtautumistapa sosialistiseen liikkeeseen on korkeintaan puolustusta, ei sortoa» (*Vorwärts*, 26. maaliskuuta 1899). Työläisiä ei köyhdytetä, he päivittäin elävät yhä paremmin, porvaristo on poliittisesti edistyksellistä ja jopa moraalisesti tervettä, taantumuksesta ja sorrosta ei näy jälkeäkään, – kaikki on parhain päin tässä parhaimmassa kaikista maailmoista ...

Näin Bernstein täysin johdonmukaisesti A:sta aloittaessaan päätyy Ö:hön. Hän aloitti luopumalla päämäärästä liikkeen hyväksi. Mutta koska ei voi olla olemassa sosiaalidemokraattista liikettä ilman sosialistista päämäärää, hän väistämättä luopuu lopulta myös liikkeestä.

Täten koko Bernsteinin käsitys sosialismista on luhistunut. Marxin systeemin uljaasta, symmetrisestä, suurenmoisesta rakennelmasta on tullut pelkkä romuläjä, jossa kaikkien sistemien, kaikkien pienten ja suurten henkien ajatusten sirpaleet ovat löytäneet yhteisen haudan. Marx ja Proudhon, Leo von Buch ja Franz Oppenheimer, Friedrich Albert Lange ja Kant, herra Prokopovitsj ja tri Ritter von Neupauer, Herkner ja Schulze-Gavernitz, Lassalle ja prof. Julius Wolf – kaikki he ovat antaneet kortensa Bernsteinin systeemin keloon, kaikkien luona hän on käynyt opissa. Eikä siinä ole mitään ihmettelemistä! Hylätessään luokkanäkökannan hän on menettänyt poliittisen kompassin, luopumalla tieteellisestä sosialismista hän on menettänyt sen henkisen kiteytymisakselin, jonka ympärille erilliset tosiasiat ryhmittäytyvät johdonmukaisen maailmankatsomuksen orgaaniseksi kokonaisuudeksi.

Tämä erotuksetta kaikenlaisista systeemin­sirpaleista kuin nopapapelillä koottu teoria vaikuttaa ensi näkemältä täysin puolueettomalta. Bernstein ei haluakaan olla tekemisissä minkään »puoluetieteen», oikeammin luokkatieteen, kanssa sen enempiä kuin luokkaliberalismin tai luokkamoraalin kanssa. Hän katsoo edustavansa yleisinhimillistä, abstraktia tiedettä, abstraktia liberalismia, abstraktia moraal­ia. Koska kuitenkin todellinen yhteiskunta on muodostunut luokista, joilla on täysin vastakkaiset edut, pyrkimykset ja käsitykset, niin yhteiskunnallisia kysymyksiä koskeva yleisinhimillinen tiede, abstrakti liberalismi, abstrakti moraal­i on toistaiseksi kuvitelmaa, itsepetosta. Se mitä Bernstein pitää yleisinhimillisenä tieteenään, demokratianaan ja moraalinaan, on vain vallitsevaa, ts. porvarillista tiedettä, porvarillista demokratiaa, porvarillista moraal­ia.

Ja todella – kun Bernstein hylkää Marxin taloustieteellisen systeemin vannaokseen Brentanon, Böhm-Jevonsin, Sayn, Julius Wolf­in oppien nimeen, mitä hän oikeastaan tekee? Hän yksinkertaisesti vaihtaa työväenluokan vapautustaistelun tieteellisen perustan porvariston apologetiikkaan (ihannointiin). Kun hän puhuu liberalism­in yleisinhimillisestä luonteesta ja tekee sosialismista sen alalajin, mitä hän oikeastaan tekee? Hän riistää sosialismilta sen luokkaluonteen, siis historiallisen sisällön, siis yleensä koko sisällön, ja tekee sitä vastoin porvaristosta, historiaan kuuluvasta liberalism­in edustajasta yleisinhimillisten etujen edustajan.

Ja kun hän ryhtyy sotaan sitä vastaan, että sosiaalidemokratiassa »aineelliset tekijät nostetaan kehityksen omnipotentiksi (kaikki­voivaksi) mahdiksi» ja »ihanteita halveksitaan», kun hän saamaa ihanteitten ja moraal­in puolesta, mutta samaan aikaan kiivailee luokkataistelua vastaan, proletariaatin ainoata moraal­in jälleensyn­ty­misen lähde­tä vastaan, niin niitä hän oikeastaan tekee? Itse asia­sa hän saamaa työväenluokalle porvariston moraal­in ydinajatusta:

tulee hyväksyä vallitseva järjestelmä ja kiinnittää toivo siveellisen mielikuvitusmaailman tuonpuoleiseen.

Ja kun Bernstein vihdoin kohdistaa terävimmät nuolensa dialektiikkaan, niin itse asiassa hän taistelee nousevan luokkatietoisien proletariaatin omaksumaa ajattelutapaa vastaan; sitä miekkaa vastaan, jonka avulla proletariaatti on halkaissut pimeyden ja siten oivaltanut historiallisen tulevaisuutensa, hän taistelee sitä asetta vastaan, jonka avulla aineellisesti vielä orjuutettu proletariaatti on henkisesti voittanut porvariston, näyttänyt sille sen katoavaisuuden, osoittanut voittonsa väistämättömäksi, ja jonka avulla proletariaatti on jo tehnyt ajatuksen valtakunnassa vallankumouksen! Jättäessään jäähyväiset dialektiikalle ja heittäytyessään ajatuskeinuun, jonka muodostavat yhtäältä – toisaalta, tosin – mutta, vaikkakin – kuitenkin, enemmän vähemmän, niin hän täysin johdonmukaisesti omaksuu katoavan porvariston historian ehdollistaman ajattelutavan, joka on sen yhteiskunnallisen olemassaolon ja poliittisen toiminnan uskollinen kuvastin. (Caprivi–Hohenlohe, Berlepsch–Posadowsky, helmikuun julistukset–kuritushuone-esitys). Nykyisen porvariston poliittinen Yhtäältä–Toisaalta, Kun ja Mutta, näyttää samanlaiselta kuin Bernsteinin ajattelutapa, ja bernsteiniläinen ajattelutapa ilmaisee tarkasti ja varmasti hänen porvarillisen maailmankatsomuksensa.

Mutta tätä nykyä ei edes sana »porvarillinen» merkitse Bernsteinille luokkailmaisua, vaan yleistä yhteiskunnallista käsitettä. Tämä tarkoittaa vain sitä, että hän – johdonmukaisesti i:n pilkkua myöten – tieteen, politiikan, moraalien ja ajattelutavan lisäksi on vaihtanut proletariaatin historiallisen kielen porvariston kieleen. Kun Bernstein sanalla »porvari» tarkoittaa erotuksetta porvaria tai proletaaria, siis ihmistä sinänsä, niin hänelle ihminen sinänsä on todella ruvennut merkitsemään porvaria, inhimillinen yhteiskunta porvarillista yhteiskuntaa. {Jos joku Bernsteinin kanssa käydyn keskuste-

lun alkuvaiheessa vielä toivoi, että sosiaalidemokratian tieteellisen asevaraston argumentit voisivat saada Bernsteinin vakuuttuneeksi, voisivat palauttaa hänet liikkeen pariin, niin tästä toivosta on täysin luovuttava. Sillä nyt ovat samat sanat molemmin puolin lakanneet tarkoittamasta samoja käsitteitä, käsitteet samoja sosiaalisia tosiasiota. Keskustelusta Bernsteinin kanssa on muodostunut kahden maailmankatsomuksen, kahden luokan, kahden yhteiskuntajärjestelmän välinen välienselvittely. Bernstein ja sosiaalidemokratia kuuluvat nyt eri leireihin.}

5. OPPORTUNISMI TEORIASSA

JA KÄYTÄNNÖSSÄ

Bernsteinin kirjalla on ollut saksalaiselle ja kansainväliselle työväenliikkeelle suuri historiallinen merkitys: se oli ensimmäinen yritys luoda teoreettinen perusta sosiaalidemokratian opportunistisille virtauksille.

Opportunistisilla virtauksilla on liikkeessämme jo varsin vanhat perinteet, jos ottaa huomioon hajanaiset ilmaukset, kuten tunnetussa höyrykonesubventiokysymyksessä. Mutta ilmeinen, yhtenäinen virtaus esiintyy vasta yhdeksänkymmentäluvun alussa sosialistilain kumoamisen ja legaalien pohjan uudelleen valtaamisen jälkeen. Vollmarin valtiososialismi, budjettiäänestys Baijerissa, eteläsaksalainen agraarisosialismi, Heinen kompensatio-ehdotukset, Schippelin tulli- ja miliisinäkökannat, siinä ovat opportunistisen käytännön merkkipaalat.

Mikä niitä ennen muuta luonnehtii? Vihamielisyys »teoriaa» kohtaan. Ja se on täysin ymmärrettävää, sillä meidän »teoriamme», ts. tieteellisen sosialismin periaatteet, asettavat käytännön toiminnalle selkeät rajat niin *tavoitteiden*, *keinojen* kuin *taistelumenetelmien*

osalta. Siksi juuri ne, jotka tavoittelevat vain käytännön saavutuksia, ovatkin taipuvaisia pitämään kätensä vapaina, ts. erottamaan käytäntömme teoriasta, poistamaan käytännön ja teorian välisen yhteyden.

Mutta jokaisen käytännön yrityksen yhteydessä juuri teoria on lyönyt heitä korville: valtiotalous, agrariisocialismi, kompensatiopolitiikka, miliisikysymys, kaikki johtivat opportunistin tappioon. Selvää oli että opportunisti pyrkiessään vastustamaan periaatteitamme ei tulisi sivuuttamaan niitä, vaan rohkeneisi lopulta käydä niihin käsiksi, yrittäisi järkyttää niitä ja pyrki luomaan oman teorian. Bernsteinin teoria oli juuri tämänsuuntainen yritys, ja siitä syystä näimmekin miten Stuttgartin puoluepäivillä kaikki opportunistiset ainekset välittömästi ryhmittäivät bernsteiniläisen sotilain ympärille. Jos opportunistiset virtaukset ovat taistelustamme ja sen kasvusta selittyvä täysin luonnollinen ilmiö, niin Bernsteinin teoria on myös yhtä itsestäänselvä yritys koota nämä virtaukset, antaa niille teoreettinen ilmaus, etsiä niitten omat teoreettiset edellytykset ja selvittää tili tieteellisen sosialismin kanssa. Täten oli jo alun alkaen selvää, että Bernsteinin teoria oli opportunistin teoreettinen tulikoe, sen ensimmäinen tieteellinen legitimaatio.

Miten tämä koe on onnistunut? Se on nähty. Opportunisti ei pysty esittämään missään mielessä arvostelun kestävää positiivista teoriaa. Se pystyy ainoastaan taistelemaan Marxin opin erillisiä, yhteydestään irrotettuja periaatteita vastaan, ja koska oppijärjestelmä muodostaa lujan rakennelman, lopulta tarvelemään koko systeemin perustuksiaan myöten. Tämä osoittaa ettei opportunistinen käytäntö olemuksineen ja edellytyksineen ole yhdistettävissä Marxin systeemiin.

Mutta tämä osoittaa myös sen, ettei opportunisti ylipäätään ole yhdistettävissä sosialismiin, että sen sisäinen tendenssi pyrkii suuntaamaan työväenliikkeen porvarillisille raiteille, ts. täysin lamaut-

tamaan proletariaatin luokkataistelun. Tosin proletariaatin luokkataistelu – historiallisesti nähtynä – ei ole identtinen Marxin systeemin kanssa. Jo *ennen* Marxia, hänestä riippumatta, on ollut olemassa työväenliike ja erilaisia sosialistisia systeemejä, jotka olivat kaikki omalla tavallaan aikansa olosuhteita vastaavia työväenluokan vapautuspyrkimysten teoreettisia ilmauksia. Sosialismin perustelu moraalisten oikeudenmukaisuusperiaatteiden avulla, jakotapaa vastaan tuotantotavan sijasta käyty taistelu, luokkavastakohtien käsitäminen köyhien ja rikkaiden väliseksi vastakkaisuudeksi, pyrkimys ympätä »osuuskunnallisuuden periaate» kapitalistiseen talouteen, kaikki se minkä kohtaamme Bernsteinin systeemissä on jo kerran esiintynyt, ja kaikessa riittämättömydessään olivat nämä teoriat *omana aikanaan* proletariaatin luokkataistelun todellisia teorioita, ne valtavat lapsenkengät, joissa proletariaatti opetteli marssimaan historian näyttämölle.

Mutta sen *jälkeen*, kun luokkataistelun ja sen yhteiskunnallisten edellytysten kehitys johti näistä teorioista luopumiseen ja tieteellisen sosialismin periaatteiden muotoilemiseen, ei enää – ainakaan Saksassa – voi olla muuta sosialismia kuin Marxin eikä muuta sosialistista luokkataistelua kuin sosiaalidemokraattinen. Nykyään ovat sosialismi ja marxilaisuus, proletariaatin vapautustaistelu ja sosiaalidemokratia identtisiä käsitteitä. Paluu esimarxilaisiin sosialismin teorioihin ei nykyään enää edusta edes paluuta proletariaatin suuriin lapsenkenkiin, vaan paluuta porvariston ahtaisiin kuluneisiin tohveleihin.

Bernsteinin teoria oli *ensimmäinen*, mutta samalla myös *viimeinen* yritys luoda opportunistille teoreettinen perusta. Sanomme sitä viimeiseksi, koska opportunisti bernsteiniläisessä systeemisä on mennyt tasan yhtä pitkälle niin tieteellisen sosialismin kiel-tävässä torjumisessa kuin kaikkien käytettävissä olevien teoret-tisten sotkujen hyväksyvässä hämmentämisessä, ettei muuta ole

enää tehtävissä. Bernsteinin kirjassa opportunistin teoreettinen kehitys on viety päätökseen, sen lopulliset johtopäätökset on tehty {niin kuin käytännössä Schippelin kannanotossa militarismin kysymykseen}.

Marxin oppi ei pysty vain teoreettisesti kumoamaan opportunistin teoriaa, vaan se on ainoa joka pystyy myös selittämään opportunistin historiallisena ilmiönä puolueen kehityksessä. Proletariaatin maailmanhistoriallinen esiinmarssi kohti voittoaan ei todella ole – niin yksinkertainen asia». Liikkeen koko poikkeuksellisuus on siinä, että ensimmäistä kertaa historiassa itse kansanjoukot vastoin kaikkia hallitsevia luokkia nousevat toteuttamaan tahtonsa, joka sitä paitsi tähtää nykyisen yhteiskunnan yli ja eteenpäin, tulevaan yhteiskuntaan. Tämän tahdon voivat joukot kuitenkin kehittää vain vallitsevan järjestelmän puitteissa, jatkuvassa kamppailussa sitä vastaan. Sosiaalidemokraattisen liikkeen suuri ongelma on yhteyden luomien suurten joukkojen ja koko vallitsevan järjestelmän yli ulottuvan päämäärän välille, jokapäiväisen taistelun yhdistäminen maailmanmittaiseen uudistukseen. Tästä johtuu, että sosiaalidemokratian on kehityksessään jatkuvasti edettävä kahden karikon: joukko- luonteesta luopumisen ja päämäärästä luopumisen välillä, lahkoksi taantumisen ja porvarilliseksi uudistusliikkeeksi vajoamisen välillä, anarkismin ja opportunistin välillä.

Marxin opin teoreettinen asevarasto on tosin jo puolen vuosisadan ajan tarjonnut murskaavia aseita milloin mitäkin äärisuuntausta vastaan. Koska liikkeemme kuitenkin on joukkoliike, ja sitä uhkaavat vaarat eivät ole ihmisten aivoissa vaan yhteiskunnallisissa ehdoissa, ei Marxin teoria ole voinut täysin ennalta ehkäistä sen enempää anarkistisia kuin opportunistisia sivuhypyjä; vasta sitten kun ne ovat muuttuneet käytännön lihaksi, on itse liikkeen voitettava ne, tosin Marxin tarjoamalla aseilla. Pienemmän vaaran, anarkistisen lastentuhkarokon, on sosiaalidemokratia jo voittanut

»riippumattomuusliikkeellä». Suuremman vaaran – opportunistisen vesipöhön se on parhaillaan voittamassa.

Liikkeen suunnaton laajeneminen viime vuosina, hankalat olosuhteet, joissa tehtävät oli suoritettava, käytävä taistelu kohti päämäärää, osoittivat että oli tulossa hetki, jolloin liikkeessä alkaisi ilmetä skeptisyyttä suhtautumisessa suurten päämäärien saavuttamiseen ja horjuntaa suhteessa liikkeen aatteelliseen sisältöön. Vain näin, ei muulla tavoin, voi valtava proletaarinen liike edetä, eivätkä horjunnan ja epäröinnin hetket suinkaan ole mikään yllätys marxilaisuudelle, Marx on ennakoanut niitten tulon ja puhunut niistä jo monasti aikaisemmin. Puoli vuosisataa sitten Marx kirjoitti *Brunmaire*nsä²²: »Porvarilliset vallankumoukset, kuten 18:nneen vuosisadan esimerkit osoittavat, ryntäävät nopeammin voitosta voittoon, niiden dramaattinen teho lyö omat saavutuksensa kerta toisensa jälkeen, ihmiset ja tapahtumat erottuvat taustastaan kuin tulenpalavat timantit, haltioituminen on jokaisen arkipäivänkin henkenä. Mutta ne ovat lyhytikäisiä, ovat pian tavoittaneet huippukohtansa, ja yhteiskuntaa vaivaa pitkäaikainen kohmelo, ennen kuin se kykenee selvin päin ottamaan omikseen myrsky- ja kiihkokautensa saavutukset. Proletaariset vallankumoukset – kuten 19:nneen vuosisadan – sitä vastoin arvostelevat alati itseään, keskeyttävät tuontuostakin oman kulkunsa, palaavat takaisin saman verran minkä näyttivät jo kulkeneen, alkaakseen jälleen alusta saman tehtävän suorittamisen. Ne tekevät armotta ja perinpohjin pilkkaa ensi yritystensä puolinnaisuuksista, heikkouksista ja surkeuksista, ne näyttävät iskevän kumoon vastustajansa vain siksi, että tämä maasta imisi uusia voimia ja nousisi entistä jättiläismäisempänä jatkamaan taistelua. Ne perääntyvät yhä uudelleen oman päämääränsä epämääräisen val-

22. *Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte*, suomennettu nimellä *Vallankaappaus Ranskassa 1851*, Louis Bonaparten 18. päivä Brumairekuuta, julkaisija Akateeminen Sosialistiseura, 1938. *Suom. huom.*

tavuuden edessä, kunnes viimein on luotu tilanne, jossa ei enää ole paluun mahdollisuutta, jossa itse olosuhteet huutavat: Hic Rhodus, hic salta!

Tässä Rhodos, hyppää tässä!²³

Tämä totuus on jäänyt pysyväksi myös sen jälkeen kun tieteilinlinen sosialismi kehitettiin. Proletariaatin liikkeestä ei ole kerralla tullut sosiaalidemokraattista, ei Saksassakaan, vaan siitä tulee päivä päivältä yhä enemmän sosiaalidemokraattinen sen taistellessa jatkuvasti äärimmäisiä anarkistisia ja opportunistisia sivuhyppyjä vastaan ja voittaessaan nämä vain hetkelliset liikkeet sosiaalidemokratiassa, silloin kun se ymmärretään prosessina.

Siksi opportunistisen virtauksen syntyminen ei ole hämmästyttävää, pikemminkin sen heikkous hämmästyttää. Niin kauan kuin opportunisti ilmeni puoluekäytännössä vain yksittäisinä tapauksina, saattoi olettaa, että sillä olisi kutakuinkin vakavaksi tarkoitettu teoreettinen perusta. Mutta nyt kun se kokonaisuudessaan on saanut ilmauksensa Bernsteinin kirjassa, voi vain ihmetellen kysellä: Tässäkö on kaikki, mitä pystytte esittämään? Ei ainoatakaan uuden ajatuksen sirpaletta! Ei ainoatakaan ajatusta, joka ei jo vuosikymmeniä sitten olisi joutunut marxilaisuuden jalkoihin, musertunut, joutunut pilkkanaurun kohteeksi ja osoittautunut tyhjän arvoiseksi!

Että opportunisti avasi suunsa riitti jo osoittamaan ettei sillä ollut mitään sanottavaa. Siinä on Bernsteinin kirjan todellinen puoluehistoriallinen merkitys.

Ja jättäessään jäähyväiset vallankumouksellisen proletariaatin ajattelutavalle, dialektiikalle ja materialistiselle historiankäsitteelle, saa Bernstein vielä esittää niille kiitoksen lieventävistä asian-

23. Sanonta viittaa Aisopoksen tarinaan, siinä roomalainen nuori mies kehuu tehneensä Rhodos -saarella hämmästyttä herättäneen hypyn; hänen toverinsa arvelivat, ettei mikään estänyt häntä toistamasta saavutustaan, ja hänelle sanottiin: tässä Rhodos, hyppää tässä? *Suom. huom.*

haaroista luopumisensa yhteydessä. Sillä vain dialektiikka ja materialistinen historiankäsitelmä ovat kyllin avarasydämiä nähdäkseen hänessä soveliaan mutta tiedostamattoman välikappaleen, eteenpäin syöksyvän proletariaatin hetkellisen horjunnan ilmauksen, horjunnan, jonka se lähemmin harkittuaan pilkallisesti nauraen ja päättään ravistellen hylkää. {Me sanoimme: liikkeestä tulee sosiaalidemokraattinen sen taistellessa laajentumisensa väistämättömiä seurauksia, anarkistisia ja opportunistisia sivuhyppyjä vastaan ja voittaessa ne. Mutta voittaminen ei tarkoita sitä, että kaikessa rauhassa jätetään kaikki Herran haltuun. Nykyisen opportunistisen virtauksen voittaminen tarkoittaa sitä että se torjutaan.

Bernstein antaa kirjansa päätteeksi puolueelle neuvon, puolueen tulisi rohjeta esiintyä sinä mitä se on: demokraattis-sosialistisena uudistuspuolueena. Puolueen, ts. sen korkeimman elimen, puoluekokouksen, tulisi meidän käsittääksemme kuitata tämä neuvo kehottamalla puolestaan Bernsteinia esiintymään myös virallisesti sinä mikä hän on: pikkuporvarillis-demokraattisena edistyksen harrastajana.}